

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH

Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja

IPA 2012 Twinning projekt Evropske unije

PRIRUČNIK

PROCEDURE ZA RAD FITOSANITARNE INSPEKCIJE

Projekt finansira Evropska unija

**Ministartstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH
Uprava Bosne i Herecgovine za zaštitu zdravlja bilja**

**PRIRUČNIK
PROCEDURE ZA RAD FITOSANITARNE INSPEKCIJE**

Sarajevo, 2016.

PRIRUČNIK

PROCEDURE ZA RAD FITOSANITARNE INSPEKCIJE

Autori:

EU

Agnese Tonola

Iwona Więcek

BiH

Refik Ahmetović

Slobodan Cvijanović

Ajla Dautbašić

Predrag Lazić

Dragan Mataruga

Radenko Radović

Vide Šutalo

Izdavači:

Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja

IPA 2012 Twinning projekt Evropske unije EUFITO-BiH

Tiraž:

100 primjeraka

“Ova publikacija urađena je uz pomoć Evropske unije. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Ministarstva poljoprivrede, hrane i šumarstva Italije i Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja i nadležnih organa koji su učestvovali u izradi Priručnika i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije.”

PREDGOVOR

Twinning projekt "Dalje jačanje kapaciteta fitosanitarnog sektora u oblasti fitofarmaceutskih sredstava, zdravlja bilja, sjemena i sadnog materijala, uključujući fitosanitarne laboratorije i fitosanitarne inspekcije" (EU-FITO-BiH) provodi se s ciljem poboljšanja aktivnosti institucija koje su uključene u fitosanitarni sektor u BiH. Da bi se postigao ovaj cilj, nekoliko materijala je pripremljeno uz doprinos evropskih i bh. stručnjaka. U ovom radu želimo odati priznanje njihovom trudu i posvećenosti. Ova knjiga rezultat je takvih aktivnosti.

Fitosanitarna kontrola ima važan utjecaj na poljoprivrednu proizvodnju, a često je potcijenjena. Svijest o važnosti ispravne fitosanitarne kontrole povećava se među operaterima (poljoprivrednicima i trgovcima), potrošačima i stvaraocima politike tek kada dođe do pojave štetnih organizama ili kada je trgovina limitirana zbog fitosanitarnih ograničenja. Međutim, u posljednjih nekoliko godina, redovnim kontrolama na granicama izvoza i uvoza poljoprivrednih proizvoda dodate su i interne kontrole. Potreba za ovim kontrolama proizlazi iz globalizacije, povećanog kretanja ljudi i robe, koji nisu direktno povezani s poljoprivrednom proizvodnjom, kao i iz povećane potrebe za specifičnim certificiranjem izvezene robe. Posljedice nedostatka unutrašnje kontrole, posebno u gazdinstvima koja nisu poljoprivredna, kao što su npr. gradske zelene površine ili šume, mogu imati negativan efekt na poljoprivredne kulture i ruralnu ekonomiju. Stoga, treba podržavati saradnju i umrežavanje između različitih institucija (inspekcije, istraživačke institucije i lokalne vlasti) kako bi se smanjio fitosanitarni rizik. Ovakvo umrežavanje bi također doprinijelo povećanju svijesti javnosti o radu fitosanitarnih inspektora.

Nadamo se da će procedure Priručnika pomoći standardizaciji rada fitosanitarnih inspektora u obavljanju svakodnevnih aktivnosti i na taj način potaći razvoj međunarodne trgovine i smanjenje rizika od uvođenja novih štetnih organizama u državu.

Dr. Eligio Malusá

Rezidentni twinning savjetnik

SADRŽAJ

SISTEM FITOSANITARNE KONTROLE U BIH

I. SISTEM FITOSANITARNE KONTROLE U BIH	13
1. OPŠTI PREGLED	13
1.1. UPRAVA BOSNE I HERCEGOVINE ZA ZAŠTITU ZDRAVLJA BILJA.....	13
1.2. ENTITETSKA MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE I ODJELJENJE ZA POLJOPRIVREDU VLADE BRČKO DISTRIKTA BIH.....	13
1.3. FITOSANITARNA INSPEKCIJA.....	13
1.4. LABORATORIJE.....	14
1.5. ŠUMARSKA INSPEKCIJA/SLUŽBA.....	14
1.6. CARINSKE ISPOSTAVE.....	14
2. DEFINICIJE	15
3. ZAKONODAVSTVO, INTERNI AKTI I MEĐUNARODNI STANDARDI.....	17
3.1. ZAKONI NA NIVOU BOSNE I HERCEGOVINE.....	17
3.2. SPORAZUMI I PROTOKOLI.....	17
3.3. PRAVILNICI I DRUGI PODZAKONSKI AKTI.....	17
4. PREGLED ZADATAKA U VEZI SA SISTEMOM VRŠENJA FITOSANITARNIH KONTROLA	20
II. STANDARDNE OPERATIVNE PROCEDURE ZA VRŠENJE KONTROLE NA GRANIČNIM PRIJELAZIMA (GP) PRI UVOZU (GP, ENGL. BIP)	21
1. UVOZ	21
1.1. UVOD.....	21
1.2. MEĐUNARODNI STANDARDI.....	22
1.3. MINIMUM OPREME KOJA BI TREBALO DA BUDE NA RASPOLAGANJU INSPEKTORIMA NA MJESTU ULASKA.....	22
1.4. STANDARDNA UVOZNA PROCEDURA.....	23
1.4.1 PROVJERA DOKUMENTACIJE.....	24
1.4.2 PROVJERA IDENTITETA POŠILJKE.....	26
1.4.3 ZDRAVSTVENI PREGLED.....	26
1.4.3.1 PRIPREMA ZA FITOSANITARNU KONTROLU.....	26
1.4.3.2 PROCJENA RIZIKA OD ŠTETNIH ORGANIZAMA.....	27
1.4.3.3 UPUTE ZA OBAVLJANJE OBAVEZNE KONTROLE.....	27
1.4.3.4 UZORKOVANJE.....	27
1.4.3.5 POSTUPANJE FITOSANITARNOG INSPEKTORA.....	27
1.5. KONTROLA DRVENOG MATERIJALA ZA PAKOVANJE.....	28
1.5.1 UVOD.....	28
1.5.2 MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR.....	29
1.5.3 STANDARDNE PROCEDURE ZA KONTROLU DMP PRI UVOZU.....	30
1.6. KONTROLNA LISTA.....	32
2. IZVOZ	34
2.1. UVOD.....	34
2.2. MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR.....	34
2.3. STANDARDNA PROCEDURA ZA IZVOZ.....	34
2.3.1 PROVJERA DOKUMENTACIJE.....	35
2.3.2 OBAVEZNA FITOSANITARNA KONTROLA.....	35
2.4. LISTA PROVJERE.....	36

1.	INSPEKCIJSKI NADZOR PROIZVODNJE SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA.....	37
1.1.	UVOD.....	37
1.2.	MEĐUNARODNI OKVIR.....	37
1.3.	ZAKONODAVNI OSNOV.....	37
1.4.	STANDARDNE PROCEDURE ZA KONTROLU PROIZVODNJE SJEMENA I SADNOG MATERIJLA.....	37
1.4.1	PRIPREMA POSJETE.....	38
1.4.2	KONTROLA NA MJESTU PROIZVODNJE.....	38
1.4.3	PREGLEDI U PERIODU VEGETACIJE.....	39
1.5.	LISTA ZA PROVJERE ZA KONTROLU NA MJESTU PROIZVODNJE.....	40
2.	UNUTRAŠNJI MONITORING.....	42
2.1.	UVOD.....	42
2.2.	MEĐUNARODNI OKVIR ZA UNUTRAŠNJI MONITORING.....	42
2.3.	STANDARDNA PROCEDURA ZA PROVOĐENJE MONITORINGA.....	42
2.4.	LISTA ZA PROVJERU ZA UNUTRAŠNJI MONITORING.....	43
3.	NADZOR.....	44
3.1.	UVOD.....	44
3.2.	MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR ZA NADZOR.....	44
3.3.1	PROVOĐENJE NADZORA.....	45
3.3.2	BILJEŽENJE PODATAKA U VEZI S PREGLEDOM.....	45
3.3.	LISTA PROVJERA ZA NADZOR.....	46
4.	KONTROLA DRVENOG MATERIJALA ZA PAKOVANJE NA PROIZVODNIM MJESTIMA.....	47
4.1.	UVOD.....	47
4.2.	MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR.....	47
4.3.	STANDARDNA PROCEDURA ZA KONTROLU DMP NA PROIZVODNIM MJESTIMA.....	47
4.4.	ZAPISNIK O SLUŽBENOJ PROVJERI.....	50
5.	KONTROLE U ISTRAŽIVAČKE I NAUČNE SVRHE.....	52
5.1.	UVOD.....	52
5.2.	MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR.....	52
5.3.	STANDARDNA PROCEDURA ZA ODOBRAVANJE OBAVLJANJA NAUČNO ISTRAŽIVAČKIH DJELATNOSTI I UVOZA ŠTETNIH ORGANIZAMA U IZOLOVANOM STANJU I/ILI INESTIRANOG/INFICIRANOG BILJA U NAUČNO-ISTRAŽIVAČKE SVRHE.....	52
5.3.1	DOZVOLA ZA NAUČNO ISTRAŽIVANJE I UVOZ.....	52
5.3.2	KONTROLA UVEZENOG MATERIJALA.....	54
5.3.3	UNIŠTAVANJE MATERIJALA	54
6.	FITOSANITARNE MJERE.....	55
6.1.	UVOD	55
6.2.	MEĐUNARODNI PRAVNI OKVIR.....	55
6.2.1	MJERE PRI OBAVEZNOJ KONTROLI PIŠILJKE BILJA BILJNIH PROIZVODA I REGULISANIH OBJEKATA U UVOZU.....	55
6.2.1.1	ZABRANA UVOZA.....	55
6.2.1.2	UNIŠTAVANJE.....	56
6.2.1.3	UKLANJANJE.....	56
6.2.1.4	STAVLJANJE U KARANTENU.....	57
6.2.1.5	FUMIGACIJA.....	57
6.2.2	MJERE U UNUTRAŠNJOJ KONTROLI.....	57

<u>PRILOG 1</u>	
(KATEGORIJA RIZIKA).....	61
<u>PRILOG 2</u>	
(METODOLOGIJA ZA UZORKOVANJE).....	63
<u>I. OPĆA PRAVILA UZIMANJA UZORAKA BILJNOG MATERIJALA ZA DIJAGNOSTIČKE ANALIZE</u>	65
1.1. SIMPTOMI ZAJEDNIČKIH BILJNIH BOLESTI.....	65
1.2. PRAVILA UZORKOVANJA	66
1.2.1 PRAVILA UZORKOVANJA OVISNO O VRSTI BILJKE DOMAĆINA I VRSTI ŠTETNIH ORGANIZAMA.....	66
1.2.2 UZORKOVANJE RADI UTVRĐIVANJE PRISUSTVA SPECIFIČNIH ORGANIZAMA.....	66
1.2.2.1 VIDLJIVI SIMPTOMI	66
1.2.2.2 SIMPTOMI NISU VIDLJIVI (RIZIK OD LATENTNE INFEKCIJE / INFESTACIJE).....	67
1.2.3 UZIMANJE UZORAKA ZA UTVRĐIVANJE UZROČNIKA.....	68
<u>II. UZORKOVANJE U SLUČAJU UVOZA</u>	69
1. DEFINICIJE.....	69
2. PREGLED / METODOLOGIJA UZORKOVANJA (OPĆE INFORMACIJE).....	69
3. SPECIFIČNA METODOLOGIJA UZORKOVANJA	70
3.1. VOĆE I POVRĆE.....	70
3.2. SADNICE (SADNICE VOĆA I UKRASNOG BILJA, SADNICE POVRĆA, SADNICE KULTURA TKIVA).....	71
3.2.1. SADNICE VOĆA.....	71
3.2.2. SADNICE UKRASNOG BILJA.....	72
3.2.3. SADNICE POVRĆA.....	72
3.2.4. SADNICE KULTURA TKIVA (IN VITRO).....	72
3.3. REZANO CVIJEĆE (REZANE GRANČICE ZA UKRAS).....	73
3.4. LUKOVICE ZA SADNJU (UKRASNO BILJE, POVRĆE).....	73
3.4.1. UKRASNE LUKOVICE.....	73
3.4.2. LUKOVICE POVRĆA (CRVENI LUK, BIJELI LUK).....	74
3.5. SJEMENA (ZA SIJANJE).....	74
3.6. ŽITARICE I SJEMENA (ZA POTROŠNJU I PRERADU).....	75
<u>III. UZORKOVANJE U SLUČAJU PREGLEDA POŠILJAKA ZA IZVOZ</u>	77
1. DEFINICIJE	77
2. PREGLED / METODOLOGIJA UZORKOVANJA (OPĆE INFORMACIJE).....	77
2.1. BILJKE I DIJELOVI BILJKE	77
2.2. TLO.....	77
3. SPECIFIČNA METODOLOGIJA UZORKOVANJA.....	78
<u>IV. UZORKOVANJE KROMPIRA – SJEMENSKI KROMPIR; MERKANTILNI KROMPIR ZA KONZUMACIJU ILI PRERADU</u>	81
<u>V. UZORKOVANJE TLA</u>	83
1. OPĆE INFORMACIJE.....	83
2. SPECIFIČNA METODOLOGIJA UZORKOVANJA	83
2.1 UZORKOVANJE NA PRISUTNOST KROMPIROVIH CISTOLIKIH NEMATODA.....	83
2.2 UZORKOVANJE NA PRISUTNOST SYNCHYTRIUM ENDOBIOTICUM.....	83

<u>VI. UZORKOVANJE VODE (ZA UTVRĐIVANJE PSISUTNOSTI RALSTONIA SOLANACEARUM)</u>	83
<u>VII. UZORKOVANJE (ZA UTVRĐIVANJE PRISUTNOSTI BURSAPHELENCHUS XYLOPHILUS)</u>	83
1. STABLA DRVETA.....	83
2. SIROVO DRVO, PILJENO DRVO, DRVENI MATERIJAL ZA PAKOVANJE.....	83
<u>VIII. PAKOVANJE I SLANJE UZORAKA U LABORATORIJU</u>	85
<u>IX. IZVJEŠTAVANJE</u>	86
1. ZAPISNIK O UZORKOVANJU.....	86
2. REGISTAR UZETIH UZORAKA	88
<u>PRILOG 3</u> (SIMPTOMI, PERIOD MONITORINGA I MATERIJAL ZA UZORKOVANJE BILJAKA ZARAŽENIH ŠTETNIM ORGANIZMIMA).....	89
<u>PRILOG 4</u> (SPISAK ŠTETNIH ORGANIZAMA NA BILJKAMA VOĆA).....	163
<u>PRILOG 5</u> (SPISAK ŠTETNIH ORGANIZAMA NA BILJKAMA POVRĆA).....	175
<u>PRILOG 6</u> (OBRAZAC ZA VIZUELNE PREGLEDE/ UZIMANJE UZORAKA).....	189
<u>PRILOG 7</u> (USLOVI ZA ODOBRENJE NAUČNIH I ISTRAŽIVAČKIH DJELATNOSTI).....	191
<u>PRILOG 8</u> (ZAPISNIK O PREGLEDU).....	195
<u>PRILOG 9</u> (OBAVIJEST O UVOZU MATERIJALA ZA NAUČNE I ISTRAŽIVAČKE SVRHE).....	201
<u>PRILOG 10</u> (OBAVIJEST O ZADRŽAVANJU POŠILJKE ILI ŠTETNOG ORGANIZMA KOJI SE UNOSI U BOSNU I HERCEGOVINU U IZOLIRANOM STANJU).....	203

I. SISTEM FITOSANITARNE KONTROLE U BIH

1. OPŠTI PREGLED

Ovaj Priručnik ni na koji način ne derogira odredbe Zakona, podzakonskih i drugih važećih akata iz fitosanitarne oblasti.

S obzirom na to da se Bosna i Hercegovina postupno vraća na međunarodno tržište, velika se važnost pridaje harmonizaciji zakonodavstva u BiH o zaštiti zdravlja bilja i inspekcijskih procedura s trenutnim fitosanitarnim zakonodavstvom EU.

Nadležni organi u fitosanitarnoj oblasti definisani su državnim Zakonom o zaštiti zdravlja bilja i drugim zakonima iz fitosanitarne oblasti.

Slijedi kratak opis svake institucije u sistemu, kao i onih koje provode zadatke u vezi sa zaštitom zdravlja bilja i certifikacijom sadnog materijala.

1.1. Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja

U cilju osiguranja zdravlja bilja i vršenja drugih poslova koji proizilaze iz Zakona i primjene međunarodnih konvencija i međunarodnih sporazuma iz oblasti zdravlja bilja obavezujućih za Bosnu i Hercegovinu, te međuentitetske koordinacije praćenja njihove primjene, osnovana je Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja (UZZB) kao upravna organizacija pri Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO) kao samostalna pravna osoba za zaštitu zdravlja bilja na cijelom području Bosne i Hercegovine.

UZZB je centralno odgovorno tijelo za zaštitu zdravlja bilja u BiH i razmjenu informacija s međunarodnim zvaničnim tijelima (EU, EPPO, WTO, FAO, IPPC, UPOV itd.). UZZB vrši upravne poslove i s tim povezane tehničke poslove, priprema i donosi podzakonske akte kada je za to ovlaštena u skladu sa Zakonom o zaštiti zdravlja bilja.

Nadležnosti i odgovornosti u fitosanitarnoj oblasti su podijeljene između UZZB-a i nadležnih organa entiteta i Brčko distrikta BiH.

1.2. Entitetska ministarstva poljoprivrede i Odjeljenje za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH

Entitetska ministarstva poljoprivrede i Odjel za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH vrše upravne, stručne i druge poslove iz njihove nadležnosti koji se odnose na državne i entitetske zakone i druge propise vezano za zaštitu zdravlja bilja.

Uredi koji su odgovorni za fitosanitarna pitanja su sljedeći:

- a) Odjeljenje za poljoprivredu i prehrambenu industriju – Pododjeljenje za proizvodnju bilja Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (FMPVŠ)
- b) Odjeljenje za biljnu i stočarsku proizvodnju u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske (MPŠV RS)
- c) Odjeljenje za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH.

1.3. Fitosanitarna inspekcija

Entitetske uprave za inspekcijske poslove i Inspektorat Brčko distrikta BiH obavljaju inspekcijski nadzor nad provedbom državnih i entitetskih zakona i drugih propisa.

Kontrola bilja, biljnih proizvoda i regulisanih objekata uključujući sjeme, sadni materijal i zaštitu novih sorti, kao i sredstava za zaštitu bilja i mineralnih đubriva u BiH u nadležnosti je entitetskih inspektorata i inspektorata Brčko Distrikta BiH.

1.4. Laboratorije

Laboratorijsku dijagnostiku za potrebe fitosanitarnih inspekcija vrše sljedeće institucije:

- a) Poljoprivredni institut Republike Srpske, Banja Luka,
- b) Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci
- c) Federalni zavod za poljoprivredu, Sarajevo,
- d) Federalni agromediteranski zavod, Mostar.

Oni su ovlaštene za obavljanje zvaničnih laboratorijskih ispitivanja bilja i biljnog materijala. Međutim, neke od laboratorijskih dijagnostičkih analiza također se vrše u drugim institucijama, koje se isto nalaze unutar sistema za fitosanitarne inspekcije. Za vršenje analiza karantenskih štetnih organizama koji utječu na šumsko i ukrasno bilje nadležni su:

- a) Šumarski fakultet Univerziteta u Sarajevu,
- b) Šumarski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.

1.5. Šumarska inspekcija/služba

Šumarska inspekcija uključena je u aktivnosti vezane za kontrolu i monitoring štetnih organizama u šumarstvu. Šumarska inspekcija organizovana je na nivou entiteta i Brčko distrikta BiH i to: u Republičkoj upravi za inspeksijske poslove Republike Srpske, Federalnoj upravi za inspeksijske poslove Federacije BiH i Uredu/kancelariji gradonačelnika – Inspektoratu Brčko distrikta BiH.

1.6. Carinske ispostave

Na osnovu člana 1., 4. i 15. Sporazuma o međusobnoj saradnji između institucija uključenih u proces integrisanog upravljanja državnim granicom Bosne i Hercegovine i člana 25. stav (2) i (7) Pravilnika o fitosanitarnim zahtjevima za drveni materijal za pakiranje u međunarodnom prometu ("Službeni glasnik BiH", broj 60/12) UZZB, Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine, Federalna uprava za inspeksijske poslove, Republička uprava za inspeksijske poslove Republike Srpske i Brčko distrikt Bosne i Hercegovine (Ured gradonačelnika – Inspektorat) potpisali su *Protokol o kontroli drvenog materijala za pakovanje iz uvoza* (u daljem tekstu: Protokol).

Ovim Protokolom reguliše se postupanje nadležnih organa u obavljanju poslova iz oblasti kontrole drvenog materijala za pakiranje iz uvoza.

Pregled drvenog materijala za pakovanje na/u kojem se nalazi bilje, biljni proizvodi i regulisani objekti navedeni u Listi V, Dio B Odjeljak I Pravilnika o listama, pošiljaka sredstava za zaštitu bilja kao i pošiljaka mineralnih gnojiva, koje podliježu obveznoj fitosanitarnoj kontroli pri uvozu, vrše fitosanitarni inspektori na graničnim prijelazima gdje je organizovana fitosanitarna inspekcija i samo u propisanom radnom vremenu fitosanitarne inspekcije.

Kontrolu drvenog materijala za pakovanje na/u kojem se prevoze sve druge pošiljke koje ne podliježu obveznoj fitosanitarnoj kontroli pri uvozu, odnosno koje nisu navedene u članu 3. stav (1) Protokola, bez obzira da li je na tom graničnom prijelazu uspostavljena fitosanitarna inspekcija i bez obzira na radno vrijeme fitosanitarne inspekcije u pravilu vrši carinska služba, a u slučaju bilo koje nepravilnosti u svezi s primjenom Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje carinska služba odmah obavještava nadležnog fitosanitarnog inspektora.

2. DEFINICIJE

Izrazi upotrijebljeni u Zakonu o zaštiti zdravlja bilja („Službeni glasnik BiH“, broj 23/03), (u daljnjem tekstu: Zakon), Pravilniku o Listama štetnih organizama, listama bilja, biljnih proizvoda i regulisanih objekata („Službeni glasnik BiH“, broj 48/13), u daljnjem tekstu: Pravilnik o listama, i Pravilniku o mjerama za sprečavanje unošenja, širenja i suzbijanje štetnih organizama na bilju, biljnim proizvodima i reguliranim objektima („Službeni glasnik BiH“, broj 59/11, u daljnjem tekstu: Pravilnik o mjerama, koriste se i u ovom Priručniku, a ostali izrazi upotrijebljeni u ovom Priručniku imaju sljedeće značenje: **biljke:**

- a) žive biljke,
- b) živi dijelovi biljaka uključujući i sjemenje

Živim dijelovima biljaka smatra se:

- a) voće u botaničkom smislu, osim voća sačuvanog dubokim zamrzavanjem,
- b) povrće, osim povrća sačuvanog dubokim zamrzavanjem,
- c) gomolji, lukovice, rizomi i drugi podzemni dijelovi za reprodukciju,
- d) rezano cvijeće,
- e) grane s lišćem ili iglicama,
- f) sječeno drveće s lišćem ili iglicama,

biljni proizvodi: proizvodi biljnog porijekla, neprerađeni ili prerađeni jednostavnim postupkom, ukoliko nisu obuhvaćeni u stavu 1. i 2. člana 3. Zakona. Biljni proizvod je i drvo ukoliko je u cijelosti ili djelimično sačuvalo svoju prirodnu kružnu površinu, okorano ili neokorano, ili je strugotina, iver, piljevina, otpaci ili ostaci drveta i ako se koristi u transport za bilo koje vrste predmeta kao što su pregrada, oslonac ili paleta u slučaju da to predstavlja rizik za zdravlje biljke.

drveni materijal za pakovanje: drvo ili proizvodi od drveta (osim proizvoda od papira), uključujući i potporno drvo, a koje se koristi za podupiranje, pričvršćivanje, zaštitu ili pakovanje robe prilikom prijevoza.

štetni organizam: bilo koja vrsta, biotip biljke, životinje ili patogenog agensa koji je škodljiv za bilje ili biljne proizvode.

pošiljka: u smislu ovog priručnika je količina bilja, biljnih proizvoda ili reguliranih objekata koji se transportuju iz jedne zemlje u drugu i koju prati fitosanitarni certifikat, a može se sastojati iz jednog ili više dijelova, u jednom prijevoznom sredstvu osim poštanskih pošiljki.

pošiljka u tranzitu: pošiljka koja se ne uvozi u zemlju, ali prolazi kroz nju u drugu zemlju, i podliježe službenim postupcima koji osiguravaju da ostane zatvorena, da se ne raspada, da se ne kombinuje s drugim pošiljkama, niti da se njeno pakiranje promijeni.

fitosanitarni certifikat: potvrda o zdravstvenom stanju pošiljke izdata od nadležnog tijela ovlaštenog za zdravlje bilja, općenito iz zemlje porijekla, a koja prati pošiljku koja se uvozi, izvozi ili je u tranzitu.

dodatna izjava: navod koji mora biti upisan u fitosanitarni certifikat u vidu brojčane ili slovne oznake jednog ili više posebnih fitosanitarnih zahtjeva navedenih u Prilogu IV Pravilnika o Listama, za koju zemlja uvoznica zahtijeva da se upiše na fitosanitarni certifikat i koja daje specifične dodatne informacije o pošiljci u vezi s regulisanim štetnim organizmima.

inspekcija: kontrola biljaka, biljnih proizvoda ili drugih reguliranih objekata s ciljem utvrđivanja prisustva štetnih organizama ili usklađenosti sa fitosanitarnim propisima.

fitosanitarni zahtjevi za uvoz: posebne fitosanitarne mjere uspostavljene od zemlje uvoznice u vezi s pošiljkama koje ulaze u tu zemlju [ICPM 2005].

mjesto ulaska: mjesto preko kojeg se bilje, biljni proizvodi i drugi regulirani objekti prvi put unose u carinsko područje: aerodrom, luka za morski ili riječni prijevoz, željeznički i drumski granični prelaz i pošta.

ambalaža (letvice): drveni materijal za pakovanje koji se koristi da se podupre ili pričvrsti roba, ali koji ne ostaje pojmovno vezan za robu.

analiza monitoringa / kontinuirano praćenje: poduzeto ispitivanje u cilju verifikacije karakteristika populacije štetnih organizama.

analiza rizika od štetnih organizama: proces procjene biološkog ili drugog naučnog i ekonomskog dokaza u cilju određivanja da li štetni organizam treba regulirati i određivanja jačine bilo koje fito - sanitarne mjere koju treba poduzeti.

drvo za pričvršćivanje tereta: drveni materijal za pakiranje koji se koristiti da se roba podupre ili pričvrsti, ali koji ne ostaje pojmovno povezan s robom.

fitosanitarna mjera: svaki propis ili zvanični ili drugi postupak proveden u skladu s članom 3. Zakona s ciljem sprečavanja unošenja ili širenja štetnih organizama.

faktura: dokument koji izdaje izvoznik (prodavac), a koji sadrži listu proizvoda koji su u pošiljci. Faktura glasi na uvoznika (kupca).

iskorjenjivanje: primjena fitosanitarnih mjera u cilju eliminisanja štetnih organizama u području.

ispitivanje: zvanični postupak koji se sprovodi u jednom određenom period u cilju određivanja karakteristika populacije štetnih organizama ili određivanja onih vrsta koje se pojavljuju u nekom području.

karantin: uslovi ili mjere koje se uvode kao posebne mjere za uvezeni material u cilju sprečavanja širenja štetnih organizama.

klirens (pošiljke): provjera usklađenosti s fitosanitarnim propisima [FAO, 1995].

kontrola štetnih organizama: zvanični postupak prikupljanja i vođenja podataka o prisustvu štetnih organizama ili njihovom odsustvu, na osnovu kontrola, praćenja zdravstvenog stanja, sistemskog nadzora ili drugih postupaka, i na osnovu drugih raspoloživih izvora.

lot, partija: broj, odnosno količina sjemena ili sadnog materijala poljoprivrednih biljaka iste vrste, sorte odnosno kategorije, koja je prepoznatljiva po izvoru, te ujednačena po kvaliteti i homogenosti sastava. Jedinica jedne vrste robe, prepoznatljiva po homogenosti sastava, porijekla i sl, a koji su dio pošiljke.

monitoring: službeni poduzeti postupak radi provjere fitosanitarne situacije.

otpremnicu: dokument kojim je navedena vrsta robe i količina.

potvrda: službeni dokument koji svjedoči o fitosanitarnom statusu pošiljke koja podliježe fitosanitarnim propisima [FAO, 1990].

suzbijanje: primjena fitosanitarnih mjera u i oko zaraženog područja s ciljem sprečavanja unošenja i širenja štetnih organizama.

vizuelni pregled: fizički pregled biljaka, biljnih proizvoda i/ili drugih reguliranih proizvoda koristeći se prostim okom, lećama, stereoskopom ili mikroskopom za otkrivanje štetnih organizama ili onečišćenja bez ispitivanja ili obrade.

zaustavljanje (pošiljke): odbijanje ili kontrolirani ulazak uvozne pošiljke zbog neusaglašenosti s fitosanitarnim propisima BiH.

zaustavljanje (štetnih organizama): otkrivanje štetnih organizama tokom pregleda ili testiranja uvozne pošiljke.

zvanični uzorak: uzorak koji izdvoji nadležni inspektor, odnosno pravna ili fizička osoba koja je javno ovlaštena na osnovu Zakona.

3. ZAKONODAVSTVO, INTERNI AKTI I MEĐUNARODNI STANDARDI

3.1. Zakoni na nivou Bosne i Hercegovine

1. Odluka o ratifikaciji Međunarodne konvencije o zaštiti zdravlja bilja („Službeni glasnik BiH, Međunarodni ugovori“, broj 8/03),
2. Zakon o zaštiti zdravlja bilja („Službeni glasnik BiH“, broj 23/03),
3. Zakon o mineralnim đubrivima („Službeni glasnik BiH“, broj 46/04 i 76/11),
4. Zakon o fitofarmaceutskim sredstvima Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 49/04),
5. Zakon o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 3/05),
6. Zakon o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 14/10 i 32/13),
7. Zakon o hrani („Službeni glasnik BiH“, broj 50/04),
8. Zakon o GMO („Službeni glasnik BiH BiH“, broj 23/09).

3.2. Sporazumi i protokoli

1. Sporazum o međusobnoj saradnji između institucija uključenih u proces integrisanog upravljanja granicom Bosne i Hercegovine,
2. Sporazum o uspostavi Centra za analizu rizika vezanih za državnu granicu,
3. Protokol o zajedničkoj obuci (12.04.2012. godine),
4. Protokol o određivanju i dužnostima službenika za kontakt,
5. Protokol o pružanju stručne i tehničke pomoći i zajedničkom korištenju obuke,
6. Protokol o organizaciji i održavanju redovnih sastanaka,
7. Protokol o kontroli drvnog materijala za pakovanje iz uvoza,

3.3. Pravilnici i drugi podzakonski akti

1. Pravilnik o mjerama za sprečavanje unošenja i širenja bolesti uzročnika raka krompira - *Synchytrium endobioticum* (Schilb.) Perc. u Bosnu i Hercegovinu („Službeni glasnik BiH“, broj 78/09),
2. Pravilnik o sprovođenju sistemskih nadzora i mjera koje se poduzimaju u cilju sprečavanja unošenja, širenja i kontrole prstenaste truleži krtola krompira koju uzrokuje bakterija *Clavibacter michiganensis* (Smith) Davis *et al. ssp. sepedonicus* (Spieckermann et Kotthoff) Davis *et al.* („Službeni glasnik BiH“, broj 90/09),
3. Pravilnik o sprovođenju sistemskog nadzora i poduzimanju mjera u cilju sprečavanja unošenja, širenja i kontrole smeđe truleži krompira i bakterijskog uvenuća na krompiru i paradajzu prouzrokovanih bakterijom *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi *et al.* („Službeni glasnik BiH“, broj 90/09),
4. Pravilnik o uslovima s obzirom na stručne, prostorne i tehničke osposobljenosti laboratorija za izvođenje laboratorijskih pretraga zbog dijagnostike štetnih organizama („Službeni glasnik BiH“, broj 63/10),
5. Pravilnik o uslovima za imenovanje fitosanitarnog inspektora („Službeni glasnik BiH“, broj 33/10),
6. Pravilnik o mjerama za sprečavanje unošenja, širenja i suzbijanja štetnih organizama na bilju biljnim proizvodima i regulisanim objektima („Službeni glasnik BiH“, broj 59/11),
7. Pravilnik o uslovima pod kojima se određeni štetni organizmi, bilje ili biljni proizvodi i regulisani objekti mogu uvoziti ili prevoziti/prenositi radi ogleda ili u naučne svrhe i za rad na selekcijama sorti („Službeni glasnik BiH“, broj 104/11),
8. Pravilnik o mjerama za sprečavanje unošenja i širenja borove nematode *Bursaphelenchus xylophilus* (Steiner et Buher) Nickle *et al.* („Službeni glasnik BiH“, broj 31/12),
9. Pravilnik o fitosanitarnim zahtjevima za drveni materijal za pakovanje u međunarodnom prometu („Službeni glasnik BiH“, broj 60/12),

10. Pravilnik o mjerama za sprečavanje unošenja, širenja i kontrole krompirove cistolike nematode u Bosnu i Hercegovinu („Službeni glasnik BiH“, broj 98/12),
11. Pravilnik o fitosanitarnom registru i biljnom pasošu („Službeni glasnik BiH“, broj 05/13),
12. Pravilnik o formi i sadržaju fitosanitarnog certifikata i fitosanitarnog certifikata za reeksport („Službeni glasnik BiH“, broj 12 /13),
13. Pravilnik o mjerama za sprečavanje unošenja i širenja uzročnika bolesti vretenaste krtole krompira – *Potato spindle tuber viroida* („Službeni glasnik BiH“, broj 30/13),
14. Pravilnik o listama štetnih organizama, listama bilja , biljnih proizvoda i regulisanih objekata („ Službeni glasnik BiH“, broj 48/13),
15. Pravilnik o načinu obavještanja i objavljivanja podataka o prvoj pojavi štetnih organizama sa listi I A i II A („Službeni glasnik BiH“, broj 61/13),
16. Instrukcija za uzorkovanje i zdravstveni pregled krompira („Službeni glasnik BiH“, broj 63/13),
17. Opći operativni plan za postupanje u slučaju vanredne pojave štetnog organizma na bilju i biljnim proizvodima („Službeni glasnik BiH“, broj 85/13),
18. Plan hitnih mjera za postupanje u slučaju pojave prstenaste truleži krompira *Clavibacter michiganensis subs.sepedonicus* („Službeni glasnik BiH“, broj 27/14),
19. Plan hitnih mjera za postupanje u slučaju pojave smeđe truleži krompira *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al. („Službeni glasnik BiH“, broj 28/14),
20. Pravilnik o uslovima i načinu unošenja određenog bilja i biljnih proizvoda iz susjednih zemalja u pogranično područje BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 31/14),
21. Sortna lista BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 59/10 i 02/12),
22. Pravilnik o upisu sorti u sortnu listu BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 06/11),
23. Pravilnik o priznavanju sorti poljoprivrednog bilja u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 06/11),
24. Pravilnik o kontroli reprodukcijskog materijala poljoprivrednih biljaka koji se uvozi („Službeni glasnik BiH“, broj 34/12),
25. Pravilnik o stavljanju u promet materijala za razmnožavanje povrća i sadnog materijala povrća u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 43/12),
26. Pravilnik o stavljanju u promet sjemena povrća u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 40/12 i 52/13),
27. Pravilnik o stavljanju u promet sjemena žita u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 60/12),
28. Pravilnik o stavljanju u promet sjemenskog krompira u BiH („Službenom glasniku BiH“, broj 67/12),
29. Pravilnik o zajedničkoj komisiji za sorte poljoprivrednog bilja u Bosni i Hercegovini („Službenom glasniku BiH“, broj 21/13),
30. Pravilnik o stavljanju u promet materijala za razmnožavanje vinove loze u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 50/13),
31. Pravilnik o stavljanju u promet materijala za razmnožavanje voća i voćnih sadnica namijenjenih za proizvodnju voća u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 50/13),
32. Pravilnik o stavljanju u promet sjemena uljanog i predivog bilja u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 63/13),
33. Pravilnik o stavljanju u promet sjemena krmnog bilja u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 83/13),
34. Pravilnik o stavljanju u promet repe u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 83/13),
35. Pravilnik o stavljanju u promet reproduktivnog materijala ukrasnog bilja u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 83/13),
36. Odluku o formiranju Zajedničke Komisije za sorte poljoprivrednog bilja u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 73/13),
37. Pravilnik o postupku sa zalihama sredstava za zaštitu bilja čiji je promet i upotreba zabranjen („Službeni glasnik BiH“, broj 58/09),

38. Pravilnik o uslovima za stavljanje u promet, kvalitetu i kontroli kvaliteta mineralnih đubriva te skladištenju i rukovanju mineralnim đubrivima („Službeni glasnik BiH“, broj 90/09, 13/11 i 33/13),
 39. Spisak aktivnih materija dozvoljenih za upotrebu u fitofarmaceutskim sredstvima u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 70/14),
 40. Odluka o imenovanju državnog tijela za koordinaciju provođenja Roterdamske konvencije o postupku prethodne obavijesti o saglasnosti za promet nekih opasnih hemikalija i pesticida u međunarodnoj trgovini („Službeni glasnik BiH“, broj 15/10),
 41. Odluka o Ratifikaciji Roterdamske Konvencije o proceduri prethodne saglasnosti za promet nekih opasnih hemikalija i pesticida u međunarodnoj trgovini („Službeni glasnik BiH“, Međunarodni ugovori, broj 14/06),
 42. Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju pravne i fizičke osobe za promet fitofarmaceutskih sredstava („Službeni glasnik BiH“, broj 51/11),
 43. Uputstvo o obliku vođenja evidencije o prometu fitofarmaceutskih sredstava („Službeni glasnik BiH“, broj 86/12),
 44. Pravilnik o maksimalnim nivoima ostataka pesticida u i na hrani za životinje biljnog i životinjskog porijekla („Službenom glasniku BiH“, broj 89/12),
 45. Pravilnik o dužnostima korisnika fitofarmaceutskih sredstava („Službeni glasnik BiH“, broj 101/12),
 46. Pravilnik o upisu mineralnih đubriva u registar mineralnih đubriva („Službeni glasnik BiH“, broj 05/13),
 47. Pravilnik o upisu distributera i uvoznika mineralnih đubriva u registar distributera i uvoznika mineralnih đubriva („Službeni glasnik BiH“, broj 05/13),
 48. Pravilnik o uređajima za primjenu fitofarmaceutskih sredstava („Službeni glasniku BiH“, broj 84/13),
 49. Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju ovlaštene laboratorije za ispitivanje kvaliteta mineralnih đubriva („Službeni glasniku BiH“, broj 28/14),
 50. Odluka o prestanku važenja odluka kojima je propisana zabrana registrovanja, uvoza i prometa pojedinih aktivnih materija („Službeni glasniku BiH“, broj 22/14).
- Pored ovih propisa, na entitetskoj razini postoje drugi zakoni i podzakonski akti kojih se fitosanitarni inspektori pridržavaju.

4. PREGLED ZADATAKA U VEZI SA SISTEMOM VRŠENJA FITOSANITARNIH KONTROLA

Aktivnosti fitosanitarne inspekcije u vanjskotrgovinskom prometu (uvozu, izvozu) i unutrašnjoj fitosanitarnoj kontroli.

1. Vanjskotrgovinski promet

a. Robe koje se kontrolišu pri uvozu:

- 1) kontrola pošiljaka bilja, biljnih proizvoda i reguliranih objekata iz Liste V, dio B, odjeljak I i Listi V, dio B, odjeljak II Priloga V Pravilnika o listama koje se uvoze u zemlju, njihove ambalaže i prijevoznog sredstva u kojemu se transportuju;
- 2) kontrola kvaliteta fitofarmaceutskih a sredstava;
- 3) kontrola kvaliteta mineralnih a đubriva.

b. izvozne procedure

- 1) procedura izdavanja fitosanitarnog certifikata;
- 2) proizvodnja sjemena i sadnog materijala;
- 3) kontrola drvenog materijala za pakovanje na mjestu proizvodnje;
- 4) kontrola u naučne i istraživačke svrhe.

2. Unutrašnja fitosanitarna kontrola

- 1) unutrašnji monitoring;
- 2) nadzor;

II. STANDARDNE OPERATIVNE PROCEDURE ZA VRŠENJE KONTROLE NA GRANIČNIM PRIJELAZIMA (GP) PRI UVOZU (GP, ENGL. BIP)

1. UVOZ

1.1. Uvod

Inspeksijski nadzor primjene zakonja o zaštiti zdravlja bilja i propisa donesenih na osnovu istog vrše fitosanitarni inspektori nadležnih organa entiteta i brčko distrikta BiH. Nadležni organi unutar kojih je organizovana fitosanitarna inspekcija su:

- Republička Uprava za inspeksijske poslove – Inspektorat RS-a u sektoru poljoprivredne inspekcije;
- Federalna Uprava za inspeksijske poslove – Sektor granične inspekcije i
- Ured gradonačelnika – Inspektorat Vlade BD BiH,

Nadležni organi su odgovorni za rukovođenje i rad fitosanitarne inspekcije, kako na granici tako i za provođenje nadzora u unutrašnjosti.

Stoga, kontrola zdravlja bilja (za karantenski štetne organizme – fitosanitarna kontrola) ima svrhu da osigura zaštitu zdravlja bilja, a naročito zaštitu bilja i biljnih proizvoda od štetnih organizama, sprečavanje unošenja i širenja, kao i borbu protiv štetnih organizama uvođenjem mjera za zaštitu bilja i biljnih proizvoda i otkrivanje i određivanje štetnih organizama u poljoprivredi i šumarstvu BiH na način da ne nameću neopravdana ograničenja na polju trgovine. Da bi se ovo postiglo, fitosanitarna kontrola treba da obuhvati standardne operativne procedure (SOP) koje određuju ne samo šta je predmet inspekcije već i način vršenja inspekcije. Mnoge od ovih SOP-a temelje se na analizi rizika od štetnih organizama.

Potencijalni ulazak štetnih organizama i uzročnika bolesti (ne samo onih koji su karantenski) u zemlju je smanjen kada se putevi njihovog ulaska prate, rizik biva predviđen, a preraspodjela posla je izvršena u skladu s tim. Proces praćenja, predviđanja rizika i preraspodjele posla predstavlja proces odlučivanja zasnovanog na procjeni rizika.

Potrebno je da se razviju jedinstvene i uniformirane procedure, da se učine dostupnim i primjenjuju na svim graničnim prijelazima (GP – eng. BIP). Postojanje GP-ova na samoj teritoriji i njihov položaj na geografski različitim lokacijama (luka / aerodrom / putevi), koji imaju različite potrebe i uslove, dovelo je do razvoja operativnih instrukcija vodeći se općim kriterijima, tako da su objektivno primjenjive bez obzira na stvarne okolnosti u kojima fitosanitarni inspektor radi, a opet osiguravaju princip jednoobraznosti službenih kontrola.

Svi organi koji vrše inspeksijski nadzor na graničnim prijelazima (GP-ovima), npr. carina, fitosanitarni inspektori itd. imaju opći zajednički cilj: proizvodi ne mogu biti plasirani na tržište Bosne i Hercegovine ako nisu u skladu s važećim zakonskim propisima. Fitosanitarna inspekcija na mjestu ulaska mora biti strukturirana i organizovana kako bi mogla obavljati povjerene im zadatke. Ovo uključuje: tehničke kompetencije fitosanitarnih inspektora, pristup odgovarajućim administrativnim strukturama, prostorije za vršenje analiza, adekvatne instrumente i opremu kao i objekte za pregled, skladištenje, karanten, obradu i uništavanje bilja i biljnih proizvoda.

1.2. Međunarodni standardi

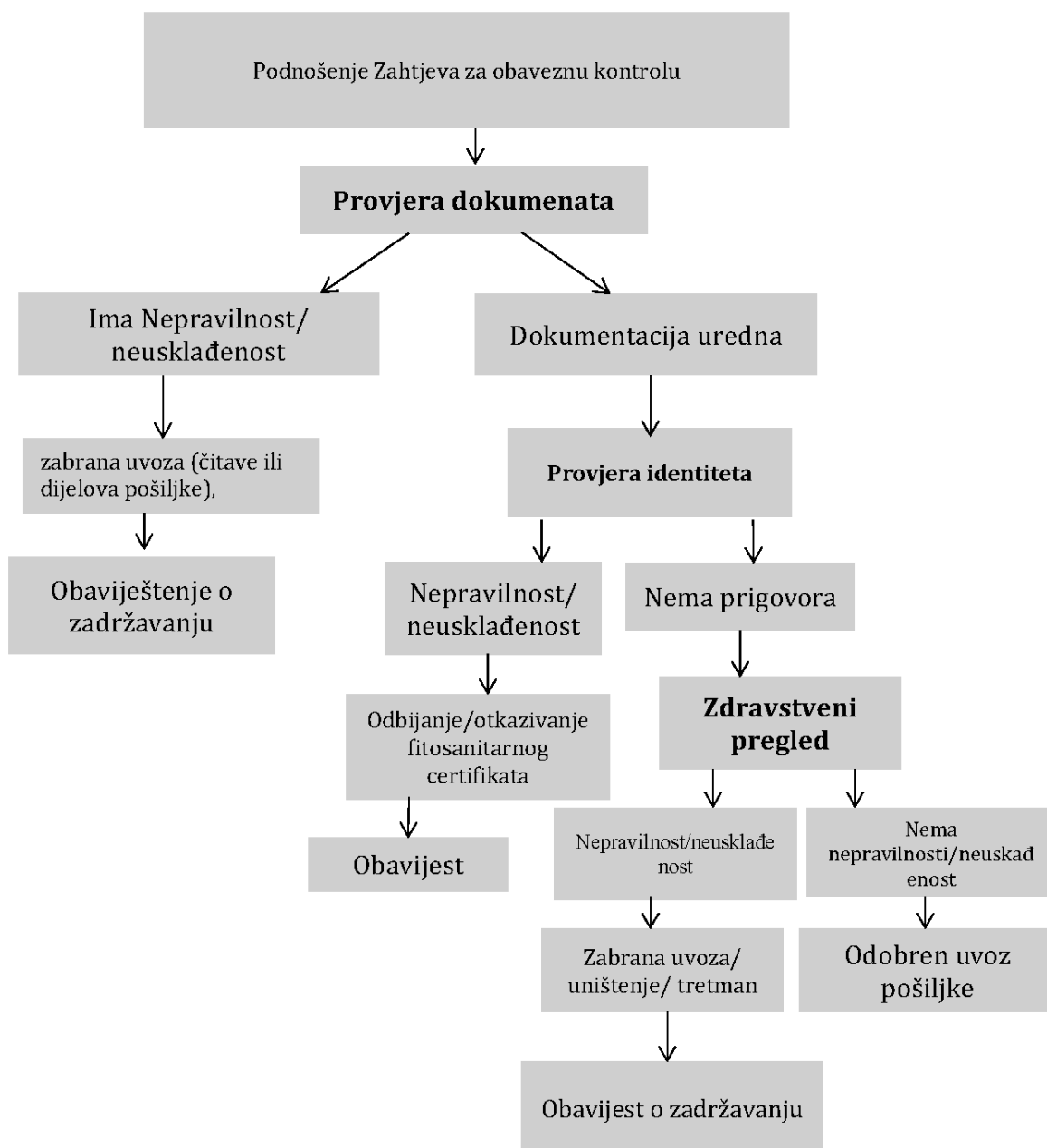
Međunarodni standardi za fitosanitarne mjere za uvoz:

- ISPM br. 5 Rječnik fitosanitarnih pojmova
- ISPM br. 7 Sistem certifikacije za izvoz
- ISPM br. 12 Smjernice za fitosanitarne certifikate
- ISPM br. 13 Smjernice za prijavu neispravnosti/ neusklađenosti i hitne mjere
- ISPM br. 15 Smjernice za reguliranje drvenog materijala za pakovanje u međunarodnom prometu
- ISPM br. 16 Regulirane nekarantenski štetni organizmi: koncept i primjena
- ISPM br. 20 Smjernice za fitosanitarni regulatorni sistem za uvoz
- ISPM br. 23 Smjernice za pregled
- ISPM br. 25 Pošiljka u tranzitu
- ISPM br. 31 Metodologija za uzorkovanje pošiljki
- ISPM br. 32 Kategorizacija roba u skladu sa njihovim rizikom od štetnih organizama

1.3. Minimum opreme koja bi trebalo da bude na raspolaganju inspektorima na mjestu ulaska

- 1) Ažurirana dokumentacija koja bi trebala biti dostupna i na raspolaganju na mjestu ulaska:
 - a) Relevantni propisi kojima se reguliše zaštita zdravlja bilja
 - b) ISPM-standardi (1–36),
 - c) Lista međunarodnih linkova
- 2) Adrese i kontakt-brojevi ovlaštenih laboratorija i objekata koji se koriste za uništavanje pošiljki
- 3) Inspeksijska oprema: stolovi, stereoskopi, mikroskopi, leće, noževi, vreće, pogodne prostorije za vršenje inspekcije, a po potrebi, adekvatno osvjtljenje, radni stolovi za vršenje inspekcije, sonda, sita i ostala specijalistička oprema i pribor.

1.4. Standardna uvozna procedura

Fitosanitarni inspektori vrše obaveznu kontrolu pošiljaka bilja, biljnih proizvoda i reguliranih objekata iz Liste V dio B odjeljak I Pravilnika o Listama na graničnim prijelazima (GP) s ciljem utvrđivanja prisustva štetnih organizama ili usklađenosti s fitosanitarnim propisima.

Kada fitosanitarni inspektor prilikom obavezne kontrole pošiljke koja se unosi niz Treće zemlje posumnja na prisustvo štetnih organizama koji nisu navedeni u Listi I dio A Priloga I i Listi II Dio A Priloga II Pravilnika o Listama, a čije prisustvo nije utvrđeno u Bosni i Hercegovini, zadržat će pošiljku i o tome odmah na najbrži mogući način obavijestiti nadležni fitosanitarni inspektorat entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine koji o tome obavještavaju Upravu. Uprava na osnovu procijenjenog rizika od unošenja i širenja štetnih organizama odlučuje o daljnim mjerama.

Fitosanitarni inspektori na GP-ovima obavljaju sljedeće provjere:

- 1) provjeru dokumentacije,
- 2) utvrđivanje identiteta pošiljke,
- 3) zdravstveni pregled pošiljke, ambalaže i prijevoznog sredstva.

Pravilnikom o mjerama je propisan način pregleda i detaljni postupci prilikom uvoza, izvoza i tranzita; sadržaj zahtjeva i uslovi za izdavanje fitosanitarnog certifikata za izvoz i za pošiljke namijenjene za reeksport; evidencija o pošiljkama; mjere i način uništavanja ili druge načine tretmana bilja, biljnih proizvoda i reguliranih objekata; praćenje zdravstvenog stanja određenih vrsta bilja kod krajnjeg korisnika.

Za pošiljke koje se namjeravaju uvesti u BiH preko tačke ulaska na kojoj fitosanitarna inspekcija nije stalno prisutna najava se vrši u skladu sa članom 5. Pravilnika o mjerama.

Obrazac zahtjeva je specificiran u Prilogu I u skladu s Pravilnikom o mjerama.

1.4.1. Provjera dokumentacije

Obaveznoj kontroli podliježu pošiljke bilja, biljnih proizvoda i reguliranih objekata iz Liste V, dio B, odjeljak I i Listi V, dio B, odjeljak II Priloga V Pravilnika o listama koje se uvoze u zemlju, njihova ambalaža i, ako je potrebno, prijevozno sredstvo u kojemu su transportovane. Kontrolom posebno treba utvrditi:

- a) da li pošiljku prati fitosanitarni certifikat;
- b) da pošiljka ne sadrži bilje, biljne proizvode, niti regulirane objekte sa Liste III A;
- c) da pošiljka ispunjava fitosanitarne zahtjeve iz Liste IV A.

Provjera dokumenata i identiteta pošiljke vrši se u skladu s članom 8. Pravilnika o mjerama.

U slučaju da je pošiljka namijenjena za oglede i naučna istraživanja i za rad na selekcijama sorti, mora ispunjavati uslove koji proizilaze iz Pravilnika o uslovima pod kojima se određeni štetni organizmi, bilje ili biljni proizvodi i regulirani objekti mogu uvoziti ili prevoziti/prenositi radi ogleada ili u naučne svrhe i za rad na selekcijama sorti („Službeni glasnik BiH“, broj: 54/11).

Provjerom dokumenata utvrđuje se:

- a) da li je uvoznik upisan u registar proizvođača, prerađivača, uvoznika i distributera bilja, biljnih proizvoda i reguliranih objekata u skladu sa Zakonom;
- b) da li pošiljku prati ispravan i važeći fitosanitarni certifikat;
- c) da li pošiljka sadrži bilje, biljne proizvode i regulirane objekte iz Liste III Dio A Priloga III Pravilnik o listama, čiji je uvoz iz određenih zemalja zabranjen, ili u slučaju uvoza u određene zaštićene zone iz specifičnih zemalja iz Liste III Dio B Priloga III Pravilnika o listama;
- d) da li je pošiljka označena oznakom u skladu s fitosanitarnim standardima donijetim na osnovu Konvencije;
- e) da li pošiljka koja je namijenjena za oglede i naučna istraživanja i za rad na selekcijama sorti, ispunjava uslove propisane Zakonom.
- f) da li uvoznik za pošiljku za koju je to propisano ima odobrenje za uvoz izdato od strane nadležnih institucija;
- g) dokaz o plaćenju naknadi za obaveznu kontrolu.

Ukoliko uvoznik, odnosno njegov ovlaštenu zastupnik uz zahtjev za obaveznu kontrolu ne priloži dokumentaciju na osnovu koje se mogu utvrditi svi podaci potrebni za identifikaciju pošiljke iz Člana 8. stav (2) Pravilnika o mjerama, fitosanitarni inspektor neće vršiti obaveznu kontrolu pošiljke. Za sjeme i sadni materijal potrebna je i dokumentacija koju propisuje Zakon o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 03/05) i podzakonski akti donešeni na osnovu ovog Zakona.

Detaljnije se mogu utvrditi elementi koji fitosanitarni certifikat čine ispravnim i važećim i to:

Da li je Fitosanitarni certifikat izdat od nadležnog tijela zemlje porijekla, izvoza ili ponovnog izvoza koji je izdat u skladu sa ISPM 12, i da li sadrži:

- a) naziv i adresu izvoznika,
- b) broj fitosanitarnog certifikata,
- c) naveden naziv i adresu primatelja robe,
- d) mjesto porijekla,
- e) naveden način prijenosa,
- f) navedeno mjesto ulaska,
- g) osobna obilježja: broj i opis pakovanja, naziv proizvođača, botanički naučni naziv bilja,
- h) navedenu količinu,
- i) izjavu da su gore navedeno bilje ili biljni proizvodi:
 - podvrgnuti inspekcijskom pregledu u skladu s važećim zakonskim propisima,
 - da se smatra da su slobodni od karantenskih štetnih organizama i praktično slobodni od ostalih štetnih organizama,
 - da se smatra da ispunjavaju uslove u skladu s fitosanitarnim propisima zemlje uvoznice,
- j) dopunsku izjavu,
- k) tretman (npr. hemijski – temperatura, trajanje, koncentracija, datum),
- l) dodatne informacije.

Fitosanitarni certifikat treba biti:

- potpisan,
- čitak,
- potpun,
- validan (izdat maksimalno 14 dana prije otpreme),
- bez kontradiktornih ili nekonzistentnih informacija.

U slučaju kada se kao rezultat pregleda dokumenata utvrdi određena neispravnost u fitosanitarnom certifikatu, fitosanitarni inspektor će poduzeti odgovarajuće mjere, u skladu s članom 81. Zakona i članom 11. Pravilnika o mjerama.

U slučaju kada se pregledom dokumentacije utvrdi neusklađenost između fitosanitarnog certifikata, fakture i drugih pratećih dokumenata, fitosanitarni inspektor neće vršiti obavezni pregled pošiljke dok se ne otklone utvrđene nepravilnosti.

Prateća dokumentacija za identifikaciju pošiljke pored fitosanitarnog certifikata mora imati i fakturu. Za sjeme i sadni material potrebna je i dokumentacija propisana Zakonom o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH”, broj: 3/05).

Ukoliko je dokumentacija ispravna, pristupa se utvrđivanju identiteta pošiljke

1.4.2. Provjera identiteta pošiljke

Identitet pošiljke se provjerava upoređivanjem sadržaja pošiljke s podacima navedenim na pratećim dokumentima i oznakama na pakovanju.

Prije svega, mora se provjeriti da li pošiljka sadrži bilje, biljne proizvode i regulisane objekte iz Liste III, Dio A Priloga III Pravilnika o listama, čiji je uvoz iz određenih zemalja zabranjen, ili u slučaju uvoza u određene zaštićene zone iz specifičnih zemalja iz Liste III, Dio B Priloga III Pravilnika o listama.

U slučaju kada se kao rezultat provjere identiteta utvrdi nepravilnost, inspektor će poduzeti odgovarajuće mjere, a u skladu s članom 81. Zakona i članom 11. Pravilnika o mjerama (pogledati Pravilnik o mjerama).

U slučaju kada se pregledom dokumentacije utvrdi neusklađenost između fitosanitarnog certifikata, fakture i drugih pratećih dokumenata sa sadržajem pošiljke, inspektor neće vršiti obavezni pregled pošiljke dok se ne otkolne utvđene nepravilnosti.

Ukoliko je kao rezultat provjere identiteta konačno utvrđena neusklađenost, inspektor će poduzeti potrebne mjere, u skladu s članom 11. Pravilnika o mjerama.

1.4.3. Zdravstveni pregled

Zdravstvenim pregledom pošiljke utvrđuje se:

- a) da li su bilje, biljni proizvodi i regulisani objekti iz člana 3. stav (1) Pravilnika o mjerama i njihova ambalaža ili prijevozno sredstvo zaraženi štetnim organizmima navedenim u Listi I Dio A Priloga I i Listi II Dio A Priloga II Pravilnika o listama, a prilikom uvoza u određene zaštićene zone i onima navedenim na Listi I Dio B Priloga I i Listi II Dio B Priloga II Pravilnika o listama;
- b) da li bilje, biljni proizvodi i regulisani objekti ispunjavaju specijalne fitosanitarne zahtjeve navedene u Listi IV Dio A Odjeljak I Priloga IV Pravilnika o listama, a u slučaju uvoza u određene zaštićene zone i one navedene na Listi IV Dio B Priloga IV Pravilnika o listama.

1.4.3.1. Priprema za fitosanitarnu kontrolu

Obavezna fitosanitarna kontrola mora se provesti što preciznije. Stoga, fitosanitarni inspektor mora pažljivo pripremiti plan kontrole, posebno kada je suočen s uvozom koji nije uobičajen. Znanje o tome na koji karantenski štetni organizam treba vršiti pretragu je od suštinskog značaja (oštećenja i ponašanje štetnog organizma) i može kontrolu učiniti preciznijom.

Ako se radi o bilju, biljnim proizvodima i drugim regulisanim objektima, koji obično ne prolaze kroz naše tačke ulaska, vrijedan alat za dobijanje više informacija je PQR.

PQR (sistem za pronalaženje karantenskih štetnih organizama) je razvio EPPO (LINK NA PQR – <http://www.eppo.int/DATABASES/pqr/pqr.htm>). Ovaj program pruža seriju važnih informacija kao što su:

- 1) liste karantenskih štetnih organizama sa Alert listi A1 i A2 2 EPPO-a,
- 2) drugi potencijalno štetni organizmi,
- 3) za svaki štetni organizam možete dobiti popis biljaka i biljnih dijelova putem kojih se štetni organizam prenosi i obrnuto,
- 4) detalji o geografskoj rasprostranjenosti štetnog organizama,
- 5) detalji o taksonomiji štetnih organizama i biljaka domaćina,
- 6) izvještaji nacionalnih službi za zaštitu zdravlja bilja.

Osim ovih osnovnih informacija, fitosanitarni inspektor može pribaviti dodatne informacije iz Atlasa karantinskih štetnih organizama. Ovaj atlas je koristan alat i priručnik za svakodnevni rad fitosanitarnih inspektora pri procjeni rizika, kontroli prisustva karantinskih štetnih organizama i poduzimanju fitosanitarnih mjera.

U slučaju poteškoća u pribavljanju neophodnih informacija, web.stranica EPPO-a (eppo.org) može poslužiti kao izvor informacija.

1.4.3.2. Procjena rizika od štetnih organizama

Fitosanitarni inspektor treba na osnovu iskustva izvršiti procjenu rizika od štetnih organizama.

Što se tiče voća i sadnog materijala voća, krompira i drveća, može se pozvati na tabele (Prilog 1 Priručnika), u ostalim slučajevima i dalje postoji mogućnost da se uzmu u obzir vodeći principi iz ove tabele procjene rizika. Fitosanitarni faktori rizika koje treba uzeti u obzir su:

- 1) prisustvo štetnih organizama u zemlji izvoznici,
- 2) odsustvo konkretnih informacija vezano za metode i sisteme kontrole koji su usvojeni kao važeći u zemlji izvoznici,
- 3) sezonski faktori koji pogoduju pojavi štetnih organizama.

1.4.3.3. Upute za obavljanje obavezne kontrole

Prilikom obavljanja obavezne kontrole uvijek se mora raditi u uslovima maksimalne sigurnosti fitosanitarnog inspektora.

Tokom vršenja kontrole fitosanitarni inspektor mora biti u pratnji ovlaštenog predstavnika uvoznika (špedicije).

Davanje ovlaštenja za otvaranje i zatvaranje kontejnera je, sa ili bez plombe, uvijek je u nadležnosti carine, uz prisustvo fitosanitarnog inspektora.

1.4.3.4. Uzorkovanje

Prilikom obavezne kontrole pošiljke fitosanitarni inspektor uzima uzorak i šalje ga u laboratoriju u slučaju:

- 1) kada to nalaže zakon,
- 2) u okviru programa monitoringa,
- 3) prisutnosti simptoma ili sumnje na infestaciju/infekciju.

Veličina uzorka je specificirana u Prilogu 2 Priručnika.

Kada fitosanitarni inspektor prilikom obavezne kontrole pošiljke posumnja na infestaciju/infekciju i uzme uzorke bilja, biljnih proizvoda i regulisanih objekata za potrebe laboratorijske analize u skladu sa Zakonom, sačinjava zapisnik o uzorkovanju i jedan primjerak daje uvozniku. Zapisnik o uzetim uzorcima je naveden u Prilogu 2. Priručnika.

Izvještaj o uzorkovanju se dostavlja: jedan primjerak za uvoznika, jedan primjerak koji prati uzorak u laboratoriju, a jedan primjerak zadržava fitosanitarni inspektor radi evidencije.

1.4.3.5. Postupanje fitosanitarnog inspektora

Po završenoj obaveznoj kontroli pošiljke fitosanitarni inspektor popunjava zapisnik. Forma je specificirana u Prilogu II Pravilnika o mjerama.

Kada kao rezultat obavezne kontrole nisu utvrđene nepravilnosti, fitosanitarni inspektor će izdati rješenje o dozvoli uvoza.

Kada fitosanitarni inspektor procijeni da će laboratorijska analiza iz člana 9. Stav (2) Pravilnika o mjerama trajati duže vrijeme, a na mjestu ulaska nema odgovarajućeg skladišnog prostora, može, u dogovoru s carinskom službom, privremenim rješenjem narediti da se pošiljka bilja, biljnih proizvoda ili regulisanih objekata koji se unose, uz poduzimanje preventivnih mjera, preveze do odredišta, gdje ostaje pod carinskim nadzorom sve dok ne budu poznati rezultati laboratorijske analize i dok se ne završi obavezna kontrola pošiljke.

Ukoliko rezultati analize budu pozitivni, fitosanitarni inspektor je obavezan rješenjem narediti jednu ili više mjera u skladu sa Zakonom i članom 25., 26., i 27. Pravilnika o mjerama (Pogledati ispod Procedure o mjerama):

- 1) zabranu uvoza (čitave ili dijelova pošiljke),
- 2) kretanje pod inspekcijskim nadzorom ka odredištu van Zemlje,
- 3) uklanjanje zaraženog dijela pošiljke – ukoliko postoji rizik od širenja zaraze,
- 4) uništavanje,
- 5) tretman, kada je dostupan efikasan tretman.
- 6) Popuniti i poslati obavijest o presretanju (Informacije o svim slučajevima i razlozima presretanja bilja, biljnih proizvoda ili drugih regulisanih objekata iz relevantnih trećih zemalja organizaciji za zaštitu zdravlja bilja iz treće zemlje porijekla ili pošiljaoca iz treće zemlje, najkasnije u roku od 2 radna dana).

Detaljan postupak u svim drugim specifičnim slučajevima i mjere koje se preduzimaju propisani su članom 9. i članom 10. Pravilnika o mjerama.

1.5. Kontrola drvenog materijala za pakovanje

1.5.1. Uvod

Drvo koje potječe od živih ili mrtvih stabala može biti napadnuto štetnim organizmima. Drveni materijal za pakovanje, (u daljem tekstu: DMP) se često izrađuje od sirovog drveta i kao takav predstavlja put za unošenje i širenje karantenskih štetnih organizama, kao što su borova nematoda (PWN) – *Bursaphelenchus xylophilus*, i njeni vektori iz roda *Monochamus* na crnogoričnoj šumi (meko drvo), a na lišćarima, drveću širokoga lista (tvrdo drvo) azijska strizibuba (*Anorplophora chinensis*), zvjezdano nebo (*Anoplophora glabripennis*) i strizibuba jasena (*Agilus planipennis*). U skladu s Pravilnikom o Listama i Pravilnikom o fitosanitarnim zahtjevima za drveni material za pakovanje u međunarodnom prometu (u daljnjem tekstu: Pravilnik o drvenom materijalu za pakovanje), predmet kontrole je:

- 1) DMP u obliku sanduka, kutija, gajbi, bubnjeva i sličnog pakovanja, paleta, kutija paleta i drugih ploča za teret, spojnice paleta, zapravo u upotrebi u prijevozu svih vrsta predmeta, osim sirovog drveta debljine 6 mm ili manje, i obrađenog drveta proizvedenog uz korištenje ljepila, zagrijavanja i pritiska ili njihovom kombinacijom, porijeklom iz trećih zemalja, osim Švicarske,
- 2) drvo koje se koristi da pričvrsti ili pridrži teret koji nije od drveta, uključujući i ono koje nije zadržalo svoju prirodnu oblu površinu, osim sirovog drveta debljine 6 mm ili manje, i obrađenog drveta proizvedenog uz korištenje ljepila, zagrijavanja i pritiska, ili njihove kombinacije, a koje dolazi iz trećih zemalja, osim Švicarske (drvo za ambalažu).

Pošiljke DMP spadaju pod redovne kontrole za drvo tako da se dodatno reguliraju samo kada se sastoje od rodova ili vrsta navedenih u Listi V dio B odjeljak I, tačka 6. Pravilnika o Listama.

Važni štetni organizmi koji se mogu prenijeti na DMP su:

- a) Coleoptere
 - *Bostrychidae*
 - *Cerambycidae* (vektori nematode i plave mrlje ili gljivice venuća)
 - *Buprestidae*
 - *Curculionoidae* (*Scolytinae*)
 - *Platypodidae*
- b) Lepidoptere
 - *Cossidae*
 - *Sesiidae*
- c) Hymenoptera
 - *Siricidae*
- d) Nematode: *Bursaphelenchus xylophilus*.

Zahtjevi za uvoz DMP iz trećih zemalja moraju ispunjavati uslove propisane Članom 24. i 25. Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje:

- 1) DMP mora biti napravljen od okoranog drveta i mora biti toplinski obrađeno kako bi se postigla temperatura jezgre drveta od 56 0C najmanje 30 minuta, ili moraju biti tretirani metil bromidom (MB), gdje je to moguće;
- 2) Drvo mora biti bez kore, s izuzetkom da okorano drvo smije sadržavati manje dijelove kore ako su oni :
 - uži od 3cm, bez obzira na dužinu, ili;
 - širi od 3cm, sa ukupnom površinom pojedinačnog komada kore manjom od 50cm²;
- 3) Službenom oznakom se potvrđuje da je DMP bio podvrgnut odobrenom fitosanitarnom tretmanu, kako je to navedeno u Prilogu I Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje.

Postoje izuzeci od fitosanitarnih zahtjeva za DMP za onaj DMP koji je prošao takav proizvodni proces da se može zaključiti da više ne postoji fitosanitarni rizik, a to su:

- a) DMP napravljen u potpunosti od tankog drveta debljine 6 mm ili manje,
- b) drvena ambalaža koja je u potpunosti napravljena od obrađenog drvenog materijala (šperploča, panel ploča, ploče od uzdužno polagane iverice (OSB ploče), lesonit, iverica, furnir i sl.), a koji su izrađeni pomoću ljepila, primjenom pritiska ili toplote ili bilo kojom kombinacijom navedenih postupaka,
- c) bačve za vino i alkoholna pića koje su u postupku izrade podvrgnute zagrijavanju,
- d) kutije za poklone za vino, cigare i druge artikle, napravljene od drveta koje je prerađeno i/ili izrađeno pomoću ljepila, primjenom pritiska ili toplote ili bilo kojom kombinacijom navedenih postupaka,
- e) piljevina, drvena strugotina i drvena vuna,
- f) sastavni dijelovi od drveta koji su trajno pričvršćeni na tovarna vozila i kontejnere.

Uslovi za uvoz DMP i Pravni osnov za pregled DMP prilikom uvoza dat je u Zakonu i članu 24. i 25. Pravilnika o fitosanitarnim zahtjevima za drveni material za pakovanje u međunarodnom prometu.

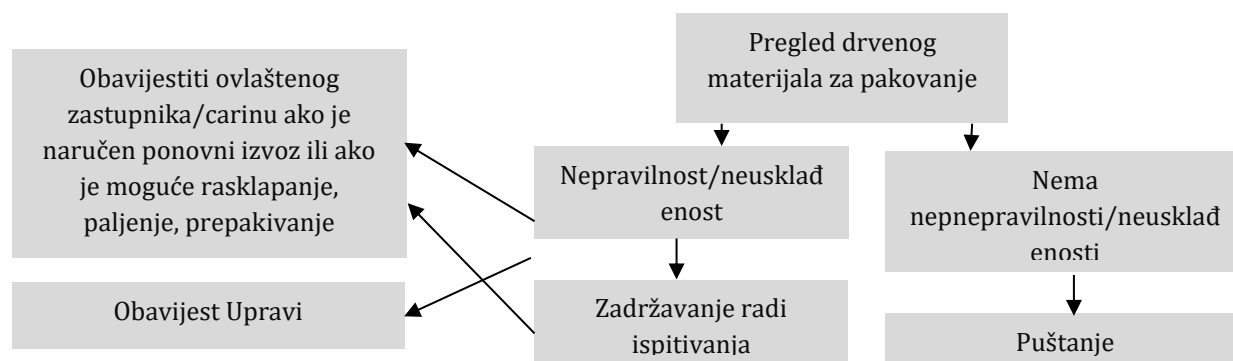
Pravilan izbor pošiljki koje treba provjeriti je vrlo važan kako bi se osigurala dobra kontrola DMP:

- 1) drvo za pričvršćenje tereta, gajbe, bubnjevi (posebice kabelski bubnjevi) i jednokratne palete su tipovi drvenog materijala za pakovanje visokog rizika,
- 2) zemlje porijekla s većim rizikom od prisutnosti borove nematode: Kina (najviši rizik), SAD, Japan, Kanade, Koreje, Meksiko i Portugal (DMP se vrlo često ponovno koriste, popravljaju ili prerađuju, te je teško odrediti pravo porijeklo bilo kojeg dijela drvenog materijala za pakovanje),
- 3) roba redovito povezana s rizičnim DMP su kamenje, strojevi, čelik, keramičke pločice i kablovi (sve neprehrambeni artikli). Iskustvo je pokazalo da DMP prehrambene robe predstavljaju manje probleme usljed higijenskih standarda,
- 4) treba uzeti u obzir rezultate prethodnih provjera (ustanovljena neusklađenost), kao i podatke koji se odnose na pojavu štetnih organizama relevantnih za DMP u novim područjima / zemaljama,
- 5) lokalni carinski sporazumi na ulaznim tačkama za označavanje određenih proizvoda / porijekla u carinskoj bazi ulazne robe može pomoći da se uoči rizični DMP.

1.5.2. Međunarodni pravni okvir

ISPM br. 15 (2009): Smjernice za reguliranje drvenog materijala za pakovanje u međunarodnom prometu

1.5.3. Standardne procedure za kontrolu DMP pri uvozu

Fitosanitarni inspektor je dužan provjeriti vrstu drveta (tvrdo, meko drvo) i zemlju porijekla.

Službena oznaka za drveni material za pakovanje mora ispunjavati sljedeće zahtjeve:

- veličina, izgled slova i položaj oznake mogu se mijenjati, ali veličina mora biti tolika da fitosanitarni inspektor može vidjeti i pročitati oznaku bez upotrebe optičkih pomagala;
- oznaka mora biti pravougaonog ili kvadratnog oblika i mora biti postavljena unutar granične linije sa vertikalnom linijom koja razdvaja simbol od propisanih kodova;
- oznaka mora biti:
 - čitljiva, trajna i neprenosiva,
 - stavljena na najmanje dvije suprotne strane jednog drvenog materijala za pakovanje;
- unutar okvira oznake ne smiju se nalaziti nikakve druge informacije. Ukoliko je potrebno navesti dodatne oznake (npr. zaštitni znak proizvođača, logo davatelja odobrenja) u svrhu zaštite upotrebe oznake na nivou države, takve informacije se mogu navesti pored oznake ali izvan njenih okvira;
- oznaka ne smije biti nacrtana rukom;
- oznaka ne smije biti crvene ili narančaste boje.

Treba se sprovesti fitosanitarna provjera drvenog materijala za pakovanje.

Fitosanitarni inspektor je dužan tražiti rupe od larvi šire od 3 mm, ili ako postoje vidljiva piljevina nastala uslijed bušenja larve unutar drveta, te tražiti žive kukce vidljive na drvetu. Tvrdo drvo iz Kine: tražiti azijsku strizibubu i strizibubu jasena; a za meko drvo tražiti *Monochamus* vrste koji su vektori borove nematode.

Fitosanitarni inspektor je dužan pregledati izgled preostale kore i provjeriti je li u razini tolerancije. Neusklađenost može biti prouzrokovana sljedećim:

- odsustvo ISPM 15 oznake,
- nepotpuna ili nečitljiva oznaka,
- nalaz štetnih organizama navedenih u Listi I ili II Pravilnika o Listama, nalaz živih štetnih.

Kada se po obavljenoj provjeri ustanovi nepravilnost/neusklađenost, službene osobe iz člana 25. stav (1) i (2) Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje i člana 4. Protokola o kontroli drvenog materijala za pakovanje iz uvoza, nalažu, odnosno preduzimaju odgovarajuće mjere u skladu sa članom 25. stav (5) i (6) Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje i to:

- a) uklanjanje (vraćanje u zemlju iz koje je uvezen) ili prenaupućunje pošiljke do najbližeg graničnog prijelaza na kome je organizovana fitosanitarna inspekcija
- b) uništavanje (spaljivanje, dubinsko zakopavanje, obrada) drvenog materijala za pakovanje (fitosanitarni inspektor će provjeriti da li se uništavanje vrši u uslovima koji ne uključuju rizik od štetnog organizma), u slučaju otkrivanja karantinskih štetnih organizama, potrebno je provesti fitosanitarne mjere
- c) uništavanja drvenoga materijala za pakovanje,
- d) ponovno otpremljivanje (u zemlje u kojima se ne primjenjuje ISPM 15),
- e) karantena za ispitivanje,
- f) tretiranje (zvanične metode tretiranja). Tretiranje bi trebalo biti urađeno u skladu sa standardom ISPM 15 pod izravnim nadzorom fitosanitarnog inspektora ili ovlaštenog osoblja. Ako se tretman ne može realizirati na mjestu ulaska, nadležna carinska služba/uprava može ukazati na neki od objekata u susjednim područjima u kojima se takvo tretiranje može provoditi i gdje će se roba prevesti pod carinskim nadzorom.

U toku provjere drvenog materijala za pakovanje, inspektor je dužan uzeti uzorak za laboratorijsko ispitivanje i poslati ga u laboratorij:

- a) ako postoje znakovi vektora *Monochamus* vrste (izlazne rupe, piljevina),
- b) ako postoji promjena boje drveta usljed pojave gljive plavetnila,
- c) zbog neispravnog označavanja,
- d) u sklopu monitoring programa.

Veličina uzorka je navedena u Prilogu 2 ovoga Priručnika (vidjeti Odjeljak VII Uzorkovanje radi utvrđivanja prisustva *Bursaphelenchus xylophilus*).

Oprema potrebna za uzorkovanje:

- a) bušilica male brzine (zagrijanje iverja je zabranjeno, nematode uginu usljed vrućine)
- b) sjekira
- c) nož
- d) plastične vrećice
- e) motorna pila
- f) pila
- g) pečati

Ako se uzima uzorak za laboratorijska ispitivanja, fitosanitarni inspektor mora zapečatiti uzorak i ispuniti izvještaj o uzorkovanju. Obrazac je naveden u Prilogu 2 Priručnika.

Izvještaj o uzorkovanju se dostavlja: jedan primjerak za uvozniku, jedan primjerak prati uzorak u laboratorij, i jedan primjerak zadržava fitosanitarni inspektor radi evidencije.

Na kraju kontrole fitosanitarni inspektor popunjava izvještaj. Obrazac je naveden u Prilogu II "Pravilnika o mjerama". Ako postoji bilo kakva neusklađenost treba poslati obavijest/notifikaciju Upravi.

NAPOMENA:

Sigurnosne mjere opreza treba poduzeti za pregled kontejnera koji su bili fumigirani metilbromidom prije izvoza. Iako postoji zakonska obaveza da se svi fumigirani kontejneri označe, u praksi to ne može uvijek biti slučaj za određene zemlje porijekla. Fitosanitarni inspektor se poziva na mjere opreza prilikom otvaranja kontejnera bez obzira na oznake. Provjera kontejnera plinom prije pregleda bi moglo biti rješenje.

Nadzor u zemlji

Najbolje rješenje su „provjere na licu mjesta“ na velikim međunarodnim stovarištima, kod prijevoznika i skladištima raznih velikih supermarketa, hipermarketa, vrtnih centara, dobavljača namještaja, trgovaca vinom i pivom, te provjere proizvoda kao što su granit, kamen, pločice, terakota i drugi materijali za vrtove i javne površina, teški strojevi, željezo i čelik, metalne poluge (čak i plemenit metali).

1.6. Kontrolna lista

PROVJERE	Uredno	Neuredno	Komentari
Provjera dokumentacije			
Ovlašteni uvoznik: izjava o registraciji uvoznika u fitosanitarnom registru (ako je dostupno)			
Zahtjev za uvoz pošiljke i prethodna obavijest/notifikacija			
Fitosanitarni certifikat			
Certifikat nečitak**			
Certifikat nepotpun; (sve kućice moraju biti popunjene, te mora imati botanički naziv) **			
Vremenski period istekao ili nije usaglašen **			
Vidljive izmjene ili brisanje**			
Prisutnost proturječnih ili nedosljednih podataka **			
Korištenje kontradiktornih formulacija na modelu certifikata **			
Certificiranje proizvoda zabranjenih za unos **			
Ovlašno centralno nadležno tijelo			
Potpisi			
Pečati			
Obavezne provjere			
Sistem za upozorenje			
Zaštitne mjere			
Ostali dokumenti; Ekvivalentnost sadnog materijala*			
Provjera identiteta			
Pečati			
Oznake			
Provjera materijala (sadržaja i količine)			
Transportna sredstva			

Temperatura			
Ambalaža (ISPM15)			
Boja			
Miris			
Aroma			
Težina			
Fitosanitarni pregled			
Simptomi ili sumnja na prisustvo štetnog organizma/oboljenja			
Uzorkovanje			
Dezinfekcija opreme			
Laboratorijski rezultati			

*Dodatna dokumentacija kojom se navodi **ekvivalentnosti sadnog materijala** za uvoz voćnih stabala i sadnju povrća (isključujući sjeme) i materijala za razmnožavanje; potrebno je provjeriti je li zemlja izvoznica a koja je i zemlja porijekla prepoznata kao ekvivalent za proizvodnju tih vrsta koje se uvoze – u kojem slučaju možete odobriti uvoz.

U svim tim slučajevima potrebno je da službena agencija zemlje izvoznice doznači zamjenski certifikat ili isti prethodno integriran, **uredno ovjeren i potpisan, gdje je jasno naznačen **broj** ili druga referenca na **izvorni fitosanitarni certifikat**.

2. IZVOZ

2.1. Uvod

Ako zemlja u koju se izvozi bilje, biljni proizvodi i regulisani objekti koji su porijeklom iz Bosne i Hercegovine zahtijeva fitosanitarni certifikat, fitosanitarni inspektor je dužan izvršiti kontrolu pošiljke prije izdavanja fitosanitarnog certifikata da bi provjerio da su ispunjeni propisani fitosanitarni zahtjevi zemlje u koju se izvozi. Ovi uvjeti obično podrazumijevaju listu karantenskih štetnih organizama, posebne fitosanitarne uvjete (koji će biti spomenuti u odjeljku “Dopunske izjave” u FC), dozvole za uvoz itd.

2.2. Međunarodni pravni okvir

IPPC član V: Fitosanitarna certifikacija

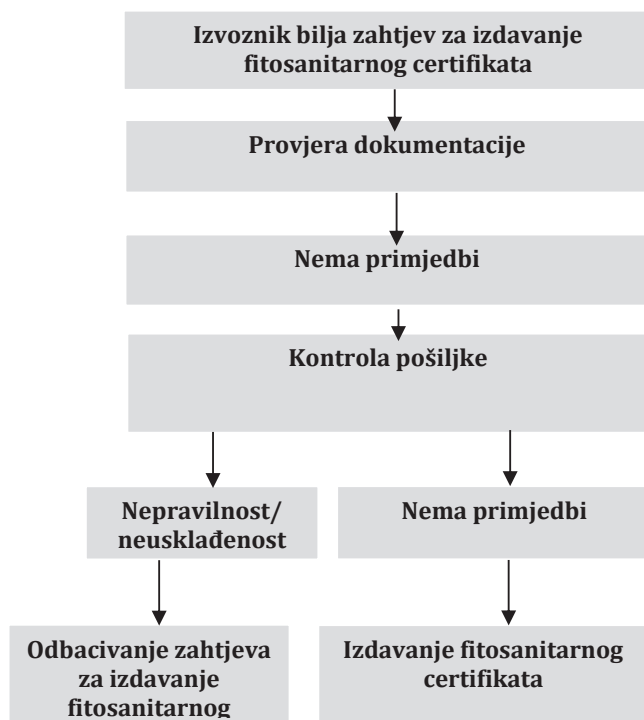
ISPM br. 7: Sistem certificiranja za izvoz

ISPM br. 12.: Smjernice za fitosanitarne certifikate

ISPM br. 13: Smjernice za notifikaciju nepravilnosti/neusklađenosti i hitne mjere

ISPM br. 23: Smjernice za pregled

2.2. Međunarodni pravni okvir

Izvoznik je dužan obavijestiti fitosanitarnu inspekciju o pošiljci koja se izvozi najmanje 24 sata prije utovara, u pismenoj formi putem faksa, e-maila, web-stranice kontrolnog tijela itd.

Obrazac zahtjeva je specificiran u Prilogu VII Pravilnika o mjerama.

2.3.1. Provjera dokumentacije

Fitosanitarni inspektor će izvršiti provjeru dokumentacije i utvediti:

- 1) Da li je zahtjev kompletan,
- 2) Fitosanitarne uvjete zemlje uvoznice (listu karantenskih štetnih organizama, posebne fitosanitarne uvjete) kao i zemlje u tranzitu,
- 3) Zahtjeve zemlje uvoznice:
 - a) rok valjanosti,
 - b) dosljednost navedenih podataka,
 - c) listu bilja, biljnih proizvoda i drugih regulisanih objekata koji mogu biti uvezeni,
 - d) spisak zemalja porijekla bilja, biljnih proizvoda i drugih regulisanih objekata u slučaju reeksporta,
 - e) mjesto ulaska.

Ukoliko kao rezultat provjere dokumenata budu utvrđene nepravilnosti, fitosanitarni inspektor neće pristupiti obaveznoj kontroli pošiljke.

2.3.2. Obavezna fitosanitarna kontrola

Ukoliko kao rezultat provjere dokumenata nisu ustanovljene nepravilnosti/neusklađenost, fitosanitarni inspektor će obaviti obaveznu fitosanitarnu kontrolu pošiljke na mjestu utovara kako bi utvrdio da li pošiljka ili lot ispunjavaju uvjete, a na osnovu:

- 1) vizualnog inspekcijskog pregleda mjesta proizvodnje/prerade,
- 2) uzorkovanja za potrebe laboratorijskog ispitivanja i dostavljanje laboratoriji:
 - a) da li je potrebno pisanje/popunjavanje rubrike "Dopunska izjava" u fitosanitarnom certifikatu da bi se potvrdilo da su bilje i biljni proizvodi bili podvrgnuti laboratorijskom ispitivanju, kada je to potrebno, i da je utvrđeno da su slobodni od štetnih organizama,
 - b) u slučaju sumnje na infekciju/infestaciju (vidljivi su simptomi ili eventualno prisustvo štetnih organizama koji se javljaju u latentnom obliku, a za koje se zna da su prisutni u BiH).

Veličina uzorka je specificirana u Prilogu 2 Priručnika.

Ako se uzima uzorak za laboratorijsko ispitivanje, fitosanitarni inspektor je dužan zapečatiti uzorak, šifrirati i popuniti zahtjev za laboratorijsku analizu.

Obrazac je naveden u Prilogu 2 Priručnika.

Izveštaj o uzorkovanju se dostavlja: jedan primjerak izvozniku, jedan primjerak prati uzorak u laboratorij, i jedan primjerak zadržava inspektor radi evidencije.

Ukoliko kao rezultat fitosanitarnog pregleda budu utvrđene nepravilnosti, fitosanitarni inspektor će rješenjem odbiti zahtjev za izdavanje fitosanitarnog certifikata.

Kada nisu utvrđene nepravilnosti, inspektor će izdati fitosanitarni certifikat.

Ukoliko je uzet uzorak za provođenje laboratorijskog ispitivanja, fitosanitarni certifikat može biti izdat samo nakon dobijenog rezultata provedenog ispitivanja.

NAPOMENE:

Ukoliko nisu primijećeni simptomi infestacije/infekcije (ali uzorak treba biti uzet zbog dopunske izjave), bilje i biljni proizvodi se uzorkuju nasumičnim odabirom.

Ukoliko su primijećeni simptomi infestacije/infekcije, uzorkovanje se treba ciljano provesti nad inficiranim biljkama ili biljnim proizvodima. Bilje i biljni proizvodi na kojima su tokom vizualnog pregleda primijećeni simptomi trebaju se uvrstiti u uzeti uzorak.

Inspektori moraju biti opremljeni potrebnim alatima i kompletima za vršenje inspekcijskog pregleda (npr. noževi, sjekači, povećala, baterijske lampe, sonda za specifično uzorkovanje (npr. za zrnje), ambalaža za uzorke, pečati itd.) kako bi se olakšalo provođenje inspekcije i uzorkovanja.

Oprema koja se koristi za vršenje inspekcije i uzorkovanje (noževi, sjekači itd.) mora biti dezinficirana između upotreba na različitim mjestima proizvodnje / skladištima (odnosno pri upotrebi između različitih lotova).

2.4. Lista provjere

PROVJERE	Uredno	Neuredno	Komentari
Provjera dokumentacije			
Zahtjev			
Dozvola za uvoz			
Fitosanitarni certifikat zemlje porijekla			
Ostala dokumentacija			
Fitosanitarni pregled			
Mjesto porijekla			
Identifikacija/oznaka lota			
Transportna sredstva			
Uvjeti skladištenja			
Simptomi ili sumnja na prisustvo štetnih organizama/oboljenja			
Uzorkovanje			
Dezinfekcija opreme			
Laboratorijski rezultati			

III. STANDARDNE OPERATIVNE PROCEDURE ZA UNUTRAŠNJU KONTROLU

1. INSPEKCIJSKI NADZOR PROIZVODNJE SJEMENSKOG I SADNOG MATERIJALA

1.1. Uvod

U toku službenog nadzora utvrđuje se da li su tokom proizvodnje ispunjeni fitosanitarni uslovi koji su bitni za proizvodnju kvalitetnog sadnog materijala.

1.2. Međunarodni okvir

ISPM br. 36: Integrirane mjere za sadni material

1.3. Zakonodavni osnov

Zakon o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka u BiH (član 68. I član 69.)

Pravilnik o stavljanju u promet materijala za razmnožavanje voća i voćnih sadnica namijenjenih za proizvodnju voća u BiH. (član 9., član 11.)

Pravilnik o službenom nadzoru sadnog materijala poljoprivrednog bilja u BiH

1.4. Standardne procedure za kontrolu proizvodnje sjemena i sadnog materijala

Dobavljač koji proizvodi sadni materijal mora do određenog roka podnijeti prijavu za proizvodnju nadležnom fitosanitarnom inspektoru.

Fitosanitarni inspektor je dužan provesti niz provjera na mjestu proizvodnje materijala za razmnožavanje bilja kako bi procijenio da li su ispunjeni zahtjevi za proizvodnju ove vrste materijala.

1.4.1. Priprema posjete

Nakon zaprimljenog zahtjeva fitosanitarni inspektor je dužan napraviti raspored za pregled biljaka i uzorkovanje (ukoliko je potrebno relevantno).

U sklopu provjere dokumentacije, inspektor će provjeriti:

- a) biljne pasoše,
- b) dokumente dobavljača,
- c) trgovačke dokumente,
- d) fitosanitarne certifikate za uvezeni materijal,
- e) evidenciju.

Na temelju zahtjeva fitosanitarni inspektor je dužan provjeriti listu štetnih organizama čiju prisutnost treba provjeriti, i to:

- a) listu štetnih organizama (iz pripremljene liste) čije prisustvo u zemlji/području/mjestu proizvodnje nije poznato,
- b) listu štetnih organizama (iz pripremljene liste) čije prisustvo treba provjeriti izvan granica mjesta proizvodnje.

Fitosanitarni inspektor je, na temelju zakonskih propisa, dužan provjeriti koji štetni organizmi zahtijevaju:

- a) samo vizuelni pregled,
- b) laboratorijsko ispitivanje,
- c) laboratorijsko ispitivanje matičnih biljaka,
- d) preglede u vrijeme vegetacije (u definirano vrijeme/fazi rasta),
- e) pregled prije izdavanja deklaracije/certifikata.

Fitosanitarni inspektor je dužan provjeriti da li je za pojedine štetne organizme potrebno:

- a) izvršiti preglede biljaka i matičnih biljaka kroz period od nekoliko godina,
- b) da biljke trebaju biti dobivene od testiranih i certifikovanih podloga.

Prije posjete mjestu proizvodnje fitosanitarni inspektor je dužan provjeriti:

- a) da li je neophodno uzorkovanje i laboratorijsko ispitivanje tla,
- b) da li je neophodno uzimanje uzoraka i laboratorijsko ispitivanje nakon vađenja sadnica,
- c) mjesto proizvodnje,
- d) mjesto porijekla matičnih biljaka,
- e) dodatne organizme čije prisustvo treba provjeriti zbog porijekla matičnih biljaka,
- f) koje se mjere trebaju poduzeti prije deklarisanja/certifikovanja.

Na osnovu prikupljenih podataka nakon, zaprimljenog zahtjeva, fitosanitarni inspektor je dužan napraviti raspored za pregled biljaka i uzorkovanje (ukoliko je potrebno).

1.4.2. Kontrola na mjestu proizvodnje

Kontrola na mjestu proizvodnje se sastoji od:

- a) provjere dokumentacije,
- b) vizuelnih provjera,
- c) uzorkovanja (ako je potrebno).

Fitosanitarni inspektor provjerava mjesto proizvodnje kako bi ustanovio opći izgled za:

- a) biljke koje treba certificirati,
- b) ostale biljke koje bi trebale biti slobodne od štetnih organizama,
- c) biljke u neposrednoj blizini (možda uključujući i one izvan granice mjesta proizvodnje).

Ako je potrebno, uzet će se uzorci tla za laboratorijsko testiranje.

Fitosanitarni inspektor je dužan procijeniti da li je:

- a) adekvatan režim sterilizacije tla/medija za uzgoj i je li postupak koji se primjenjuje dovoljan da se izbjegne ponovna kontaminacija nakon sterilizacije,
- b) raspored fumigiranja zadovoljavajući.

1.4.3. Pregledi u periodu vegetacije

Fitosanitarni inspektori provode posjete mjestu proizvodnje u periodu vegetacije, u skladu s pripremljenim rasporedom. Pogledati kalendar pregleda (Prilog 3 Priručnika).

Prije pregleda pojedinačnih biljaka treba uraditi opću ocjenu partije sadnog materijala radi utvrđivanja neujednačenosti rasta i nedostataka jednoobraznosti.

Nekoliko biljaka bi trebalo detaljno pregledati, odabrati ih kako slučajnim odabirom i iz korekcija neujednačenog rasta ili nedostatka jednoobraznosti i kako bi potvrdili prisutnost karantinskih štetnih organizama i drugih štetnih organizama. Popis najvažnijih štetnih organizama za povrtlarske biljke je naveden u Prilogu 4 Priručnika. Štetni organizmi za ukrasno bilje i povrće su navedeni u Prilogu 5 Priručnika.

U slučaju malih partija/lotova, svaka biljka se treba pregledati.

Ako je potrebno, ili u slučaju sumnje na infekciju/infestaciju, treba uzeti uzorke za laboratorijsko ispitivanje.

Materijal koji se uzima kao uzorak je naveden u Prilogu 6 Priručnika. Veličina uzorka je navedeno u Prilogu 2 Priručnika (koristiti podatke iz Odjeljka III - *Uzorkovanje u slučaju certificiranja za izvoz*).

Ako se uzima uzorak za laboratorijsko ispitivanje, fitosanitarni inspektor je dužan zapečatiti uzorak i ispuniti izvještaj o uzorkovanju. Obrazac je naveden u Prilogu 2 Priručnika.

Izvještaj o uzorkovanju dostavlja se: jedan primjerak za dobavljača, jedan primjerak prati uzorak u laboratoriju, i jedan primjerak zadržava fitosanitarni inspektor radi evidencije.

Na kraju kontrole fitosanitarni inspektor je dužan popuniti izvještaj o pregledu.

1.5. Lista za provjere za kontrolu na mjestu proizvodnje

PROVJERA	DA	NE	Komentari
PRIPREMA POSJETE			
1. Može li se za štetni organizam potvrditi da se ne pojavljuje u zemlji/području?			
1.a			
1.b			
1.c			
1.d			
2. Treba li ijedan štetni organizam biti provjeren izvan mjesta proizvodnje?			
2.a			
2.b			
2.c			
2.d			
Da li je za štetni organizam potrebno uraditi laboratorijsko ispitivanje?			
Da li je za štetni organizam potrebno uraditi samo vizualni pregled?			
Da li je neophodno uzorkovanje tla?			
Da li je neophodno uzorkovanje tla poslije sadnje ili poslije vađenja sadnica?			
Da li ijedan štetni organizam treba pregledati u periodu vegetacije?			
1.a			
1.b			
1.c			
1.d			
Da li i za jedan štetni organizam treba pregledati biljke ili matične biljke kroz period od nekoliko godina?			
1.a			
1.b			
1.c			
1.d			

Da li i za jedan štetni organizam biljke trebaju biti dobivene iz testiranih i certifikovanih podloga?			
Može li se udovoljiti potrebama kroz period od nekoliko godina?			
Ima li dodatnih štetnih organizama koji ne smiju biti prisutni zbog porijekla matičnih biljaka?			
Da li je materijal bez virusa, virusoloških organizama i bolesti?			
Može li se izbjeći pregled ijednog štetnog organizma zahvaljujući fumigaciji?			
Posjeta mjestu proizvodnje			
Da li je dokumentacija kompletna i ispravna?			
Da li je uzorkovanje i ispitivanje tla/medija za uzgoj potpuno?			
Da li je režim sterilizacija tla/ medija za uzgoj adekvatan?			
Da li su postupci dovoljni da se izbjegne ponovna kontaminacija tla/ medija za uzgoj?			
Da li je raspored fumigacije zadovoljavajući?			
Pregledi u periodu vegetacije			
Ima li korekcija neujednačenog rasta ili nedostatka jednoobraznosti?			
Da li su prisutni štetni organizmi i/ili simptomi infestacije/infekcije?			
Da li su prisutni nekarantenski štetni organizmi?			
Da li su uzeti uzorci za laboratorijsko ispitivanje?			

2. UNUTRAŠNJI MONITORING

2.1. Uvod

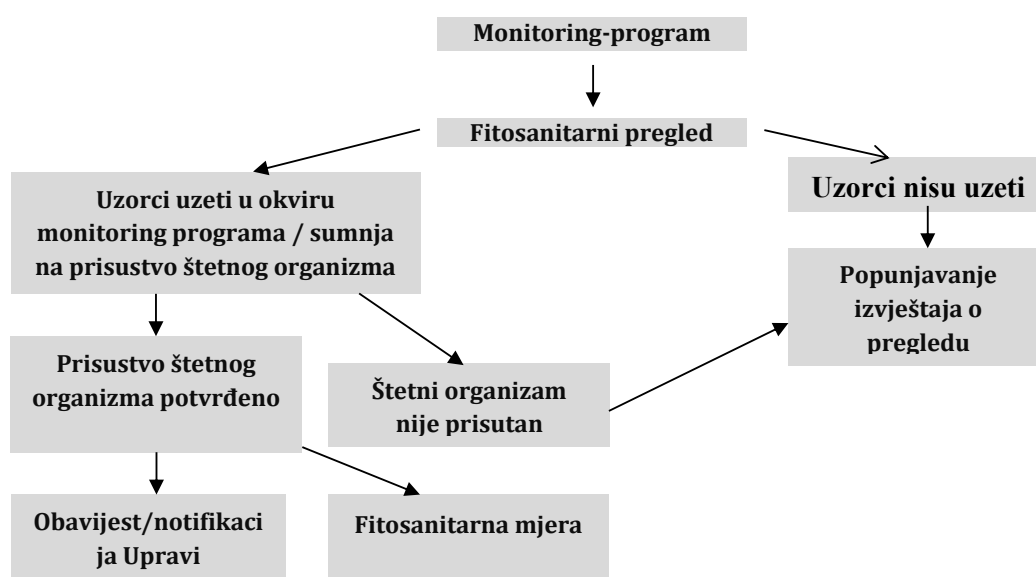
Monitoring je zvanični poduzeti proces verificiranja fitosanitarne situacije.

2.2. Međunarodni okvir za unutrašnji monitoring

ISPM br. 4: Zahtjevi za uspostavljanje područja slobodnih od štetnih organizama

ISPM br. 8: Utvrđivanje statusa štetnih organizama u određenom području

2.3. Standardna procedura za provođenje monitoringa

Fitosanitarni inspektor je dužan obaviti fizički pregled bilja / biljnih proizvoda kako bi provjerio fitosanitarno stanje bilja, biljnih proizvoda na prisustvo štetnih organizama (karantinskih, nekarantinskih, reguliranih), kako je navedeno u monitoring-programu koji donosi Uprava. Pregled treba obaviti u vremenu najrelevantnijem za vjerovatnost pojave simptoma ili znakova infekcije/infestacije (Prilog 3).

Popis najvažnijih štetnih organizama za povrtnarske biljke je naveden u Prilogu 4 Priručnika. Štetni organizmi za cvijeće i povrće su navedeni u Prilogu 5 Priručnika.

U toku provjere fitosanitarni inspektor je dužan uzeti uzorak za laboratorijska ispitivanja i poslati ga u laboratoriju ukoliko je:

- u okviru monitoring-programa,
- u slučaju prisutnosti simptoma ili sumnje na infestaciju/infekciju.

Veličina ovog uzorka je navedena u Prilogu 2 Priručnika (koristiti podatke iz Odjeljka III –Uzorkovanje u slučaju certificiranja za izvoz).

Kada se uzorak uzima tokom kontrole, fitosanitarni inspektor ispunjava izvještaj o uzorkovanju. Obrazac za evidentiranje je naveden u Prilogu 2 Priručnika.

Izvještaj o uzorkovanju dostavlja se: jedan primjerak za vlasnika, jedan primjerak prati uzorak u laboratoriju, a jedan primjerak zadržava fitosanitarni inspektor radi evidencije.

Aktivnosti vezane za vizuelne preglede/uzimanje uzoraka se sumiraju od strane fitosanitarnog inspektora na unaprijed usaglašenom obrascu (Prilog 6).

U slučaju da se utvrdi prisustvo štetnog organizma, fitosanitarni inspektor treba ispuniti izvještaj, koji sadrži sljedeće podatke:

- a) latinski naziv pronađenog štetnog organizma,
- b) vrstu biljke domaćina na kojoj je otkriven štetni organizam,
- c) tip materijala (tj. vanjski usjev, skladišteni proizvod itd.),
- d) obim proizvoda (tj. veličinu polja ili pošiljke),
- e) tačnu lokaciju nalaza,
- f) podatke o vlasniku,
- g) procijenjeni stepen stopa infestacije/infekcije (npr. cijela kultura zaražena, djelimično zaražena, broj jedinki po biljci itd.),
- h) datum uzorkovanja,
- i) datum prijema laboratorijskih rezultata,
- j) dodatne informacije (ukoliko se smatraju korisnima).

2.4. Lista za provjeru za unutrašnji monitoring

DATUM	OPIS			
Prisustvo štetnog organizma	DA		NE	
Sumnja na infekciju/infestaciju	DA		NE	
Procijenjena stepen infekcije/ infestacije				
Uzorkovanje	DA		NE	
Evidentiranje podataka				

3. NADZOR

3.1. Uvod

Nadzor je zvanični proces sakupljanja i bilježenja podataka anketiranjem, praćenjem ili korištenjem drugih postupaka o pojavi ili odsustvu štetnih organizama.

Ispitivanje je zvanični postupak koji se sprovodi određeni vremenski period da bi se odredile karakteristike populacije štetnih organizama, kao i koje vrste se pojavljuju u datoj oblasti.

Rezultati sprovedenog nadzora mogu se koristiti za određivanje prisustva ili rasprostranjenosti štetnih organizama u datoj oblasti, ili na domaćinu ili robi, ili odsustvo iz te oblasti (u uspostavljanju i održavanju oblasti bez štetnih organizama).

Prikupljene informacije mogu se koristiti kao jedan dio planiranih specifičnih pregleda ili mogu biti adekvatne da samostalno čine izvještaj o statusu štetnih organizama date oblasti, koji se može koristiti i u druge svrhe. Ako su prikupljene informacije neodgovarajuće za te druge svrhe, onda se mogu sprovesti specifični pregledi da bi se obezbijedile dodatne informacije o štetnom organizmu.

Ovaj proces prikupljanja informacija o štetnim organizmima je također neophodan za stvaranje listi ciljnih štetnih organizama.

3.2. Međunarodni pravni okvir za nadzor

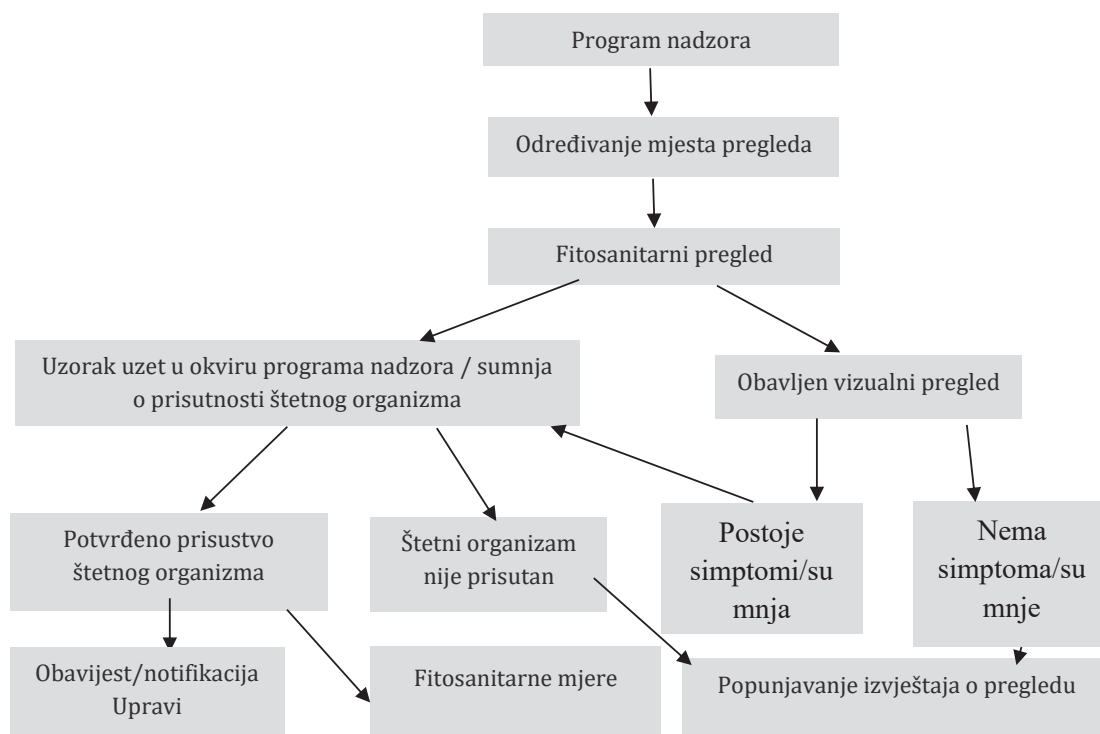
ISPM br. 4: Zahtjevi za uspostavljanje područja slobodnih od štetnih organizama

ISPM br. 6: Smjernice za nadzor

ISPM br. 8: Utvrđivanje statusa štetnih organizama u određenom području

EPPO Standard PM 3/72: Elementi koji su zajednički za pregled mjesta proizvodnje, nadzor cijelog područja, pregled pošiljaka i identifikaciju partija/lotova

Standardna procedura za provođenje nadzora

3.3.1. Provođenje nadzora

Fitosanitarni inspektor će obaviti pregled bilja/biljnih proizvoda kako bi utvrdio prisutnost štetnih organizama kao što je navedeno u programu nadzora koji donosi UZZB u saradnji s nadležnim organima entiteta i Brčko distriktom BiH.

Minimalni broj usjeva, reguliranih objekata/predmeta koji su predmet nadzora definira UZZB u saradnji s nadležnim organima entiteta i Brčko distriktom BiH.

Preglede treba obaviti u vremenu najrelevantnijem za mogućnost pojave simptoma ili znakova infekcije/infestacije.

Voćnjaci koje treba pregledati moraju biti izabrani s cijelog područja regiona, posebno oni koji se nalaze u neposrednoj blizini rasadnika. Voćnjake treba pregledati po mogućnosti zajedno sa njihovom neposrednom okolicom (divlje biljke, susjedni usjevi, itd.) u radijusu od 500 metara.

Preglede u staklenicima i voćnjacima treba dopuniti uvođenjem odgovarajućeg feromona i ljepljivih klopki, što bi omogućilo otkrivanje nekih štetnih organizama (ovisno o kultiviranim biljkama domaćinima).

Provjere prisutnosti određenih važnih korova obavljaju se na svim mjestima pretovara (naročito onih u neposrednoj blizini graničnog područja), kao i svim mjestima koja se nalaze u okolini većih skladišta žitarica i tvornica za preradu žitarica. Usjevi u kojima se mogu pojaviti koji mogu biti određen korov treba provjeriti, kao i neobrađene površine mjesta gdje se mogu pojaviti korovi.

Tokom provjere fitosanitarni inspektor je dužan uzeti uzorke za laboratorijska ispitivanja i poslati ih u laboratoriju u slučaju:

- a) programa nadzora,
- b) prisustva simptoma ili sumnje na infestaciju/infekciju.

Veličina uzorka je navedena u Prilogu 2 Priručnika (koristiti podatke iz Odjeljka III - *Uzorkovanje u slučaju certifikacije za izvoz*).

Kada se uzorak uzima tokom kontrole, fitosanitarni inspektor ispunjava zapisnik o uzorkovanju. Obrazac zapisnika je naveden u Prilogu 2 Priručnika.

Zapisnik o uzorkovanju dostavlja se: jedan primjerak za vlasnika, jedan primjerak zadržava fitosanitarni inspektor radi evidencije, a laboratorija dobija zahtjev za laboratorijsku analizu.

Potrebno je provjeriti mogući izvor infekcije/infestacije ako se utvrdi prisutnost štetnog organizma.

3.3.2. Bilježenje podataka u vezi s pregledom

Fitosanitarni inspektor je dužan izabilježiti aktivnosti u vezi s vizualnim pregledom / uzimanjem uzoraka.

U slučaju pronalaska štetnog organizma fitosanitarni inspektor treba sačiniti zapisnik koji sadrži dole navedene pojedinosti:

- a) naučni naziv pronađenog štetnog organizma,
- b) vrste biljki domaćina na kojima je štetni organizam pronađen,
- c) tip materijala (npr. vanjski usjev, pohranjeni proizvod itd.),
- d) obim proizvoda (npr. veličina polja ili pošiljke),
- e) tačnu lokaciju pronalaska, koordinate GPS,
- f) podatke o vlasniku,
- g) procijenjenu stopu infestacije (npr. kompletan usjev zaražen, djelimično zaražen, broj jedinki po biljci itd.),
- h) datum uzorkovanja,
- i) datum prijema laboratorijskih nalaza,
- j) dodatne informacije (ukoliko se smatraju korisnima).

Izveštaj treba dostaviti Upravi u skladu s Prilogom X ovog priručnika.

3.3. Lista provjera za nadzor

PODACI	OPIS			
Prisustvo ciljanog štetnog organizma	DA		NE	
Prisutnost ostalih štetnih organizama	DA		NE	
Sumnja na postojanje infekcije/infestacije	DA		NE	
Procijenjena obim infekcije/infestacije				
Uzorkovanje	DA		NE	

4. KONTROLA DRVENOG MATERIJALA ZA PAKOVANJE NA PROIZVODNIM MJESTIMA

4.1. Uvod

Shodno članu 26. Pravilnika o kontroli DMP, do dodjeljivanja javnog ovlaštenja pravnom licu za vršenje službene provjere i izdavanja službene potvrde ove poslove obavljat će Komisija za službenmu provjeri i potvrđivanje.

Globalizacija tržišta je dovela je do povećanja trgovine između zemalja. Drveni materijal za pakovanje, (u daljem tekstu: DMP) koristi se u oko 80% svih transnacionalnih pošiljaka.

DMP (eng. Wood Packeging Material) se često pravi od sirovog drveta koje možda nije bilo podvrgnuto dostatnoj obradi ili tretiranju kako bi se uklonili ili uništili štetni organizmi i stoga ostaje put za unošenje i širenje karantenskih štetnih organizama. Drvo za pričvršćivanje tereta posebno predstavlja visoki rizik od unošenja i širenja karantenskih štetnih organizama.

Štetni organizmi povezani s drvenim materijalom za pakovanje imaju negativan uticaj na zdravlje šuma i biološku raznolikost.

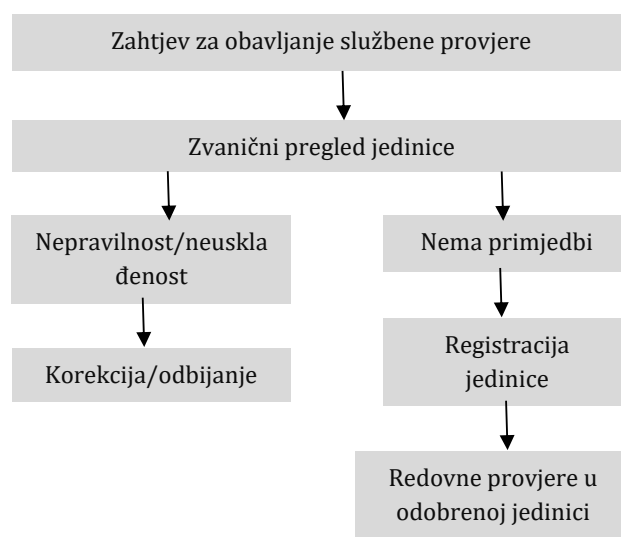
Korištenje okoranog drveta (s određenom tolerancijom za preostale kore) i primjena odobrenih tretmana može značajno smanjiti rizik od unošenja i širenja štetnih organizama putem DMP. Primjena oznaka na DMP čini da upotreba fitosanitarnih certifikata nije neophodna jer pokazuje da su primijenjene međunarodno prihvaćene fitosanitarne mjere.

Nacionalne organizacije za zaštitu bilja (eng. NPPO) zemalja izvoznica i uvoznica imaju posebne odgovornosti. Obrada i primjena oznaka/žigova moraju uvijek biti pod nadležnošću NPPO-a. Nacionalne organizacije za zaštitu bilja koje odobre uporabu oznake trebaju nadzirati (ili, kao minimum, vršiti revizije ili preglede) primjenu tretmana, upotrebu oznake i njenu primjenu, prema potrebi, od strane proizvođača / prerađivača i treba uspostaviti pregled ili nadzor i procedure. Posebni uslovi odnose se na drveni materijala za pakovanje koji se popravlja ili prerađuje. NPPO zemalja uvoznica bi trebale prihvatiti odobrene fitosanitarne mjere kao osnovu za odobravanje ulaska drvenog materijala za pakovanje bez daljnjih vezanih fitosanitarnih zahtjeva za uvoz drvenog materijala za pakovanje, te bi mogle potvrditi na uvozu da su ispunjeni zahtjevi standarda ISPM br.15.

4.2. Međunarodni pravni okvir

ISPM br. 15: Smjernice za reguliranje drvenog materijala za pakovanje u međunarodnoj trgovini

4.3. Standardna procedura za kontrolu DMP na proizvodnim mjestima

U toku proizvodnog procesa drvenog materijala za pakovanje (uključujući drvo za pričvršćivanje tereta) provode se tri osnovne aktivnosti:

- a) tretiranje,
- b) proizvodnja,
- c) označavanje.

Za pravljenje DMP mora se koristiti okorano drvo.

Pravna ili fizička osoba koja se želi registrovati za poslove tretiranja i označavanja drvenog materijala za pakovanje mora podnijeti zahtjev za upis u Registar nadležnom ministarstvu/Odjeljenju na obrascu iz Priloga III Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje.

Obrascu zahtjeva, pratećim priložima, u skladu sa članom 13 Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje, treba priložiti sljedeće:

- a) ovjerenu kopiju ugovora o zaposlenju odgovorne osobe za zdravlje bilja s tehničkim iskustvom u proizvodnji drveta i održavanju zdravlja bilja, sačinjenog u skladu sa propisima o radu;
- b) ovjerenu kopiju diplome odgovorne osobe za zdravlje bilja odgovarajućeg stepena i smjera obrazovanja;
- c) ovjerenu kopiju rješenja o upisu u sudski registar za obavljanje djelatnosti (kopija sudskog rješenja, obrtnica i obavijest nadležnog statističkog zavoda o identifikaciji i razvrstavanju po djelatnosti);
- d) upitnik o tehničkoj opremljenosti pravne ili fizičke osobe, ispunjen na obrascu iz Priloga IV koji je sastavni dio Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje;
- e) ovjerenu kopiju dokumenta kojim dokazuje posjedovanje tehničkog iskustva u proizvodnji i održavanju zdravlja bilja;
- f) potpisanu izjavu na obrascu iz Priloga II Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje;
- g) tehničke mogućnosti za obavljanje postupka označavanja;
- h) dokaz o uplati naknade iz člana 21. stav (1) Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje.

Ako je zahtjev kompletan, organ za službenu provjeru i potvrđivanje najkasnije u roku od 30 dana od prijema zahtjeva za službenu provjeru započinje sa postupkom provjere ispunjenja uslova u skladu sa članom 12. Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje.

Organ za službenu provjeru i potvrđivanje sastavlja zapisnik na obrascu iz Priloga IV Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje.

Ako su ispunjeni uslovi za upis u Registar, UZZB izdaje pravnoj ili fizičkoj osobi dozvolu o upotrebi službene oznake i dodjeljuje mu se jedinstveni registarski broj.

Ako se prilikom fitosanitarnog pregleda organa za službenu provjeru i potvrđivanje, ili vršenja inspekcijanskog nadzora, utvrdi da je pravna ili fizička osoba prestala ispunjavati uvjete propisane članom 12. Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje ili da ne ispunjava preuzete obaveze iz člana 18. Pravilnika o drvenom materijalu za pakovanje, pravna ili fizička osoba se po službenoj dužnosti briše iz Registra u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti zdravlja bilja i na taj način mu se oduzima dozvola za korištenje službene oznake.

Sve odobrene jedinice bi trebale biti posjećene makar jednom godišnje kako bi se osiguralo da se poštuju uslovi za tretiranje, proizvodnju i označavanje drvenog materijala za pakovanje.

Za vrijeme posjete odobrenoj jedinici, fitosanitarni inspektor treba provjeriti:

- a) dokumentaciju (izvještaji o tretiranju, potvrde o kalibraciji),
- b) tehničke zahtjeve (validacija tretiranja),
- c) korištenje ISPM-znaka/žiga.

Na kraju pregleda fitosanitarni inspektor popunjava izvještaj o pregledu.

NAPOMENE

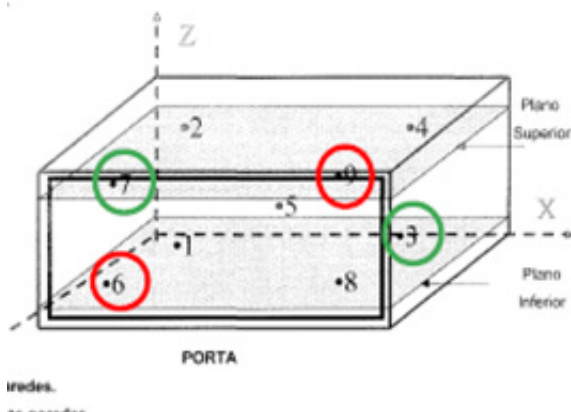
Popravljeni drveni materijal za pakovanje je drveni materijal za pakovanje koji je imao otprilike do jedne trećine uklonjenih i zamijenjenih komponenti. Gdje se koristi tretirano drvo za popravak, svaka dodana komponenta mora biti pojedinačno označena u skladu s ovim standardom.

Ako je jedinica drvenog materijala za pakovanje imala više od približno jedne trećine zamijenjenih komponenti, smatra se da je jedinica prerađena. U tom procesu, različite komponente (uz naknadne obrade, ako je potrebno), mogu se kombinovati i ponovo sastaviti u idući drveni materijal za pakovanje. Prerađeni drveni materijal za pakovanje može stoga uključivati nove i prethodno korištene komponente. Prerađeni drveni materijal za pakovanje mora imati sve prethodne oznake trajno uklonjene (npr. pokrivanje bojom ili brušenje). Prerađeni drveni materijal za pakovanje mora se ponovno tretirati i oznaka se mora iznova staviti u skladu sa standard ISPM br. 15.

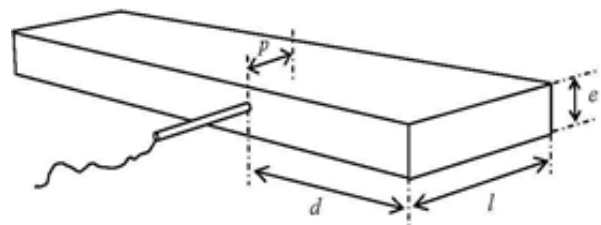
HT – zahtjevi

- Komora mora biti u mogućnosti postići unutrašnju temperaturu $\geq 64\text{ }^{\circ}\text{C}$;
- evaluacija hladnih tačaka u komori (provodi Organ za službenu provjeru i potvrđivanje);
- senzori temperature: minimum 1;
- sonde za mjerenje temperature jezgra i lokacije: minimum 4, postavljaju se u najdeblje drvo na najhladnijim tačkama;
- metoda evaluacije: Temp $\geq 56\text{ }^{\circ}\text{C}$ u centru odsječka drveta u trajanju od 30 minuta (PALETE);
 $> 63\text{ }^{\circ}\text{C}$, 60 min (složena drva);
- periodična kalibracija senzora i sondi (jednom godišnje);
- automatsko bilježenje temperature tokom zagrijavanja i tretiranja;
- bilježenje očitane temperature (preko $56\text{ }^{\circ}\text{C}$ or $63\text{ }^{\circ}\text{C}$) u drvetu za vrijeme izloženosti tretiranju mora biti svakih 2 minute ili češće.

Evaluacija hladnih tačaka

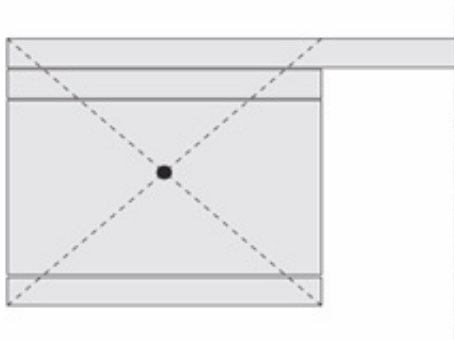

Stavljanje sonde u drvenu građu

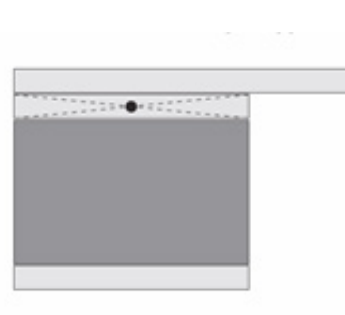

- e: debljina drveta
d: razdaljina od vrha
p: dubina rupe
l: širina

Pozicija sonde u trupu

Trup šperploče

Monitoring temperature

- Sonde moraju biti postavljene u nove elemente drveta.
- Sonde moraju biti postavljene u trup drveta ukoliko nema novih elemenata.

4.4. Zapisnik o službenoj provjeri

ORGAN ZA SLUŽBENU PROVJERU I POTVRĐIVANJE		BROJ ZAPISNIKA	
		SLUŽBENA OSOBA ORGANA ZA SLUŽBENU PROVJERU I POTVRĐIVANJE	
ZAPISNIK O SLUŽBENOJ PROVJERI KOD PRAVNE ILI FIZIČKE OSOBE za tretiranje i označavanje drvenog materijala za pakovanje			
PРАВNA ILI FIZIČKA OSOBA		ODGOVORNA OSOBA ZA ZDRAVLJE BILJA	PRISUTNI:
☐ PRVI PREGLED OSPOSOBLJENOSTI		☐ NAKNADNI PREGLED OSPOSOBLJENOSTI	
ISPUNJAVA UVJETE NAVEDENE U ZAHTJEVU – PRIJAVI		Opis neusklađenosti: ☐ DA ☐ NE	
II VRSTE DRVENOG MATERIJALA ZA PAKOVANJE KOJE PРАВNA OSOBA TRETIRA I/ILI DORAĐUJE			
☐ PALETE ☐ SANDUKE ☐ KUTIJE ☐ OKVIRE ☐ NOSAČE ☐ PREGRADE ☐ POTPORNO DRVO ☐ OSTALO			
III NAČIN – METODA TRETIRANJA DRVENOG MATERIJALA ZA PAKOVANJE ☐ TOPLOTNA OBRADA - HT ☐ SUŠENJE U KOMORI - KD ☐ HEMIJSKA IMPREGNACIJA POD PRITISKOM – CPI			
IV TEHNIČKO – TEHNOLOŠKA OSPOSOBLJENOST PRAVNE ILI FIZIČKE OSOBE ☐ OSOBA RASPOLAŽE VLASTITOM DRVNO-TEHNIČKO-TEHNOLOŠKOM OPREMOM ☐ DRUGO (opiši)			
1. KOMORE ZA TOPLOTNO TRETIRANJE ODGOVARAJU ZAHTJEVU	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
2. KARAKTERISTIKE OGRJEVNOG MEDIJA ODGOVARAJU ZAHTJEVU	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
3. SKLADIŠTE I MANIPULATIVNI PROSTOR ODGOVARAJU ZAHTJEVU	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
4. TRANSPORTNA SREDSTVA I NAČIN TRANSPORTA ODGOVARAJU ZAHTJEVU	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
5. MJERNI INSTRUMENTI OMOGUĆUJU MJERENJE KLIMATSKIH I OSTALIH USLOVA U KOMORI	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
6. MJERNI INSTRUMENTI OMOGUĆAVAJU MJERENJE TEMPERATURE U SREDINI (SRŽI) DRVETA	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
7. OMOGUĆENO JE PODEŠAVANJE POČETKA I TRAJANJA TRETIRANJA	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
8. UVEDEN JE SISTEM AUTOMATSKOG VOĐENJA PROCESA ŠTO OSIGURAVA ISPUNJAVANJE ZAHTJEVA STANDARDA ISPM 15	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
9. OMOGUĆENO JE AUTOMATSKI EVIDENTIRANJE SVIH POTREBNIH PODATAKA OD TRENUTKA ZAPOČINJANJA PROCESA TRETIRANJA (temperature u sredini najdebljeg dijela drveta, trenutak postizanja zahtijevane temperature, trajanje procesa, datum, sat)	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
10. URAĐENO JE KVALITETNO OZNAČAVANJE TRETIRANOG DRVENOG MATERIJALA SLUŽBENOM OZNAKOM (oblik, karakteristika, trajnost)	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
V. OSPOSOBLJENOST OSOBLJA			
1. ZAPOSLENA JE ODGOVORNA OSOBA ZA ZAŠTITU BILJA	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	
2. ODGOVORNA OSOBA IMA ODGOVARAJUĆU STRUČNU SPREMU	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:	

3. ODGOVORNA OSOBA OSPOSOBLJENA JE ZA PRAKTIČNO VOĐENJE PROCESA TRETIRANJA DRVENOG MATERIJALA ZA PAKOVANJE	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:
4. ZAPOSLENO (OPERATIVNO) OSOBLJE U CIJELOSTI JE OSPOSOBLJENO ZA TRETIRANJE I OZNAČAVANJE DRVENOG MATERIJALA ZA PAKOVANJE	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:
VI. DOKUMENTACIJA		
1. DOKUMENTACIJA OMOGUĆAVA UVID O KOLIČINAMA I VRSTI TRETIRANOG I OZNAČENOG DRVENOG MATERIJALA ZA PAKOVANJE KOD PRAVNE ILI FIZIČKE OSOBE	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:
2. ZA SVAKU KOMORU SE VODI POSEBNA EVIDENCIJA O VRSTI DRVENOG MATERIJALA ZA PAKOVANJE, KOLIČINI, NARUČITELJU, NAČINU TRETIRANJA, DATUM I VRIJEME POČETKA I ZAVRŠETKA TRETIRANJA	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:
3. ZAPIS SVIH RELEVANTNIH PODATAKA OD TRENUTKA ZAPOČINJANJA PROCESA TRETIRANJA (temperature u najdubljem dijelu drveta, vrijeme dostizanja zahtijevane temperature, vrijeme trajanja procesa, datum, sat) SE BILJEŽI/EVIDENTIRA	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:
4. VODI SE EVIDENCIJA O NABAVCI I ODRŽAVANJU OPREME (servisni kartoni, certifikati o kalibraciji itd.)	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:
5. OSIGURANA JE DOSLJEDNOST SVIH ZAPISA I DOKUMENTACIJE	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:
6. ARHIVIRANJE DOKUMENATA JE U SKLADU SA ODREDBAMA OVOG PRAVILNIKA	☐ DA ☐ NE	Opis neusklađenosti:
NALAZ STRUČNE OSOBE ORGANA ZA PROVJERU I POTVRĐIVANJE: Pravna ili fizička osoba ispunjava propisane uvjete u pogledu stručne osposobljenosti odgovorne osobe za zdravlje bilja i tehničke opremljenosti pravne ili fizičke osobe ☐ DA ☐ NE		
Nalaz je pročitao prisutnim: Pregled obavljen u mjestu: _____ dana: _____ s početkom u : _____ sati i završetkom u : _____ sati		
POTPIS PRISUTNIH PEČAT POTPIS STRUČNE OSOBE ORGANA ZA SLUŽBENU PROVJERU I POTVRĐIVANJE		

5. KONTROLE U ISTRAŽIVAČKE I NAUČNE SVRHE

5.1. Uvod

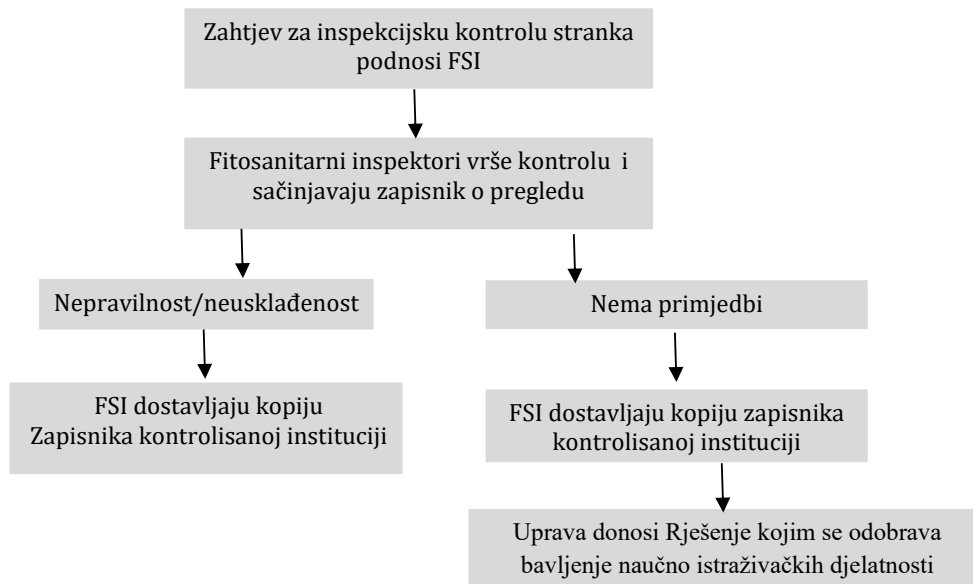
Ulazak u zemlju materijala koji predstavlja fitosanitarni rizik je zabranjen. Međutim, potrebno je uvesti i koristiti npr. žive organizme ili inficirane biljke za potrebe istraživačkog rada, uzgoja, dijagnosticiranja, te u obrazovne i druge svrhe. Namjeran uvoz i korištenje takvih organizama/biljaka može predstavljati rizik za zdravlje bilja te države ukoliko pobjegnu ili budu pušteni u okoliš, te je stoga neophodno uspostaviti mehanizam koji dozvoljava njihov uvoz i upotrebu, a pritom osigurati njihovu sigurnu fizičku izolaciju.

Svrha odobravanja eksperimenata u naučne i istraživačke svrhe je da regulira uvoz, kretanje unutar zemlje i sprečavanje oslobađanja koji se koristi za naučnoistraživački rad ili u pokusne svrhe.

5.2. Međunarodni pravni okvir

EPPO Standard PM 3/64: Međunarodni uvoz organizama koji su biljni štetni organizmi ili potencijalni biljni štetni organizmi.

5.3. Standardna procedura za odobravanje obavljanja naučno istraživačkih djelatnosti i uvoza štetnih organizama u izolovanom stanju i/ili inestiranog/inficiranog bilja u naučno-istraživačke svrhe

5.3.1. Dozvola za naučno istraživanje i uvoz

Unutar Bosne i Hercegovine materijal se može koristiti samo u svrhe naučnih i istraživačkih djelatnosti u skladu s odredbama Pravilnika o uvjetima pod kojima određeni štetni organizmi, bilje ili biljni proizvodi i regulirani objekti mogu uvoziti ili prevoziti/prenositi radi ogleda ili u znanstvene svrhe i za rad na selekcijama sorti („Službeni glasnik BiH“, broj 104/11), u daljnjem tekstu: Pravilnik za naučne svrhe. Organizacija koja se bavi naučnom i istraživačkom djelatnošću podnosi zahtjev UZZB za dozvolu obavljanja naučnih i istraživačkih djelatnosti na materijalu.

Nakon prijema zahtjeva iz člana 7. Pravilnika za naučne svrhe, UZZB donosi rješenje kojim dozvoljava obavljanje naučnih i istraživačkih djelatnosti, pod uslovom da se na osnovu rezultata pregleda koji je obavljen od fitosanitarnog inspektora ustanovi da organizacija ispunjava uslove propisane u Prilogu I, Dio A.

Prema Članu 7. Pravilnika za naučne svrhe Zahtjev treba da sadrži podatke o:

- a) podnosiocu zahtjeva (naziv organizacije i njeno sjedište);
- b) osobi odgovornoj za naučne i istraživačke djelatnosti (ime i prezime);
- c) specifičnim lokacijama na kojima su osigurani propisani karantinski uslovi za obavljanje istraživanja na materijalu ili mjera za istraživanje;
- d) stručnoj i tehničkoj kvalifikaciji osoblja;
- e) vrsti materijala, količini materijala i naučni naziv materijala uključujući štetnog organizma (latinski i odomaćeni naziv) gdje je to prikladno, na kome će se obavljati istraživačke aktivnosti;
- f) zemlji porijekla materijala;
- g) trajanju, prirodi i ciljevima predviđenih aktivnosti;
- h) predloženim metodama uništavanja nakon završenih odobrenih aktivnosti;
- i) prijedlogu mjesta ulaska (graničnog prijelaza) na teritorij Bosne i Hercegovine.

Fitosanitarni inspektor će utvrditi valjanost zahtjeva.

Fitosanitarni inspektor će napraviti procjenu fitosanitarnog rizika što se tiče predloženih uvjeta izolacije, uzevši u obzir:

- a) vrstu štetnog organizma/bilja/biljnog proizvoda/regulisanih objekata,
- b) prirodu i svrhu provođenja aktivnosti,
- c) način širenja štetnog organizma.

Uslovi za odobravanje naučnih i istraživačkih djelatnosti su specificirani u Prilogu I, Dio A i Dio B Pravilnika za naučne svrhe i u Prilogu 7 Priručnika.

Fitosanitarni inspektor će izvršiti obilazak prostorija u kojima će se vršiti naučnoistraživački rad. Prilikom prvog obilaska inspektor će izvršiti provjeru:

- 1) uslova za izolaciju (organizacionih i tehničkih – u skladu s Prilogom I, Dio A i Dio B Pravilnika za naučne svrhe i Priloga 7 Priručnika);
- 2) osoblja:
 - spisak osoblja uključenog u rad,
 - njihove kvalifikacije,
 - upoznatost sa procedurama;
- 3) standardnih operativnih procedura (SOP-ova):
 - svrhu, obim i prirodu naučno-istraživačkog rada,
 - tretiranje ili uništavanje materijala po završetku svake faze aktivnosti,
 - dezinfekciju objekata i opreme,
 - kretanje/premještanje materijala visokog fitosanitarnog rizika,
 - označavanje materijala,
 - evidencije svih aktivnosti u prostorijama za izolaciju;
- 4) fitosanitarnih sigurnosnih pravila:
 - vrstu prostorija (laboratorija, staklenik, plastenik, itd.),
 - ograničen pristup,
 - označavanje prostorija,
 - mjere koje su poduzete kako bi se spriječilo širenje štetnih organizama,
 - mjere u slučaju nekontroliranog širenja štetnih organizama,
 - zaštitnu odjeću.

Po završetku inspekcije, fitosanitarni inspektor sačinjava zapisnik o utvrđenom činjeničnom stanju u pogledu ispunjenosti propisanih uslova podnosioca zahtjeva (Prilog 8). Zapisnik se sačinjava u dva primjerka, jedan se daje podnosiocu zahtjeva, a drugi se stavlja u predmet.

Namjenski uvoz karantenskih štetnih organizama i bilja / biljnih proizvoda / regulisanih objekata visokog fitosanitarnog rizika je jedino dozvoljeno ukoliko je odobreno od strane UZZB.

Ovlaštena institucija koja želi da uveze štetni organizam/bilje/biljni materijal/ regulisane objekte koji je naveden u članu 3. i 4. Pravilnika za naučne svrhe treba da podnese zahtjev UZZB.

5.3.2. Kontrola uvezenog materijala

Pošiljka materijala za naučno istraživačke svrhe ne može biti uvezena ako za istu UZZB nije izdala pismo ovlaštenja koje treba da prati pošiljku.

Pošiljke koje sadrže materijal koji je namijenjen naučnim i istraživačkim djelatnostima podliježu obaveznoj kontroli na GP, u skladu s tačkom 7. Priručnika. Pregled se obavlja na temelju dokumenata koji prate materijal.

U skladu s članom 11., 12., i 13. Pravilnika za naučne svrhe u toku transporta, materijal koji je namijenjen naučnim i istraživačkim djelatnostima mora biti praćen pismom ovlaštenja i biljnim pasošem /fitosanitarnim certifikatom.

Inspektorati entiteta i Brčko distrikta BiH dužni su obavijestiti UZZB najkasnije 10. dana tekućeg mjeseca o uvozu, Prilog 9 ovog Priručnika.

Unutrašnje kretanje materijala u skladu sa odobrenjem između dvije institucija je moguće kada obje imaju odobrenje izdana od strane UZZB za bavljenje naučno istraživačkim radom sa tim materijalom. Pismo nadležnog tijela i biljni pasoš / fitosanitarni certifikat (ako je relevantno) mora pratiti materijal.

5.3.3. Uništavanje materijala

Organizacija koja je dobila rješenje iz člana 8. Pravilnika za naučne svrhe, UZZB podnosi zahtjev, za svaki uvoz ili prijevoz/prijenos materijala u Bosnu i Hercegovinu ili u njenu zaštićenu zonu ili ukoliko se materijal prevozi/prenosi unutar tih područja.

Ako se inspeksijskim pregledom, u bilo koje vrijeme, utvrdi da je organizacija koja je dobila rješenje iz stava (1) ovog člana, prestala da ispunjava uslove propisane u Prilogu I, Dio B, UZZB navedeno rješenje stavlja van snage.

Fitosanitarni inspektor obavlja nadzor u nadležnoj instituciji u vrijeme uništavanja licenciranih materijala. Uništavanje se obavlja kao što je navedeno u Rješenju o odobrenju i to na sljedeći način: Kada se završe naučne i istraživačke djelatnosti, organizacija je dužna da za sve materijale, izuzev onih koji su namijenjeni za zvanično puštanje iz člana 16. Pravilnika za naučne svrhe ili za sve materijale za koje se otkrije da su zaraženi tokom istraživačkih djelatnosti ili za bilo koji drugi materijal, uključujući štetne organizme, osigura:

- a) da materijal, uključujući štetne organizme i bilo koji zaraženi materijal i bilo koje bilje, biljne proizvode ili regulirane objekte koji su bili u kontaktu ili koji su zaraženi štetnim organizmima uništi na odgovarajući način ili podvrgne tretmanu čije mjere propisuje UZZB u skladu s odredbama posebnog pravnog propisa koji regulira mjere za sprečavanje unošenja i širenja štetnih organizama na bilju, biljnim proizvodima i drugim reguliranim objektima;
- b) da se prostori i uređaji na kojima su obavljene naučne i istraživačke djelatnosti steriliziraju ili očiste.

Procjena količine materijala koji treba uništiti radi se na temelju odobrenja koje izdaje UZZB i evidencije o svim aktivnostima koje se tiču materijala, a koja se čuva u laboratoriju.

6. FITOSANITARNE MJERE

6.1. Uvod

Fitosanitarne mjere koje inspektor može odrediti/preduzeti navedene su u Zakonu o zaštiti zdravlja bilja i Pravilniku o mjerama za sprečavanje unošenja, širenja i suzbijanje štetnih organizama na bilju, biljnim proizvodima i reguliranim objektima („Službeni glasnik BiH”, broj 59/11).

6.2. Međunarodni pravni okvir

ISPM br. 9: Smjernice za programe iskorjenjivanja štetnih organizama

ISPM br. 28: Fitosanitarni tretman za regulirane štetne organizme

6.2.1. Mjere pri obaveznoj kontroli pošiljke bilja biljnih proizvoda i regulisanja objekata u uvozu

Fitosanitarne mjere se mogu poduzeti kao rezultat obavezne kontrole, kada se tokom provjere dokumentacije, identiteta ili zdravstvenim pregledom uvezenog materijala utvrde nepravilnosti, naprimjer:

- a) bilje, biljni proizvodi i regulirani objekti su navedeni u Prilogu III Pravilnika o listama,
- b) bilje, biljni proizvodi i regulirani objekti su navedeni Prilog V, dijelu B Pravilnika o listama koji se unose iz trećih zemalja,
- c) nađeni štetni organizmi navedeni u Prilogu I ili II
- d) nisu ispunjeni zahtjevi iz Priloga IV,
- e) fitosanitarni certifikat je nevažeći, lažan ili nedostaje – nema Dopunske izjave ili nije relevantan.

Vrste fitosanitarnih mjera koje se mogu poduzeti:

- a) zabrana uvoza,
- b) uništavanje,
- c) uklanjanje,
- d) stavljanje u karantenu
- e) fumigacija.

Mjere se nalažu Rješenjem koje izdaje fitosanitarni inspektor na graničnom prijelazu.

6.2.1.1. Zabrana uvoza

Fitosanitarni inspektor je dužan obavijestiti uvoznika ili ovlaštenog zastupnika uvoznika (špeditera) o nepravilnostima/neusklađenosti pisanim putem u vidu Rješenja. U slučaju izdavanja Rješenja nakon uzorkovanja, prilaže i laboratorijske nalaze.

Uvoznik je dužan vratiti pošiljku na mjesto njenog porijekla.

Originalni fitosanitarni certifikat se poništava stavljanjem trougaonog žiga na dokument (na istaknutom mjestu) i oznaku “CERTIFIKAT JE PONIŠTEN”.

Modeli žigova su navedeni u Prilozima III, IV, V i VI Pravilnika o mjerama.

Fitosanitarni inspektor preko ovlaštenog zastupnika/uvoznika putem kopije Rješenja informira Carinu o zabrani uvoza pošiljke.

Fitosanitarni inspektor će dobiti obrazac od carine da ima garanciju da pošiljka nije ušla u BiH, odnosno da je napustila teritoriju BiH. Ovaj dokument zatvara postupak. (CR u slučaju da se pošiljka čuva u skladištu unutar zemlje pod carinskim nadzorom – nije prošla carinu, još čeka laboratorijsku analizu; JCI kada je pošiljka na GP-u).

U slučaju prisustva bilo kojeg štetnog organizma, pošiljka će biti čuvana u uslovima koji sprečavaju nekontrolirano širenje štetnog organizma (npr. držanje kamiona zatvorenim).

Fitosanitarni inspektor šalje rješenje o zabrani uvoza (uključujući sve informacije) glavnom poljoprivrednom inspektoru, koji dalje prosljeđuje informaciju o zabrani uvoza i obavještenje o presretanju prema UZZB, ministarstvu i inspektoratima. Obrazac notifikacije je naveden u Prilogu 11 Priručnika.

UZZB informira organizaciju za zaštitu bilja treće zemlje izvoznice što je prije moguće – najkasnije 2 radna dana.

6.2.1.2. Uništavanje

Fitosanitarni inspektor će obavijestiti uvoznika ili njegovog ovlaštenog zastupnika (špeditera) o nepravilnostima u pisanom obliku u vidu Rješenja (odrediti model – Prilog 10). U slučaju izdavanja Rješenja nakon uzorkovanja prilaže i rezultate laboratorijske analize.

Troškove uništavanja snosi uvoznik.

Metode uništavanja su sljedeće: spaljivanje, zakopavanje, sjeckanje – ovisno o materijalu. O metodi odlučuje inspektor i navedena je u Rješenju o uništenju.

Spaljivanje se koristi za sjeme, drvenaste biljke za sadnju, drva i materijal za pakiranje.

Spisak spalionica skupa sa informacijom o materijalima koji se mogu spaljivati (u blizini GP-a) može se naći u uredu glavnog inspektora.

Kada se pošiljka premješta s GP-a do mjesta spaljivanja, prijevoz se vrši pod uslovima koji sprečavaju nekontrolirano širenje bilo kojeg štetnog organizma, te pod nadzorom inspektora.

Vlasnik /ovlašteni zastupnik mora biti prisutan na mjestu spaljivanja.

Kada se obavi spaljivanje, inspektor priprema izvještaj koji potpisuje vlasnik materijala i koji se šalje glavnom inspektoru. Izvještaju se prilaže potvrda spalionice.

Zakopavanje se primjenjuje za korijenje i gomolje, lukovice i rizome biljaka, materijal za pakovanje i druge biljke, biljne proizvode i regulirane objekte koji se ne mogu uništiti na bilo koji drugi način i obavlja se u skladu sa članom 27.Pravilnika o mjerama.

Sredstva za zaštitu bilja mogu se koristiti za tretiranje zeljastih ili lisnatih biljaka prije zakopavanja, slijedeći upute na etiketi.

Spisak registriranih deponija/odlagališta se može naći u uredu glavnog inspektora.

Kada se pošiljka premješta sa GP-a do mjesta zakopavanja, prijevoz se vrši pod uslovima koji sprečavaju nekontrolirano širenje bilo kojeg štetnog organizma.

Kada se obavi zakopavanje, fitosanitarni inspektor priprema izvještaj koji potpisuje vlasnik materijala i koji se šalje glavnom inspektoru.

Izvještaju se prilaže potvrda firme.

Sjeckanje se može naložiti prije spaljivanja ili zakopavanja velikih biljaka.

Kada se drobilica nalazi daleko od GP-a, prijevoz se obavlja pod uvjetima koji sprečavaju nekontrolirano širenje štetnog organizma.

6.2.1.3. Uklanjanje

Uklanjanje zaraženog dijela pošiljke je moguće kada ne postoji rizik od unakrsne kontaminacije.

Za uklonjeni dio pošiljke može biti određena mjera zabrane uvoza (u skladu sa tačkom 6.2.1.1) ili uništavanja (u skladu sa tačkom 6.2.1.2).

Ostatak pošiljke će biti pušten u skladu sa tačkom 1.4 (UVOZ).

6.2.1.4. Stavljanje u karantenu

Kada postoji potreba da se pošiljka zadrži na promatranju ili dok se čekaju rezultati pregleda ili laboratorijskih ispitivanja, treba je držati u karantenu (izolaciji).

U slučaju zadržavanja pošiljke u karantenu inspektor izdaje privremeno rješenje. Nakon dobijanja rezultata laboratorijskog ispitivanja izdaje se konačno rješenje.

Pošiljka će se držati na odobrenom mjestu zadržavanja u carinskom skladištu ili u rasadniku (u slučaju biljnog materijala za razmnožavanje).

Kako bi odobrio mjesto karantena, nakon dobijenog zahtjeva, inspektor će napraviti procjenu fitosanitarnog rizika što se tiče predloženih uvjeta izolacije, uzevši u obzir:

- a) vrstu štetnog organizma/bilja/biljnog proizvoda/drugog predmeta,
- b) način širenja štetnog organizma.

6.2.1.5. Fumigacija

Kada postoji rizik od širenja štetnih organizama (npr. za vrijeme prijevoza do mjesta uništavanja ili za vrijeme čekanja rezultata laboratorijskog ispitivanja itd.), fitosanitarni inspektor izdaje Rješenje o fumigaciji.

Uvoznik kontaktira firmu koju je ovlastila UZZB da izvrši fumigaciju. Ovlaštena firma sačinjava isnik i po jedan primjerak dostavlja FSI, uvozniku/ovlaštenom zastupniku.

6.2.2. Mjere u unutrašnjoj kontroli

Fitosanitarne mjere mogu biti poduzete kao rezultat kontrole u unutrašnjosti države, kada se u toku inspekcije (monitoringa i nadzora) pronađu štetni organizmi. Mjere se poduzimaju kada:

- a) je prisutnost štetnog organizma prvi put utvrđena i potvrđena u BiH,
- b) je poznato da se štetni organizam pojavljuju na teritoriju zemlje.

Lista štetnih organizama koji su prisutni u BiH je dostupna na web-stranici UZZB-a.

Obaveze nadležnog inspektora su navedene u Općem operativnom planu za slučaj vanredne pojave štetnih organizama na bilju i biljnim proizvodima („Službeni glasnik BiH“, broj 58/11).

Obaveze inspektora su kako slijedi:

Nadležni inspektori na terenu nadležni su za:

- a) vođenje istraživanja na terenu u skladu sa propisima i kada je to moguće, protokolima za specifične štetne organizme,
- b) izradu i slanje izvještaja operativnom timu,
- c) komunikaciju s interesnim grupama direktno na terenu (vlasnici bilja, industrija i druge) i izvještavanje o rezultatima istrage i poduzetih mjera, (vidjeti tačku 4, Mjere u unutrašnjoj kontroli),
- d) naređivanje i kontrolu provedbe naređenih mjera koje je odredio operativni tim u skladu sa Zakonom.

Nadležni inspektor na terenu obavlja daljnja istraživanja na terenu i o tome izvještava operativni tim u pisanom obliku. Nadležni inspektor na terenu/istraživački tim na terenu nastavlja s prikupljanjem važnih informacija da bi se u što kraćem roku poduzele najefikasnije mjere. Informacije koje se prikupljaju na terenu moraju sadržavati:

- a) tačnu lokaciju mjesta na kojem je nađen štetni organizam, adresu vlasnika bilja, telefonske brojeve i e-mail adresu,
- b) porijeklo štetnog organizma, datum i način prispjeća zaražene pošiljke kada se sumnja da je ona izvor zaraze,

- c) detaljne podatke o pošiljci: izvoznik, uvoznik, mjesta zaustavljanja prijevoznog sredstva, podatke o drugim odredištima na koja su upućene pošiljke bilja istog porijekla ili odredištima na koja su upućeni dijelovi pošiljke ako je došlo do dijeljenja odnosno prepakivanja,
- d) podatke o bilju i biljnim proizvodima koji su zaraženi (vrsta, sorta i vegetacijski stadij), vrijeme i način na koji su pronađeni simptomi zaraze štetnog organizma uključujući opis simptoma i fotografije, i kad je to moguće, razvojni stadij štetnog organizma,
- e) podatke o stepenu zaraze i razmjerima štete,
- f) lokaciju odredišta na koja su bilje i biljni proizvodi premješteni iz zaraženog područja,
- g) lokaciju mjesta na kojima su se kretale osobe i prijevozna sredstva te koristila poljoprivredna oprema i mašine, a koji su bili u kontaktu sa zaraženim biljem ili područjem (zemljištem, skladištem...),
- h) podatke o uticaju drugih biotskih faktora koji mogu doprinijeti širenju zaraze: povezanost s drugim proizvodnim područjima putem sistema za navodnjavanje, način uzgoja (zatvoreni ili otvoreni prostor, plodored i agrotehničke mjere), tretiranje bilja koje može uticati na razvoj simptoma zaraze i determinacije štetnog organizma,
- i) podatke o uticaju abiotskih faktora na širenje zaraze štetnim organizmom (klimatski i edafski uslovi),
- j) rezultate nakon poduzimanja određenih mjera.

Nakon dojave o nalazu štetnog organizma ili nakon što je on sam pronašao štetni organizam, nadležni inspektor:

- a) odmah o tome izvještava UZZB i Ministarstva/Odjeljenje, u skladu sa Pravilnikom o načinu izvještavanja i objavljivanja podataka o prvoj pojavi štetnih organizama sa Listi I A I II A („Službeni glasnik 61/13);
- b) uzima uzorak prema određenom postupku (vidjeti Prilog 2 Priručnika) i hitno šalje u ovlaštenu laboratoriju na laboratorijsku analizu;
- c) do dobijanja konačnih rezultata laboratorijske analize, naređuje provođenje službenih preventivnih mjera (vidjeti tačku 4 Mjera u unutrašnjoj kontroli);
- d) da bi se smanjila opasnost od širenja štetnog organizma, o tome izvještava Upravu i Ministarstva/Odjeljenje slanjem/ dostavljanjem zapisnika i rješenja.

Mjere koje treba poduzeti:

- a) uništavanje zaraženog materijala,
- b) nalog za označavanje kontaminirane i sigurnosne zone,
- c) tretiranje (ako su dostupni odgovarajući pesticidi),
- d) dezinfekcija.

Metode uništavanja su: spaljivanje, zakopavanje, sjeckanje - ovisno o materijalu. O metodi odlučuje inspektor i mora se navesti u Rješenju o uništenju.

Spaljivanje se koristi za sjeme, drvenaste biljke za sadnju, drvo i materijala za pakovanje.

Spisak spalionica zajedno sa podacima o materijalu koji se može spaljivati mogu se naći u uredu glavnog inspektora.

Kada se bilje, biljni proizvodi i drugi regulisani objekti premještaju na mjesto spaljivanja, prijevoz se obavlja pod uvjetima koji sprečavaju nekontrolirano širenje bilo kojeg štetnog organizma, pod nadzorom fitosanitarnog inspektora.

Vlasnik /ovlašteni zastupnik mora biti prisutan na mjestu spaljivanja.

Kada je spaljivanje završeno fitosanitarni inspektor priprema izvještaj, potpisan od strane vlasnika materijala, koji se šalje glavnom inspektoru. Izvještaju je priložena potvrda spalionice.

Zakopavanje se primjenjuje za korijenje i gomolje, lukovice i rizome biljaka, drveni materijal za pakovanje i druge biljke, biljne proizvode i regulirane objekte koji se ne mogu uništiti na bilo koji drugi način.

Sredstva za zaštitu bilja mogu se koristiti za tretiranje zeljastih ili lisnatih biljaka prije zakopavanja, slijedeći upute na etiketi.

Spisak registriranih deponija/odlagališta se može naći u uredu glavnog inspektora.

Kada se bilje i biljni proizvodi premiještaju do mjesta zakopavanja, prijevoz se vrši pod uslovima koji sprečavaju nekontrolirano širenje bilo kojeg štetnog organizma, te pod nadzorom fitosanitarnog inspektora.

Kada se obavi zakopavanje fitosanitarni inspektor priprema izvještaj koji potpisuje vlasnik materijala i koji se šalje glavnom inspektoru.

Izvještaju se prilaže potvrda firme.

Sjeckanje se može naložiti prije spaljivanja ili zakopavanja velikih biljaka.

Prijevoz do drobilice se radi pod uvjetima koji sprečavaju nekontrolirano širenje bilo kojeg štetnog organizma.

Nalog za označavanje kontaminirane i sigurnosne zone i tretiranje ovise o štetnom organizmu.

Dezinfekcija se može izvršiti u skladu s članom 26. Pravilnika o mjerama.

PRILOG 1
KATEGORIJA RIZIKA

1. Kategorije rizika

0 – nema rizika; **1** – nizak rizik; **2** – umjeren rizik; **3** – visok rizik

2. Primjeri kategorija rizika

Vrsta materijala		Kategorija rizika
Biljke u rasadnicima	stabla voća i vinova loza	2
	jagode	3
	ribizle	2
	biljke domaćini bakterijske paleži	3
	šumske biljke i sjemena	1
	cvjetne lukovice, podanci	1
Sadnice ukrasnog bilja	hrizantema	3
	karanfil	2
	orhideja	3
	geranijum	3
	begonija	3
	poinsettia	3
Sadnice povrća	paradajz	3
	krastavac	3
Krompir	sjemenski krompir	3
	merkantilni krompir	2
	industrijski krompir	2
Sjemena	sjemena za sadnju	1/2
	sjemena za druge svrhe	1
	postavke crvenog luka	1
	sjemena pamuka	0
Rezano cvijeće (ovisno o porijeklu)	orhideja	3
	ruža	2
	karanfil	1
	ostalo: ovisno o porijeklu	1/3
Lončanice	ovisno o porijeklu	1/3
	voće	1/3
	citrusi	3
	ostalo	1
Povrće	paradajz	2
	krastavac	1
	dinja	0
Voće	bobičasto voće	1
	ribizla	0
	grožđe	1
Ostali proizvodi	žitarice	1
	brašno	1
	slad	1
	krmno korijenje sa zemljom	2
	sijeno	1

PRILOG 2

METODOLOGIJA ZA UZORKOVANJE

I. OPĆA PRAVILA UZIMANJA UZORAKA BILJNOG MATERIJALA ZA DIJAGNOSTIČKE NALAZE

U slučaju sumnje ili ako je ispitivanje za latentne zaraze potrebno, uzima se odgovarajući reprezentativni uzorak. Način uzorkovanja i veličina uzorka **ovisi** o vrsti biljke domaćina i o vrsti prisustvu štetnog organizma.

Identifikacija simptoma može dodatno olakšati razumijevanje vrste uzročnika koji ih izazivaju. U nastavku su navedeni glavni simptomi koji se očituju u slučaju zaraze različitim štetnim

1.1. Simptomi zajedničkih biljnih bolesti

1.1. SIMPTOMI ZAJEDNIČKIH BILJNIH BOLESTI

Biljna bolest je bilo koji poremećaj koji remeti normalan rast, razvoj, funkciju, ekonomsku vrijednost ili estetski kvalitet biljke. Dvije generalne grupe uzročnih agenasa mogu uzrokovati biljnu bolest: biotički (patogeni) ili abiotički. Abiotički faktori su neživeći faktori kao što su: temperatura, vlaga, ishrana, toksičnost, uzgojne prakse, itd. Biotički faktori su živeći faktori; odnosno, štetni organizmi koji pripadaju gljivama, bakterijama, virusima, viroidima, nematodama, insektima ili drugim.

U praksi simptomi infekcije ili znakovi zaraze se javljaju u različitim fazama razvoja. Osim toga, kao što je već rečeno, nisu svi simptomi patogenog porijekla, postoje mnogi abiotički faktori koji uzrokuju slične probleme ili kombinaciju tih problema. Simptomi najčešćih biljnih bolesti spadaju u nekoliko širokih kategorija i mogu se grupisati/podijeliti na sljedeći način:

Bolest bilja: simptomi uključuju iznenadno uvenuće i uginuće listova i grana, ili u slučaju cvjetova, njihovo uvenuće i blijedenje/depigmentaciju. Kada ima upadljivih mrlja ili nepravilnih mrtvih područja na listovima i grančicama, koji uzrokuju povijanje i prerano opadanje lišća (defolijaciju), mogla bi biti riječ o bolesti bilja. Štete bolesti bilja mogu biti manje, kao u slučaju nekih antraknoza, ili ozbiljnije, kao u slučaju hmeljeve pepelnice.

Rak: simptomi se obično javljaju na drvenim stabljikama i mogu biti udubljenja, pukotine, ili ispupčenja mrtvog ili abnormalnog tkiva. Iz rane ponekad upadljivo curi biljni sok, ili u slučaju zimzelenih biljaka, biljni sok curi/kapa na donje grane. Rak ponekad može biti jedan od simptoma uzrokovan drugom bolešću.

Deformacije: bilo koje nepravilnosti u obliku i izgledu biljke, kao što su opće smanjenje veličine, izrasline, uvijanje, kržljavost, proliferacija, uvijanje listova, skupljanje, itd.

Simptomi hranjenja: štete koje nanose člankonožci, kao što su: promjena boje, hloroza, leafmining, defolijacija lista/nestanak lišća, skeletoning, otvori, izlazne rupe, štete na korijenju, itd.

Gale: oteknuća abnormalnih tkiva od malih do prilično velikih dimenzija. Određeni insekti također mogu uzrokovati gale. Otvoriti galu i unutar nje tražiti znakove insekata – ako se ništa ne pronađe, galu je vjerovatno uzrokovala neka bolest.

Plikovi na listovima: žuta ispupčenja na gornjoj površini listova sa sivim udubljenjem na donjim površinama.

Bolest uvijanja listova: uzrokuje blijedilo ili crvenilo novih listova sa deformacijom srednjeg lisnog rebra. Listovi se nabiru i uvijaju tokom rasta. Određeni insekti izazivaju slične simptome, ali ako su insekti uzrok tih smetnji, oni se mogu vidjeti (ili se mogu uočiti drugi znakovi njihovog prisustva) tokom detaljnije inspekcije.

Mrlje na listovima: okrugle mrlje na listovima; mrlje na listovima je generalni opis primijenjen za niz bolesti listova ukrasnog bilja. Gljive uzrokuju većinu mrlja na listovima, ali neke mrlje uzrokuju i bakterije ili virusi.

Plijesan: obično jedna od dvije vrste. Plijesan je obično bijele do ljubičaste boje, s nejasnim/uvijenim rastom, najčešće na donjem dijelu listova i duž stabljike. S godinama postaje crna. Pepelnica je bijele do sivkaste boje, praškastog rasta na gornjim površinama listova.

Bolest korijena: uzrokuje propadanje korijenja, stabljika, drveća, cvijeća i plodova. Ona može biti meka i gnjecava, ili tvrda i suha, i može imati svijetlu ili tamnu boju.

Bolest rđe: obično proizvodi simptome koji uključuju praškastu površinu smeđe boje do boje rđe ili meke pipke.

Bolest uvenuća: izaziva trajno uvenuće, često praćeno uginućem dijelova biljke ili cijele biljke.

1.2. Pravila uzorkovanja

1.2.1. Pravila uzorkovanja ovisno o vrsti biljke domaćina i vrsti štetnih organizama

Simptomi infekcije/infestacije uzrokovani specifičnim štetnim organizmima mogu se značajno razlikovati ovisno o biljci domaćinu. Prije prikupljanja uzoraka iz definiranog bilja/biljnih proizvoda/drugih objekata bitno je znati koji je raspon štetočina koji se mogu pojaviti na ovom materijalu i koji su specifični simptomi za domaćina. Uzimajući u obzir specifičan odnos između štetnog organizma i njegovih biljki domaćina, inspektor može odlučiti o veličini uzorka i koje dijelove biljaka (ili cijele biljke) treba uzeti kako bi se uradila laboratorijska ispitivanja.

1.2.2. Uzorkovanje radi utvrđivanja prisustva specifičnih organizama

Način uzimanja uzorka kako bi se uradili laboratorijski testovi za provjeru postojanja određenog štetnog organizma ovisi o prisutnosti ili odsutnosti vidljivih simptoma.

1.2.2.1. Vidljivi simptomi

Kada su simptomi zaraze vidljivi, i inspektor zaključi da određeni štetni organizam može biti uzročnik, dovoljno je uzeti nekoliko oboljelih biljaka (u različitim fazama razvoja bolesti) ili njihov dio, kako bi se omogućila primjerena laboratorijska ispitivanja (npr. oboljeli izdanci ili plodovi u slučaju testiranja za *Erwinia amylovora*; listovi sa simptomima u slučaju testiranja na Plum pox virus; korijenje biljaka s cistolikim nematodama; uzorci insekata itd). Međutim, po mogućnosti, preporučuje se uzimanje kompletnih biljaka zajedno s njihovim korijenjem i tlom – ovo bi omogućilo duže održavanje materijala u svježem stanju, a i eventualnu sadnju i daljnji rast biljke u slučaju potrebe za dužim testiranjem.

U izvještaju o uzorkovanju moraju biti uključene sve moguće informacije prikupljene intervjuiranjem vlasnika biljaka. Ove informacije mogu biti od presudne važnosti za provjeru porijekla simptoma/zaraze, njihovih uzroka itd., koje mogu biti korisne u tumačenju rezultata analize (tj. da li su slični problemi uočeni u blizini; prehrana ili primjena pesticida, onečišćenje zraka; nepovoljni klimatski uslovi itd.)

1.2.2.2. Simptomi nisu vidljivi (rizik od latentne infekcije / infestacije)

Kada se promatraju, nema bolesne biljke, ali prisutnost štetnog organizma je vjerovatna ili je potrebno pratiti uzročnika, postoji potreba za obavljanje laboratorijskih testova za provjeru prisutnosti određenih štetnih organizama koji mogu biti prisutni u latentnom obliku. Ovo se naprimjer odnosi na ispitivanje gomolja krompira na prisustvo *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* ili *Ralstonia solonacearum*; ispitivanje materijala za razmnožavanje nekih vrsta voća za Plum pox virus; provjera *Rubus* i *Fragaria* materijala za razmnožavanje na prisustvo nekih virusa; ispitivanje tla na cistolike nematode na krompiru itd.

Metoda uzorkovanja i veličina uzorka ovisi o vrsti biljke i vrsti štetnog organizma. U ovom slučaju, primjenjuju se posebne procedure za pojedine štetne organizme. One uzimaju u obzir specifičan odnos između štetnog organizma i njegove biljke domaćina. Ovisno o takvom odnosu, aktivnosti kontrole mogu uključiti naprimjer ispitivanje određene veličine uzorka (npr. 200 uzetih gomolja iz svakih 25 tona serije krompira); testiranje fiksnog udjela gajenih biljaka (npr. 5%); detaljni pregled određenog broja biljaka na prisustvo štetnih organizama itd. Za nekoliko štetočina posebni pregledi i protokoli za uzorkovanje su već razvijeni (npr. od Evropske i mediteranske organizacije za zaštitu bilja – EPPO www.eppo.int ili od organizacija za zaštitu bilja Sjeverne Amerike – NAPPO www.nappo.org). U sljedećim tabelama navedeni su protokoli uzorkovanja za najvažnije usjeve i / ili štetne organizme.

Tabela 1. EPPO standardi

Broj standarda	Naziv
PM 3/29(1)	Opće procedure pregleda za izvoz za staklenike i rasadnika preduzeća
PM 3/31(1)	<i>Rubus</i> virusi. Metode pregleda i ispitivanja
PM 3/32(2)	Virus prstenaste pjegavosti na stablima voća i vinove loze. Metode pregleda
PM 3/33(1)	Ostali virusi <i>Malus</i> and <i>Prunus</i> . Pregled i metode ispitivanja
PM 3/34(1)	Barley stripe mosaic hordeivirus. Provjeravanje i metode ispitivanja sjemena ječma
PM 3/37(2)	<i>Tilletia indica</i> . Metode pregleda za sjeme pšenice
PM 3/41(1)	<i>Glomerella gossypii</i> . Metode pregleda i ispitivanja za sjeme pamuka
PM 3/59(2)	<i>Synchytrium endobioticum</i> : ispitivanja tla i preraspodjela ranije zaraženih parcela
PM 3/60(2)	Ispitivanje supstrata za uzgoj i biljaka u supstratu za uzgoj
PM 3/69(1)	<i>Meloidogyne chitwoodi</i> i <i>M. fallax</i> : uzorkovanje gomolja krompira radi otkrivanja
PM 3/71(1)	Opće procedure za pregled usjeva krompira
PM 3/73(1)	Pregled pošiljki <i>Fragaria</i> biljaka za sadnju
PM 3/75(1)	<i>Globodera rostochiensis</i> i <i>Globodera pallida</i> : uzorkovanje tla vezano za gomolje merkantilnog krompira za otkrivanje prije izvoza i pri uvozu

Tabela 1. NAPPO standardi

Broj standarda	Naziv
RSPM 3	Kretanje krompira u zemlju članicu NAPPO-a
RSPM 16	Integrirane mjere za kretanje materijala za razmnožavanje citrusa
RSPM 35	Smjernice za kretanje jezgričavog i koštuničavog voća i vinove loze u zemlje članice NAPPO-a
RSPM 36	Fitosanitarne smjernice za kretanje sjemena
RSPM 37	Integrirane mjere za trgovinu božićnim drvcima
RSPM 38	Uvoz određenih roba od drveta i bambusa u zemlje članice NAPPO-a

1.2.3. Uzimanje uzoraka za utvrđivanje uzročnika

Ova situacija se događa na mjestima gdje se promatraju bolesne biljke, međutim teško je definitivno procijeniti šta bi mogao biti uzročni agens. U tom slučaju prvo što treba učiniti je procijeniti mogu li se pratiti vidljivi simptomi do biotičkog ili abiotskog faktora. Ako inspektor posumnja da problem može biti uzrokovan biotičkim faktorom, bilo bi dobro dodatno suziti mogući izbor uzročnika (npr. da li je problem virusni, bakterijski ili mikološki ili drugih patogena). Općenito uzimanje uzoraka cijelih biljaka, koje pokazuju različite faze razvoja bolesti, preporučuje se zajedno s pranjajućim tлом. Međutim, ponekad je dovoljno (ili je samo moguće) uzeti uzorak koji se sastoji od određenog dijela biljke, kao što su listovi koje se ispituje na viruse, ili izdanci, grane ili druge dijelove koji sadrže granicu između zdravoga i bolesnoga tkiva kako bi omogućili izolaciju bakterije ili gljivice. Ako se sumnja na nematode koje su prisutne u tlu, važno je uzeti uzorak tla s pogranične zone između oboljelih biljaka i onih sa zdravijim izgledom (gdje je najveća koncentracija nematoda koji se kreću). Ako se uoče insekti, uzorak treba uzeti tokom različitih faza razvoja insekata, ali se također preporučuje dodati zaražene dijelove biljke.

Ako inspektor nije u stanju na početku procijeniti mogući štetni organizam uzročnik problema, preporučuje se uzimanje velikog broj oboljelih biljaka (u različitim fazama razvoja bolesti), kao i dodavanje mnogo biljaka sa zdravim izgledom radi usporedbe.

Uzorkovanje potpuno raspadnutog ili trulog materijala treba izbjegavati, jer to stanje materijala je obično sekundarna infekcija bakterijama ili gljivama i čini nemoguće pronalaženje izvornog problema bolesti.

Također, vrlo je bitno u takvim situacijama uključiti u izvještaj o uzorkovanju puni opis problema s kojima se susreću kroz intervjuiranje vlasnika bilja / polja, uključujući informacije kao što su: detaljan opis simptoma; raspodjela oboljelih biljaka u usjevu / području; vrijeme od pojave prvih simptoma; mjesto proizvodnje (otvoreni, zatvoreni prostor); pesticidi i gnojiva koje se koristi; situacija u susjednom području; situacija u prethodnim godinama itd.

II. UZORKOVANJE U SLUČAJU UVOZA

1. DEFINICIJE

pošiljka: određena količina bilja, biljnih proizvoda ili reguliranih objekata koji se transportuju iz jedne zemlje u drugu i koju prati fitosanitarni certifikat, a može se sastojati iz jednog ili više dijelova, u jednom prijevoznom sredstvu osim poštanskih pošiljki.

lot, partija: broj, odnosno količina sjemena ili sadnog materijala poljoprivrednih biljaka iste vrste, sorte odnosno kategorije, koja je prepoznatljiva po izvoru, te ujednačena po kvaliteti i homogenosti sastava. Jedinica jedne vrste robe, prepoznatljiva po homogenosti sastava, porijekla i sl., a koji su dio pošiljke

fitosanitarni pregled (postupak): vizualni pregled biljaka ili biljnih proizvoda kako bi se utvrdilo jesu li prisutni štetni organizmi. Ako je moguće, uzorak se uzima za laboratorijska ispitivanja.

Vizualni pregled se obavlja pomoću leća, stereoskopa ili mikroskopa s ciljem otkrivanja simptoma prisutnosti štetnih organizama. Uzorci su uzeti za laboratorijska ispitivanja u slučaju sumnje na zarazu (simptomi prisutni) ili za ispitivanja latentnih oblika.

2. PREGLED / METODOLOGIJA UZORKOVANJA (opće informacije)

Vizualni pregled i uzeti uzorci od bilja iz uvoza trebaju se provesti na ispravan način.

Inspektori moraju biti opremljeni sa svim potrebnim alatima i setovima za pregled (npr. noževi, grube vrtlarske makaze, povećalo, svjetiljka, specifična oprema za uzorkovanje – npr. za žito, ambalaža za uzorke, plombe i sl.) kako bi se olakšali pregledi i uzimanje uzoraka. Nabavka dvogleda bi bila korisna u smislu povećanja efikasnosti pregleda na graničnim prelazima (engl. BIP).

Opremu koja se koristi za uzimanje uzorka (noževi, grube vrtlarske makaze itd.) treba dezinficirati između različitih pošiljki (po mogućnosti između partija), pogotovo kada se uzorci koji se uzimaju ispituju na viruse i bakterijske bolesti. Korištenje jednokratnih rukavica treba uzeti u obzir / promovirati.

Ambalaža za uzorkovanje mora se odabrati slučajnim uzorkom iz najmanje dva mjesta u partijama (pošiljke) iz različitih slojeva (dna, sredine, vrha).

Nakon toga, jedinica za pregled mora se odabrati slučajnim odabirom, iz različitih mjesta i slojeva prethodno odabrane ambalaže.

Upakovane biljke i biljne proizvode treba po mogućnosti odabrati nakon vađenja iz pakovanja na inspeksijski sto. Ako nije dostupno, može se odabrati izravno iz pakovanja, nasumice, iz različitih mjesta i slojeva ambalaže.

U slučaju bilja i biljnih proizvoda u rasutom stanju (zapakovani) uzorke treba uzeti iz najmanje dva mjesta u partiji (pošiljci) iz različitih slojeva (dna, sredine, vrha).

Pošiljci može biti odobren uvoz ako nisu vizualnim pregledom uočeni simptomi zaraze, a uzorak je uzet u okviru monitoring-programa.

Ukoliko su uzorci obavezni za svaku pošiljku (partiju), uvezena pošiljka biljka može biti puštena nakon dobijenih rezultata laboratorijskog ispitivanja.

Ako su primijećeni simptomi (sumnja na infekciju/infestaciju) mora se uzeti uzorak i poslati na laboratorijsku analizu, u količini koja je navedena u tabeli ispod. Biljke na kojima su primijećeni simptomi prilikom vizualnog pregleda trebaju biti uključene u uzorak (ukoliko nisu uništene); mogu se upakovati posebno (npr. trulo voće); tako da samo nedostajući broj jedinica treba dodati uzorku za laboratorijsko ispitivanje. Pošiljka može biti puštena tek nakon što se dobiju rezultati laboratorijskog ispitivanja. Ako se pošiljka treba uzorkovati u okviru monitoring-programa, inspektor je taj koji odlučuje koja će se naredna pošiljka odabrati kako bi se postigao definirani omjer (npr. 1 od 10).

3. SPECIFIČNA METODOLOGIJA UZORKOVANJA

3.1. Voće i povrće

		Pakovano voće i povrće		OPĆA NAPOMENA
Br. pakovanja u partiji	Homogenizirati pakiranje / Minimalan broj pakovanja odabranih za primarno uzorkovanje	Minimalna količina uzorka za fitosanitarni pregled (vizualni pregled ili lab. ispitivanja)	Veliki (kao lubenica) (broj pakovanja)	
≤ 100	5	Mali (manji ili kao breskva) i srednji (kao jabuka) težina (kg)	3	<p>✓ Voće i povrće niskog fitosanitarnoga rizika :</p> <p>(1) NIJE DOMAĆIN voćnim mušicama</p> <p>(2) DOMAĆIN voćnim mušicama koje potječu iz zemalja slobodnih od štetočina</p> <p>Uzorkovanje za vizualni pregled -10%</p> <p>a) NEMA simptoma – pušten</p> <p>b) Simptomi – pušteno nakon lab. ispitivanja</p>
101 - 300	7	1,0 kg	3	
301 - 500	9	2,0 kg	5	
501 - 1.000	10	3,0 kg	5	
> 1.000	11 – 15	4,0 kg	7	
Rasuto voće i povrće (neupakovano)				
Težina partije (kg)	Težina uzorka za procjenu kvaliteta	Količina uzorka za fitosanitarni pregled (vizualni pregled ili lab. ispitivanja)	Veliki (kao lubenica) (broj pakovanja)	
≤ 200	10	Mali (manji ili kao breskva) i srednji (kao jabuka) težina (kg)	3	
201 - 500	20	1,0 kg	3	
501 - 1.000	30	2,0 kg	5	
1.001 - 5.000	60	3,0 kg	5	
> 5.000	61 - 100	4,0 kg	7	

✓ **Voće visokog fitosanitarnoga rizika:**

(1) **DOMAĆIN** voćnim mušicama, porijeklom iz zemalja gdje je štetni organizam prisutan

Uzorkovanje 100% – pušten isključivo nakon lab. ispitivanja

U slučaju mješovitih pošiljki – različite partije voća i povrća (vrsta, porijeklo) – pošiljka se može uzeti u obzir kao cjelina i uzima se jedan uzorak koji odgovara ukupnoj težini pošiljke. Voće i povrće koje se smatra robom visokog fitosanitarnog rizika je isključeno iz tog pristupa.

3.2. Sadnice (sadnice voća i ukrasnog bilja, sadnice povrća, sadnice kultura tkiva)

3.2.1. Sadnice voća

Vizualni pregled				OPĆA NAPOMENA
Broj jedinica u partiji	Veličina uzorka za vizualni pregled (broj jedinice)			
	Potvrđen da je slobodan od virusa		Nije potvrđeno da je slobodan od virusa	
nizak rizik (zemlja porijekla)	visok rizik (zemlja porijekla)	Visok rizik (zemlja porijekla)		
≤ 100	6 - 12	12 - 24	12 - 24	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vizualni pregled i uzorkovanje za laboratorijsko ispitivanje – 100% 2. Pošiljka puštena isključivo nakon laboratorijskog ispitivanja 3. Ako je otkriven virus, može se tražiti dodatni uzorak kako bi se utvrdio nivo infestacije (u slučaju pojedinih virusa postoji nivo tolerancije). 4. Ako se pošiljka sastoji od različitih sorti, sve sadnice iste vrste (npr. sadnice breskve, sadnice jabuke) smatraju se jednom partijom i broj uzoraka će se uzeti u skladu sa tabelom.
101 - 500	12 - 18	24 - 36	24 - 36	
501 - 3.000	18 - 24	36 - 48	36 - 48	
3.001 - 10.000	24 - 30	46 - 60	46 - 60	
> 10.000	30 - 45	20 - 75	20 - 75	
Laboratorijsko ispitivanje				
Br.jedinica u partiji	Veličina uzorka za laboratorijsko ispitivanje (broj jedinica)			
	Potvrđen da je slobodan od virusa		Nije potvrđeno da je slobodan od virusa	
nizak rizik (zemlja porijekla)	visok rizik (zemlja porijekla)	Visok rizik (zemlja porijekla)		
≤ 100	2 - 4	4 - 8	4 - 8	
101 - 500	4 - 6	8 - 12	8 - 12	
501 - 3.000	6 - 8	12 - 16	12 - 16	
3.001 - 10.000	8 - 10	16 - 20	16 - 20	
> 10.000	10 - 15	20 - 25	20 - 25	

3.2.2. Sadnice ukrasnog bilja

Broj jedinica u pošiljci	Veličina uzorka za vizualni pregled Minimalan broj biljaka	OPĆA NAPOMENA
≤ 10	2 - 4	1. Vizualni pregled – 100% a) NEMA simptoma – puštanje b) Simptomi – puštanje nakon lab. ispitivanja 2. Uzorak se treba sastojati samo od biljaka koje pokazuju simptome 3. Ako se pošiljka sastoji od različitih sorti ili različitih vrsta unutar jednog roda ili porodice (osim sadnica palme), sve sadnice u takvoj pošiljci mogu se smatrati cjelinom i uzima se uzorak koji odgovara ukupnom broju jedinica.
11 - 50	4 - 6	
51 - 300	6 - 8	
301 - 1.000	8 - 10	
> 1.000	10 - 15	

3.2.3 Sadnice povrća

Broj jedinica u partiji	Veličina uzorka za lab. ispitivanje Minimalan broj biljaka	OPĆA NAPOMENA
≤ 1.000 jedinica u partiji	Ne manje od 4, ali ne više od 20 jedinica	1. Vizualni pregledi i lab. ispitivanja – 100% 2. Puštanje nakon lab. ispitivanja. 3. Za vizualni pregled veličinu uzorka treba pomnožiti sa 3.
> 1.000 jedinica u partiji	Ne manje od 20 jedinica, ali ne više od 50 jedinica	

3.2.4 Sadnice kultura tkiva (in vitro)

Broj jedinica u partiji	Veličina uzorka za vizualni pregled i lab. ispitivanje Minimalan broj biljaka	OPĆA NAPOMENA
≤ 1.000 jedinica u partiji	Ne manje od 4, ali ne više od 20 jedinica	1. Vizualni pregledi – 100% a) NEMA simptoma – puštanje b) Simptom – puštanje nakon lab. ispitivanja. 2. Uzorak se treba sastojati samo od biljaka koje pokazuju simptome 3. Za vizualni pregled veličinu uzorka treba pomnožiti sa 3.
> 1.000 jedinica u partiji	Ne manje od 20 jedinica, ali ne više od 50 jedinica	

3.3. Rezano cvijeće (rezane grančice za ukras)

Broj cvjetova, grančica u partiji/pošiljci	Veličina uzorka za vizualni pregled Broj jedinica	Veličina uzorka za lab. ispitivanje Broj jedinica	OPĆA NAPOMENA
≤ 3.000	20	5 - 10	<p>1. Vizualni pregled – 100%</p> <p>a) NEMA simptoma – puštanje</p> <p>b) Simptom – puštanje nakon lab. ispitivanja</p> <p>2. U slučaju <u>miješanih pošiljki</u> – različite partije cvijeća i grančica (vrste, porijeklo) – pošiljka se može smatrati cjelinom i uzima se jedan uzorak koji odgovara ukupnom broju jedinica u pošiljci.</p>
3.000 - 10.000	40	11 - 20	
10.000 - 30.000	60	21 - 30	
> 30.000	80	Ne više od 50	

3.4. Lukovice za sadnju (ukrasno bilje, povrće)

3.4.1 Ukrasne lukovice

Težina partije (kg)	Minimalna veličina uzorka za vizualni pregled *	Minimalna veličina uzorka za laboratorijska ispitivanja*	OPĆA NAPOMENA
≤ 10	0,5 - 1,0 kg	0,5	<p>1. Vizualni pregled – 100%</p> <p>a) NEMA simptoma – puštanje</p> <p>b) Simptomi – puštanje nakon lab. ispitivanja</p> <p>2. Uzimanje uzoraka samo ako biljke pokazuju simptome</p>
11 - 50	1,0 - 1,5 kg	1,0	
51 - 300	1,5 - 2,0 kg	1,5	
301 - 1.000	2,0 - 2,5 kg	2,0	
> 1.000	2,5 - 3,0 kg	2,5	

3.4.2. Lukovice povrća (crveni luk, bijeli luk)

Težina partije (kg)	Minimalna veličina uzorka za vizualni pregled *	Minimalna veličina uzorka za laboratorijska ispitivanja *	OPĆA NAPOMENA
≤ 500	1,0 – 3,0	0,5 – 1,0	1. Vizualni pregledi i lab. ispitivanja – 100% 2. Puštanje nakon lab. ispitivanja
501 - 5.000	3,0 – 6,0	1,0-2,0	
5.001 - 20.000	6,0 – 10,0	2,0-3,0	
> 20.000	10,0 - 15,0 kg	3,0 - 5,0 kg	

3.5. Sjemeni (za sijanje)

Težina partije (kg)	Veličina uzorka za fitosanitarni pregled (vizualni pregled ili lab. ispitivanja) TEŽINA UZORKA (kg)			OPĆA NAPOMENA
	Sjemeni male veličine (npr. paradajz)	Sjemeni srednje veličine (npr. žitarica)	Sjemeni velike veličine (npr. grah)	
≤ 100	0,1-0,2	0,3-0,5	0,5-1,0	1. Vizualni pregledi i lab. ispitivanja – 100% 2. Puštanje nakon lab. ispitivanja
101-500	0,2-0,3	0,5-1,0	1,0-2,0	
501-5000	0,3-0,5	1,0-2,0	2,0-3,0	
> 5.000	0,5-1,0	2,0-3,0	3,0-4,0	

3.6. Žitarice i sjemena (za potrošnju i preradu)

		OPĆA NAPOMENA	
Težina partije (kg)	Minimalna veličina uzorka za vizualni pregled težina (kg)	Minimalna veličina uzorka za lab.ispitivanja težina (kg)	
≤ 500	1,0 – 3,0	0,5 – 1,0	1. Pošiljke visokog fitosanitarnog rizika – iz zemalja gdje se zna da je prisutna trogoderma žita (<i>Trogoderma granarium</i> – vizualni pregled -100% a) NEMA simptoma – puštanje b) Simptomi – puštanje nakon lab. testiranja
501 – 5.000	3,0 – 6,0	1,0 – 2,0	
5.001 – 20.000	6,0 – 10,0	2,0 – 3,0	
> 20.000	10.0 – 15,0	3,0 – 5,0	2. Pošiljka niskog fitosanitarnog rizika – iz zemalja gdje trogoderma žita (khapsa beetle) (<i>Trogoderma granarium</i>) nije prisutna – vizualni pregled -10% a) NEMA simptoma – puštanje b) Simptomi – puštanje nakon lab. testiranja

III. UZORKOVANJE U SLUČAJU PREGLEDA POŠILJAKA ZA IZVOZ

1. DEFINICIJE

Partija, lot: stanoviti broj jedinica iste robe koju karakterizira homogenost sadržaja, porijekla, vrste, sorte, uzgajivača, područja proizvodnje i sl., a koja je odabrana za ispitivanje

Uzorak: količina materijala odabrana iz definirane partije, određenog za laboratorijska ispitivanja

2. PREGLED / METODOLOGIJA UZORKOVANJA (opće informacije)

2.1. Biljke i dijelovi biljke

Vizualni pregled i uzimanje uzoraka bilja i biljnih proizvoda treba provesti u adekvatnim uslovima. Vizualni pregled usjeva i nasada kultiviranih biljaka mora početi od opće procjene cjelokupnog uroda ili njegova reprezentativnog dijela. Inspektor je dužan ući u polje, s jedne strane na drugu, u potrazi za biljkama sa simptomima bolesti, štetnih organizama ili fizioloških poremećaja.

Inspektori moraju biti opremljeni neophodnim alatima ili setovima za pregled (npr. noževi, grube vrtlarske makaze, povećalo, svjetiljke, specifična oprema za uzorkovanje – npr. za žito), pakovanje za uzorke, plombe itd.) kako bi se omogućio pregled i uzorkovanje.

Opremu koja se koristi za uzimanje uzoraka (noževi, grube vrtlarskim makaze itd.) treba dezinficirati između različitih partija, pogotovo kada se uzimaju uzorci koji se ispituju na viruse i bakterijske bolesti. Korištenje jednokratnih rukavica treba uzeti u obzir / promovirati.

Biljke na kojima su uočeni simptomi tokom vizualnog pregleda trebaju biti uključene u uzorak (ako nisu uništene); one mogu biti pakirane odvojeno (npr. pokvareno voće); tako da samo nedostajući broj jedinica treba dodati uzorku za laboratorijsko ispitivanje.

Ukupna količina materijala sakupljena iz partije ovisi o opsegu pretpostavljenog laboratorijskog ispitivanja i mora biti dovoljna za obavljanje svih potrebnih ispitivanja.

2.2. Tlo

Uzorci tla prikupljeni iz polja moraju se uzeti pomoću sonde odgovarajuće dužine i promjera, ovisno o vrsti štetnog organizma.

Poduzorci se prikupljaju iz različitih tačaka raspoređenih u pravilnim razmacima. Miješanje poduzorka i odabir uzorka/uzoraka treba obavljati na terenu. Ostatak tla treba ostaviti na terenu.

Odvojene uzorke treba uzeti za laboratorijsko ispitivanje na prisutnost svake vrste štetnog organizma.

3. SPECIFIČNA METODOLOGIJA UZORKOVANJA

Kriteriji uzorkovanja i pravila u slučaju kontrola potrebnih za izdavanje fitosanitarnih certifikata za izvoz pošiljaka bilja i biljnih materijala prikazani su u sljedećim tabelama.

Vrsta usjeva	Tip štetnog organizma	Koji uzorak (određeni dijelovi biljaka, tla itd.)	Veličina uzorka	
			Broj jedinica za vizualni pregled / primarni pregled (biljke, voće itd.)	Laboratorijska ispitivanja
Povrće (voće)	Insekti i grinje	(1) voće (površina voća i/ili unutrašnjost (rezanje voća)) (2) vegetativni dijelovi (npr. spojeni s voćkom (calyx and cup), lišće)	(na plantaži) 20 biljki po hektaru 10 biljaka po 1 plasteniku (u spremištu) 5 pakovanja jedinica /po kontejneru	1,5 kg - 3,0 kg ILI 1-2 jedinice (ovisno o veličini voća)
	Gljive	voće (površina voća) (2) dijelovi biljke (uglavnom listovi)		
	Bakterije	voće (površina voća) (2) dijelovi biljke (uglavnom listovi)		
	Virusi	voće (površina voća) (2) dijelovi biljke (uglavnom listovi)		
Povrće (korijenje i lukovice)	Insekti	(1) korijenje i lukovice (površina i/ili unutra (presjeći korijen/lukovicu)) (2) vegetativni dijelovi (npr. listovi)	(na plantaži) 20 biljki po hektaru	2 biljke po hektaru
	Gljive	(1) korijenje i lukovice (površina i/ili unutra (presjeći korijen/lukovicu))	(u spremištu) 5 jedinica po kontejneru	3 kg po kontejneru

		(2) korijenje i klice biljaka		
	Bakterije	(1) korijenje i lukovice (površina i/ili unutra (presjeći korijen/lukovicu) (2) korijenje i klice biljaka		
	Virusi	(1) korijenje i lukovice (oblik, površina) (2) dijelovi biljaka (uglavnom listovi)		
	Nematode	(1) korijenje i lukovice (površina) (2) korijenje i klice biljaka		
Lisnato povrće i začinsko bilje	Insekti	listovi	<u>(na plantaži)</u> 10 biljaka po 1 plasteniku 100 biljaka po hektaru na otvorenom polju <u>(u spremištu)</u> 5 pakovanja po kontejneru	0,5 kg
	Gljive	listovi		
	Bakterije	listovi		
	Virusi	listovi		
Voće	Insekti i grinje	voće (površina voća i/ili unutra (presjeći voće)) (2) vegetativni dijelovi (npr. spojeni s voćem (čašica), listovi.	<u>(na plantaži)</u> 20 biljaka s plodovima po hektaru <u>(u spremištu)</u> 5 pakovanja po kontejneru	3,0 kg ILI 1-2 jedinice (ovisno o veličini voća/plodova)
	Gljive	(1) voće (2) vegetativni dijelovi (npr. izdanci, listovi)		
	Bakterije	(1) voće (2) vegetativni dijelovi (npr. izdanci, listovi)		
	Virusi i fitoplazme	(1) voće (2) vegetativni dijelovi (npr. izdanci, listovi)		

Biljke za sadnju (sadnice)	Insekti	(mali – manji od 10 cm) čitave sadnice	1 koš na 100 koševa	5 biljke na 100 koševa
		(srednji 10 – 50 cm) čitave sadnice	10 biljaka na 1000 sadnica	2 biljke na 5000 sadnica
		(veliki - preko 50 cm) (1) čitave sadnice (vizuelni pregled) (2) listovi (lab. ispitivanje)	2 biljke na 1000 sadnica	1 biljka na 5000 sadnica
	Tlo	Korijenje, tlo	1 kg tla	200 ml tla
	Korov	plantaža	_____	2 biljke od svake vrste/tipa za identifikaciju
Sjemena	(1) tlo (2) sjeme korova (3) insekti (4) bakterije / gljivične bolesti	<u>Pakovanje</u> Manje od 20 vrećica - čitava vrećica 21 - 500 vrećica - do 30 vrećica, ne manje od 5 vrećica 501 - 5000 vrećica - 60 vrećica preko 5000 vrećica - 100 vrećica <u>U rasutom stanju (nepakovano)</u> Manje ili jednako 300 tona – 30 mjesta 301 - 1.000 tona - 60 mjesta preko 1.000 tona - 100 mjesta	0,2 – 0,5 kg (ovisno o veličini partije)	

IV. UZORKOVANJE KROMPIRA - SJEMENSKI KROMPIR; MERKANTILNI KROMPIR ZA KONZUMACIJU ILI PRERADU

Jedan uzorak se uzima iz partije od veličine do 25.000 kg.

Gomolji za koje se sumnja da su zaraženi treba uključiti u uzorke.

Za uzorkovanje krompira treba koristiti posebne vrećice (koje ne dozvoljavaju kontakt između gomolja različitih uzoraka, već dozvoljavaju protok zraka u vrećici).

Novo jednokratne rukavice treba koristiti za svaku uzorkovanu partiju.

Vrećica treba biti zapečaćena i oznaka treba biti priložena (izvan vrećice).

Metodologija uzorkovanja:

A. Šema za formiranje uzoraka

Veličina lota (jedinica za ispitivanje)	Minimum jedinica uzorkovanja	Jedinica inspekcije
Sjemenski krompir		
< 10 tona	100 kg ili 4 vreća	200 gomolja
11 – 15 tona	150 kg ili 5 vreća	200 gomolja
16 – 20 tona	200 kg ili 8 vreća	200 gomolja
21 – 25 tona	250 kg ili 10 vreća	200 gomolja
> 25 tona – uvažava se kao nov lot		200 gomolja
Merkantilni krompir		
< 25 tona	100 kg ili 5 vreća	200 gomolja
26 – 50 tona	100 kg ili 5 vreća	200 gomolja
51 – 200 tona	20 kg/10 tona ili 1 vreća/10 tona	200 gomolja
> 200 tona	20 kg/10 tona ili 1 vreća/10 tona	1 gomolj / 1 tona

B. Neupakovani krompir

Veličina partije	Broj mjesta vadenja	PRIMJEDBA
Do 100 kg	min. 2 mjesta	Uzorci se trebaju uzeti iz različitih slojeva partije tako da ukupan broj prikupljenih gomolja nije manji od 200 (za svakih 25.000 kg)
101 – 1.000 kg	min. 5 mjesta	
Više od 1.000 kg	min. 10 mjesta	

C. Upakovani krompir

a) Krompir u vrećama do 50 kg

b) Krompir u vrećama s više od 50 kg – treba uzeti gomolje iz svake vreće.

Broj vreća	Uzorkovanje
Do 10	Iz svake vreće
11 - 100	20% vreća (ne manje od 10) - izabranih na 5 mjesta iz partije
Više od 100	10% vreća (ne manje od 20) - izabranih na 10 mjesta iz partije

V. UZORKOVANJE TLA

1. OPĆE INFORMACIJE

- 1) Uzorke tla sakupljenog iz polja treba uzeti pomoću sonde odgovarajuće dužine i promjera, ovisno o tipu štetnog organizma.
- 2) Poduzorke treba uzeti iz različitih tačaka raspoređenih u pravilnim razmacima. Miješanje uzoraka i odabir uzorka treba se uraditi u polju. Ostatak tla treba ostaviti u polju.
- 3) Poseban uzorak treba uzeti za laboratorijsko ispitivanje na prisutnost svakog tipa štetnog organizma.

2. SPECIFIČNA METODOLOGIJA UZORKOVANJA

2.1. Uzorkovanje na prisutnost krompirovih čistolikih nematoda

Pravilnik o mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i kontrole krompirove čistolike nematode u Bosni i Hercegovini.

2.2. Uzorkovanje na prisutnost *Synchytrium endobioticum*

Pravilnik o mjerama za sprječavanje unošenja i širenja bolesti uzročnika raka krompira *Synchytrium endobioticum* (Schilb) Perc. u Bosni i Hercegovini.

VI. UZORKOVANJE VODE (za utvrđivanje prisutnosti *Ralstonia Solanacearum*)

Pravilnik o sprovođenju sistemskog nadzora i preduzimanju mjera u cilju sprječavanja unošenja, širenja i kontrole smeđe truleži krompira i bakterijalnog uvenuća na krompiru i paradajzu prouzrokovanih bakterijom *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi et al.

VII. UZORKOVANJE (za utvrđivanje prisutnosti *Bursaphelenchus Xylophilus*)

1. STABLA DRVETA

Uzorci trebaju biti uzeti na najmanje 5 stabala (rezati ili sa simptoma venuća ili nasumice, ako simptomi nisu prisutni).

Količina uzorka treba biti najmanje 300 g.

Uzorci trebaju biti uzeti s različitih visina:

- a) klinovi drveta (do 12 cm dubine) sa 3 mjesta na deblu (za laboratorijsko ispitivanje treba najmanje 20 g materijala iz svakog klina (60 g od svakog stabla),
- b) Trijeska - koristiti 10-20 mm bušilicu (do 4 cm dubine) na 3 mjesta na deblu (za laboratorijsko ispitivanje treba najmanje 20 g materijala iz svakog mjesta (60 g od svakog stabla), ili 10 mm bušilica za grane.

2. SIROVO DRVO, PILJENO DRVO, DRVENI MATERIJAL ZA PAKOVANJE

Uzorak se uzima iz serije do 100 m³ drvenog materijala ili od tereta jednog prijevoznog sredstva. Najmanje 10% od partije treba podvrgnuti vizuelnom pregledu.

Veličina uzorka treba biti najmanje 300 g.

Uzorci trebaju biti uzeti s čiste drvene površine. Treba uzorkovati drvo s plavim mrljama ili simptomima infestacije.

Uzorci trebaju biti uzeti iz različitih mjesta partije (najmanje 5), koristeći posebnu bušilicu kako bi se izbjeglo zagrijavanje strugotine drveta (nematode ugibaju usljed topline).

VIII. PAKOVANJE I SLANJE UZORAKA U LABORATORIJU

Svi uzorci bi se trebali staviti u čvrstu kartonsku kutiju i spakovati s papirom za zaštitu pri transportu.

Svježi materijal treba dostaviti u laboratoriju što prije, iako je u većini slučajeva kratko čuvanje u hladnjacima moguće (**ali ne i zamrzavanje**).

Treba izbjegavati slanje uzorka neposredno pred vikend ili tokom dužih praznika.

Ako se pošiljka dostavlja poštom ili putem usluga dostavljanja, treba biti označena kao “žive biljke” i poslana brзом poštom.

Ovdje je navedeno nekoliko osnovnih smjernica za pakovanje uzorka kako bi se osiguralo da uzorak bude adekvatan za testiranje po prijemu.

Kompletne biljke: staviti vlažnu loptu korijena u plastičnu vrećicu i zatvoriti oko stabljike biljke. Staviti cijelu biljku u drugu plastičnu vrećicu, blago naduvati i zatvoriti.

Listovi i izdanci: dijagnoza virusa – staviti u plastičnu vrećicu, blago naduvati i zatvoriti.

Ostale/nepoznate dijagnoze – zamotati uzorak s blago vlažnim upijajućim papirom, staviti u plastičnu vrećicu, blago naduvati i zatvoriti.

Mesnati artikli: voće, povrće, gomolje (osim krompira), lukovice, itd. – zamotati u suhi upijajući papir, a ako je materijal trul/lomljiv, zamotati pojedinačno. Staviti u plastičnu vrećicu, blago naduvati i zatvoriti.

Beskičmeni štetni organizmi: uzorke beskičmenih štetnih organizama (insekata, paukova, grinja, itd.) treba staviti u zatvorenu plastičnu posudu ili plastičnu cijev.

Gomolje krompira: dijagnoza beskičmenjaka – zamotati u suhi upijajući papir. Staviti u plastičnu vrećicu, blago naduvati i zatvoriti. Druge/nepoznate dijagnoze – zamotati u suhi upijajući papir. Ne stavljati u plastičnu vrećicu.

Uzorci tla: za analizu nematoda staviti potrebnu količinu tla u čvrstu plastičnu vrećicu i zatvoriti.

Trijeska/iverje: staviti u plastičnu vrećicu i zapečatiti. Izbjegavati zagrijavanje tokom skladištenja i prijevoza do laboratorije.

IX. IZVJEŠTAVANJE

1. ZAPISNIK O UZORKOVANJU

Tri primjerka zapisnika o uzorkovanju trebaju biti pripremljena – jedan operateru, drugi se šalje u laboratorij s uzorkom, a treći se čuva u uredu.

Sljedeće informacije trebaju biti uvrštene u zapisnik o uzorkovanju u skladu sa Prilogom II Pravilnika o mjerama a (barem):

- a) naziv inspektorata,
- b) ime inspektora,
- c) datum uzorkovanja,
- d) mjesto uzorkovanja,
- e) vrsta pošiljke,
- f) pošiljatelj,
- g) identifikacija vlasnika,
- h) adresa vlasnika,
- i) ko je prijavio pošiljku za pregled fitosanitarnoj inspekciji,
- j) broj fitosanitarnog certifikata,
- k) broj i datum fakture,
- l) broj specifikacije,
- m) broj uvozne dozvole
- n) identifikacijski broj uzorka (isti broj koji nosi oznaka uzorka),
- o) bilje i biljni proizvodi (barem tip; primjer – sadnice itd.),
- p) veličina partije (partija),
- q) veličina uzorka (uzoraka),
- r) cilj uzorkovanja (ciljani / sumnjivi štetni organizmi, barem tip, npr. insekti),
- s) potpis inspektora i vlasnika.

Na osnovu zapisnika se sačinjava izvještaj o uzorkovanju.

Izveštaj o uzorkovanju

.....
Broj izvještaja o uzorkovanju

.....
Naziv inspektorata

Uzorak (uzorci) dana..... uzeti od.....
Datum *Ime inspektora*

Broj uzoraka	Bilje ili biljni proizvodi	Veličina partije (broj partije)	Veličina pojedinačnog uzorka (kg ili broj jedinica)	Cilj uzorkovanja (npr. insekti)

Primjedbe/komentari

.....
.....
.....

.....
Potpis inspektora

2. REGISTAR UZETIH UZORAKA

Registar uzetih uzoraka bi trebalo voditi u svakom inspekcijskom uredu u papirnom obliku.

Sljedeće informacije bi trebale biti unesene u registar:

- a) datum uzorkovanja,
- b) ime inspektora,
- c) ime operatera (proizvođač/ izvoznik/uvoznik),
- d) uzorkovano bilje i biljni proizvodi (barem tipovi, npr. ukrasne sadnice),
- e) veličina partije,
- f) veličina pojedinačnog uzorka,
- g) količina uzoraka uzetih iz jedne partije,
- h) svrha uzorkovanja (certifikacija za izvoz, uvoz itd.)

Datum uzorkovanja	Ime inspektora	Ime operatera	Uzorkovano bilje i biljni proizvodi	Veličina partije	Veličina pojedinačnog uzorka	Količina uzoraka	Svrha uzorkovanja

PRIOLOG 3

SIMPTOMI, PERIOD MONITORINGA I MATERIJAL ZA UZORKOVANJE BILJAKA ZARAŽENIH ŠTETNIM ORGANIZMIMA

Abies Mill., Tsuga L., Larix Mill., Picea Dietr.													
ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I								Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak			
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X		XI	XII - II	
<i>Monochamus</i>	Znana oštećenja u obliku longitudinalnih hodnika, larve koje se hrane pod korom; vidljive komore koje sadrže piljevinu, curenje smole vidljivo na mjestima oštećenja mladih izdanaka												živi ili mrtvi primjerak štetočine
<i>Dendrolimus sibiricus</i>	insekti napadaju živo i u većini slučajeva zdravo drveće različite starosti ; gusjenice se hrane iglicama biljaka, tako izazivajući defolijaciju drveća; šteta nastaje na mladim šišarkama i pupoljcima												primjerak štetočine zajedno sa inficiranim dijelovima biljke
<i>Melampsora medusae</i>	iglice postaju obezbojene i nekrotične, i na njihovoj površini se razvija aecia (bljedo-žute spore), a zatim se iglice preuranjeno suše i otpadaju sa drveta; biljka polagano odumire												čitave biljke ili njihovi dijelovi koji pokazuju simptome
<i>Bursaphelenchus xylophilus</i>	uvenuće biljaka, redukcija ispuštenih esencijalnih ulja i smole, reducirano isparavanje, zatim žutilo i sušenje iglica, odumiranje pojedinačnih grana, a zatim čitavog stabla												dijelovi drveta sa mrtvih stabala, meko drvo skladišteno u šumama i pilanama; uzorci uzeti sa skladištenog iverja, piljevine, drvnog otpada i materijala za pakovanje načinjenog od drveta; drveni materijal koji sadrži dijelove koji daju naznake hranjenja Monochamus-a

Acer L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Anoplophora glabripennis, A. chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debela i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa plodova, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama														primjerak štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal
<i>Popillia japonica</i>	oštećenje svih dijelova biljke kao što su lišće, cvjetovi, plodovi i korijenje (znaci hranjenja)														primjerak štetočina, može uključivati i inficirani biljni materijal
<i>Phytophthora ramorum (Acer macrophyllum, A. pseudoplatanus)</i>	bronzavost lišća i osnove stabljike, a zatim postepeno propadanje biljke, razaranje vaskularnog tkiva, bronzavost drveta														kada se radi o malim biljkama - poželjno cijele biljke koje pokazuju simptome, ako je moguće, zajedno sa korijenjem; za veće drveće- inficirani dijelovi drveta
<i>Quadraspidothus perniciosus</i>	primjerak štetočine je vidljiv na čvrstim dijelovima biljaka kao i na lišću i plodovima, raspucala kora i curenje smole														primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljke

Aesculus hippocastanum L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštrećenja kore i lišća , bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa plodova, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama														primjerak štetočina, također može uključivati inficirani biljni materijal
<i>Phytophthora ramorum</i>	bronzavost osnovne lišća i stabljike, a zatim postepeno propadanje biljke, razaranje vaskularnog tkiva, bronzavost drveta														poželjno cijele biljke koje pokazuju simptome, zajedno sa korijenjem ukoliko je to moguće

Allium L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Ditylenchus dipsaci</i>	savijanje, požutjelo i deformisano lišće i stabljike, truljenje luka, smeđi prstenovi vidljivi na presjeku lukovice						vizualni pregled biljaka							pregled lukovica i sjemena nakon žetve	biljni materijal koji pokazuje simptome

Aster L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Amauromyza maculosa</i>	bušenje listova, zakržljavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												živi primjerak štetočine zajedno sa inficiranim dijelovima biljaka
<i>Liriomyza sativae</i> , <i>L. huidobrensis</i> , <i>L. trifolii</i>	i odrasla štetočina i larva čine štetu biljci; bijele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve riju koridore (prolaze) u lišću, ostavljajući hodnike (tunele)	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												živi primjerak štetočine (larva, puparia, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljaka, ili ljepljivim trakama sa uhvaćenim štetočinama
<i>Spodoptera eridiana</i> , <i>S. frugiperda</i> , <i>S. litura</i> , <i>S. litoralis</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogoļjavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												primjerak štetočina, takođe može uključivati inficirani biljni materijal
<i>Virus tačkastog sušenja paradajza</i>	nektrotične pruge na stabljikama, bronzavost lišća , uvijanje biljke	vizualni pregled biljaka												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome

Beta vulgaris L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Virus kovrčavosti vrha repe</i>	kovrčavost lišća				vizualni pregled biljaka										čitave biljke pokazuju simptome
<i>Virus kovrčavosti lista repe</i>	kovrčavost lišća, smanjenje rasta, odumiranje starijeg lišća				vizualni pregled biljaka										čitave biljke pokazuju simptome
<i>Virus nekrotične žute žilčavosti repe</i>	proliferacija korijenja; ponekad linije na lišću				vizualni pregled biljaka										čitave biljke pokazuju simptome
<i>Meloidogyne chitwoodi, M. fallax</i>	pojavljuju se male gale na inficiranom korijenju promjera nekoliko milimetara; često nema simptoma na nadzemnim dijelovima biljke				vizualni pregled biljaka, uključujući korijenje										čitave biljke pokazuju simptome

Betula, *Citrus* spp., *Carpinus*, *Lagerstroemia* spp., *Corylus*, *Alnus*, *Ulmus*

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama														živi primjerak štetočine, takođe može uključivati zaraženi biljni materijal

Brassica L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Liriomyza sativae</i> , <i>L. huidobrensis</i> , <i>L. trifolii</i>	i odrasla štetočina i larva čine štetu biljci; bijele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve riju koridore (prolaze) u lišću, ostavljajući hodnike (tunele)	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom												živi primjerak štetočine (larva, puparića, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljaka, ili ljepljivim trakama (klopkama) sa štetočinama
<i>Spodoptera eridiana</i> , <i>S. frugiperda</i> , <i>S. litura</i> , <i>S. litoralis</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogoljavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom												primjerak štetočina, takođe može uključivati inficirani biljni materijal
<i>Thrips palmi</i>	i larve i odrasle štetočine oštećuju biljke; srebrnastost i bronžavost lišća; smanjenje rasta biljke	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom												živi primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom

Castanea Mill.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Popillia japonica</i>	oštećenje svih dijelova biljke kao što su lišće, cvjetovi, voćke i korijenje (znaci hranjenja)					vizualni pregled biljaka							primjerak štetočine, poželjno zajedno sa inficiranim dijelovima biljke	
<i>Phytophthora ramorum</i>	bronzavost lišća i osnovne stabljike, a zatim postepeno propadanje biljke, razaranje vaskularnog tkiva, bronzavost drveta					vizualni pregled biljaka							kada se radi o malim biljkama - poželjno cijele biljke koje pokazuju simptome, ako je moguće, zajedno sa korijenjem; za veće drveće- inficirani dijelovi drveta	
<i>Cryphonectria parasitica</i>	brojne nekroze i rak-rane na granama i stablima od žuto-narandžaste do crvene boje; uvenuće lišća, pukotine na kori; masivno curenje konidija	vizualni pregled biljaka												dijelovi biljaka koji pokazuju simptome
<i>Dryocosmus kuriphilus</i>	prisustvo gala na grancicama i izdancima				vizualni pregled biljaka									dijelovi biljaka koji pokazuju simptome infekcije (gale)

Capsicum L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Virus tačkastog sušenja paradajza</i>	nekrotične pruge na stabljikama, tamno obojenojane listova, kovrdžanje biljke	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Ralstonia solanacearum</i>	uvenuće mladog lišća (ponekad uvenuće samo jedne strane), odumiranje biljke, obojenojane vaskularnog tkiva	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Xanthomonas campestris</i> pv. <i>vesicatoria</i>	crne vodene pjege uočljive na lišću i stabljikama; prijevremeno opadanje lišća; moguće brazgotine na stabljici	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Liriomyza sativae</i> , L. <i>hidobrensis</i> , L. <i>trifolii</i>	i odrasla štetočina i larva oštećuju biljku; bijele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve riju koridore (prolaze) u lišću, ostavljajući hodnike (tunele)	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												živi primjerak štetočine (larva, puparija, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom

<p><i>Spodoptera frugiperda</i>, <i>S. eridiana</i>, <i>S. litura</i>, <i>S. litoralis</i></p>	<p>znaci hranjenja na svime dijelovima biljaka, ogojavanje biljaka</p>	<p>vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom</p>	<p>primjerci štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal</p>
<p><i>Thrips palmi</i></p>	<p>i larve i odrasle štetočine oštećuju biljke; srebrnastost i bronznost lišća; smanjenje rasta biljke</p>	<p>vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom</p>	<p>preporučljiva je upotreba ljepljivih zamki; primjerci štetočina ili čitave zamke dostaviti u laboratoriju</p>

***Cedrus* Belon ex Trew.**

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Monochamus</i>	znatno oštećenje u obliku longitudinalnih hodnika, larve koje se hrane pod korom; vidljive komore koje sadrže piljevinu, curenje smole vidljivo na mjestima oštećenja mladih izdanaka			vizualni pregled biljaka											živi ili mrtvi primjerci štetočine
<i>Bursaphelenchus xylophilus</i>	uvenuće biljaka, redukcija ispuštenih esencijalnih ulja i smole, reducirano isparavanje, zatim žutilo i sušenje iglica, odumiranje pojedinačnih grana, a zatim čitavog stabla			vizualni pregled biljaka i drveća										djelovi drveta sa mrtvih stabala, meko drvo skladišteno u šumama i pilanama; uzorci uzeti sa skladištenog iverja, piljevine, drvnog otpada i materijala za pakovanje načinjenog od drveta; drveni materijal koji sadrži dijelove koji daju naznake hranjenja <i>Monochamusa</i>	

Chaenomeles Lindl., Amelanchier

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Erwinia amylovora</i>	bakterija inficira sve nadzemne dijelove biljke; uvenuće i odumiranje rascvjetalih izdanaka i spaljeni mladi izdanci; izdanci ispuštaju sluz; odumiranje lišća i plodova; rak-rane na starijim stabljikama														dijelovi biljaka koji pokazuju simptome; važno je da materijal sadrži granicu između obojelih i zdravih dijelova grančica

Crataegus L., Cotoneaster Medik, Sorbus L., Pyracantha Roem

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI							Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak				
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX		X	XI	XII - II	
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debela i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa plodova, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama												primjerak štetočine, takođe može biti uključan i inficirani biljni materijal
<i>Erwinia amylovora</i>	bakterija inficira sve nadzemne dijelove biljke; uvenuće i odumiranje rascvjetalih izdanaka i spaljeni mladi izdanci; izdanci ispuštaju sluz; odumiranje lišća i voćaka; rak-rane na starijim stabljikama												dijelovi biljke koji pokazuju simptome; važno je da materijal sadrži i granicu između obojelih i zdravih dijelova grančica
<i>Quadraspidiotus perniciosus</i>	primjerak štetočine je vidljiv na čvrstim dijelovima biljke kao i na lišću i plodovima, pucanje kore i curenje smole												živi primjerak štetočine zajedno sa inficiranim dijelovima biljaka

Cucumis L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Liriomyza sativae</i> , <i>L. huidobrensis</i>	i odrasla štetočina i larva oštećuju biljku; bijele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve riju koridore (prolaze) u lišću, ostavljajući hodnike (tunele)	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												živi primjerak štetočine (larva, puparija, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom
<i>Spodoptera frugiperda</i> , <i>S. litura</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogoļjavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												primjerci štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal
<i>Thrips palmi</i>	i larve i odrasle štetočine oštećuju biljke; srebrnastost i bronzavost lišća; smanjenje rasta biljke	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												živi primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom
<i>Virus prstenastog šarenila duvana</i>	zakrȓjavanje biljaka, hlorotični prstenovi na lišću, mali plodovi	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome

Dendrothema DC Des. Moul.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I							Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
<i>Chrysanthemum stunt viroid</i>	rano cvjetanje; biljke su zakržljale, cvjetovi su prorijedjeni i blijedi; ponekad teški oblik patuljivosti čitavih biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
		vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima							
<i>Virus tačkastog sušenja paradajza</i>	hlorotične ili tamne pjege na lišću; nekroza na stabljikama; patuljivost ili uvenuće biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
		vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima							
<i>Didymella ligulicola</i>	zaraza počinje na vršnom dijelu biljke i širi se prema dole; tamno-crne pjege na lišću; nekroza stabljike; truljenje cvjetova i korijenja	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							čitave biljke koje pokazuju simptome
		vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima							

<i>Puccinia horiana</i>	prvo su pogodeni mladi listovi; blijedo zelene i žute pjegе na gornjoj površini lišća prečnika od 5 mm; na donjoj stranici lišća uočljive su tačkice teliospora; teški oblici zaraze rezultiraju uvenućem ili čak odumiranjem biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima	čitave biljke ili njihovi dijelovi koji pokazuju simptome
<i>Helicoverpa armigera</i>	znaci hranjenja uočljivi na svim dijelovima biljke, ogoļjavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima	primjerak štetočine, poželjno zajedno sa zaraženim biljnim materijalom
<i>Liriomyza sativae</i> , <i>L. huidobrensis</i> , <i>L. trifolii</i>	i odrasla štetočina i larva oštećuju biljku; bjele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve riju koridore (prolaze) u lišću, ostavljajući hodnike (tunele)	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom	živi primjerak štetočine (larva, puparija, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom

<p><i>Spodoptera eridiana</i>, <i>S. frugiperda</i>, <i>S. litura</i>, <i>S. litoralis</i></p>	<p>znaci hranjenja na svim dijelovima biljke, ogojavanje biljaka</p>	<p>vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom</p>	<p>živi primjerak štetočine, takođe može uključivati zaraženi biljni materijal</p>
<p><i>Thrips palmi</i></p>	<p>i larve i odrasle štetočine oštećuju biljke; srebnavost i bronzaost lišća; smanjenje rasta biljke; deformacija plodova</p>	<p>vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom</p>	<p>živi primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili jepjiva zamka sa uhvaćenom štetočinom</p>

<i>Liriomyza sativae</i> , L. <i>lutidobrensis</i> , L. <i>trifolii</i>	i odrasla štetočina i larva čine štetu biljci; bijele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve prave rudnike u lišću, ostavljajući hodnike	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom	živi primjerak štetočine (larva, puparia, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljaka, ili ljepljivim trakama (klopkama) sa štetočinama
<i>Pseudomonas caryophylli</i>	uvenuće biljaka, zatim bronjavost i truljenje osnovne stabljike, kao i pucanje, a ponekad bakterijski iscjedak, sušenje lišća, pojava slama žute boje, uvenula biljka ima istruljeno korijenje	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom	čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Phialophora cinerescens</i>	obezbojenje lišća i stabljike do plavo-sive boje, iznenadno uvenuće biljaka, bronjavost vaskularnog tkiva	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom	čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Spodoptera eridiana</i> , S. <i>frugiperda</i> , S. <i>litura</i> , S. <i>litoralis</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogojavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom	primjerak štetočine, takođe može biti uključen i inficirani biljni materijal
<i>Thrips palmi</i>	i larve i odrasle štetočine oštećuju biljke; srebrnavost i bronjavost lišća; smanjenje rasta biljke	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom; upotreba ljepljivih zamki	živi primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom

Fagus L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak		
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II					
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća , bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijnja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa plodova, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama															
																primjerak štetočine, takođe može uključivati inficirani biljni materijal
<i>Phytophthora ramorum</i>	bronzavost u osnovi lišća i stabljike, a zatim postepeno propadanje biljaka, razaranje vaskularnog tkiva, bronzavost drveta															
																kod malih biljaka - poželjno da čitave biljke pokazuju simptome, sa korijenjem, ukoliko je to moguće; za veća stabla - inficirani dijelovi stabala

Fragaria Duchesne

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Virus mozaika arabisa</i>	prošaranost, pjegavost lišća, patuljavnost biljaka i deformacije; enacije	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Virus prstenaste pjegavosti maline</i>	žutilo listova; patuljavnost biljaka; ponekad odumiranje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Virus mreškavosti jagode</i>	kovrčanje lišća; hlorotične pjege na lišću	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Latentni virus prstenaste pjegavosti jagode</i>	mrljavnost; ponekad propadanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Virus blagog žutila ruba jagode</i>	opšta slabost biljaka; smanjena veličina biljaka i plodova	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke koje pokazuju simptome

<i>Virus prugavosti žila jagode</i>	epinastije; prugavost žilica; hlorotične pruge na lišću	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom				čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Virus prstenastog crnila paradajza</i>	hlorotična prošaranost; prstenasto šarenilo	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom				čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Virus prstenastog šarenila paradajza</i>	rosete lišća; mrljavost; obezbojenje	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom				čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Xanthomonas fragariae</i>	vodene crveno-smeđe pjege na donjoj strani listova; truljenje svih dijelova biljke; uvenuće ili čak odumiranje	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom				čitave biljke koje pokazuju simptome

<i>Phytophthora fragariae</i> var. <i>fragariae</i>	opšte uvenuće biljaka; truljenje korijenja; na presjeku korijenja uočljivo crveno-smeđe obezbojenje	vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima	vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom	čitave biljke koje pokazuju simptome zajedno sa prionulim tlom
<i>Longidorus</i> sp., <i>Xiphinema</i> sp.	slab rast, deformacija biljnih organa, mozaik lišća, uočljive nekroze na korijenju, smanjenje rasta bočnog korijenja	uzorkovanje tla	uzorkovanje tla	uzorkovanje tla	čitave biljke koje pokazuju simptome; uzorak tla uzet sa polja namijenjenih za proizvodnju materijala za razmnožavanje
<i>Aphelenchooides besseyi</i>	biljke su uvijene, smanjene ili čak patuljaste veličine; smanjeno cvjetanje	vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima	vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom	čitave biljke koje pokazuju simptome, zajedno sa prionulim tlom

Helianthus L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Plasmophora halstedii</i>	odumiranje mladica; infekcije korijenja; pjegavost listova; infekcije na stabljikama, listovima i glavama cvjetova; zakržljavanje biljaka kao rezultat teške zaraze; propadanje biljaka														čitave biljke koje pokazuju simptome

Humulus lupulus L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najtipičniji simptomi	MJESECI											Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak		
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Verticillium albo-atrum</i>	žutilo, uvenuće i sušenje nižeg lišća, bronzavost stabljika, obezbojenje vaskularnog tkiva						vizualni pregled biljaka								dijelovi biljaka ili čitave biljke koji pokazuju simptome
<i>Verticillium dahliae</i>	žutilo, uvenuće i sušenje nižeg lišća, bronzavost stabljika, obezbojenje vaskularnog tkiva						vizualni pregled biljaka								dijelovi biljaka ili čitave biljke koji pokazuju simptome
<i>Virus mozaika arabisa</i>	šare, pjegavost lista, usporavanje rasta biljaka i deformacije					vizualni pregled biljaka									lišće ili čitave biljke koje pokazuju simptome

Lactuca L., Apium graveolens L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Liriomyza sativae, L.</i> <i>huidobrensis, L. trifolii</i>	i odrasla štetočina i larva oštećuju biljku; bjele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve riju koridore (prolaze) u lišću, ostavljajući hodnike (tunele)	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												živi primjerak štetočine (larva, puparija, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepjiva zamka sa uhvaćenom štetočinom
<i>Virus tačkastog sušenja paradajza</i>	zaraza kreće na listovima na jednoj strani biljke, listovi su hlorotični sa smeđim pjegama, zastoj u rastu rezultira asimetričnim oblikom biljke i njenim zakržljavanjem	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke ili listovi koji pokazuju simptome

LUKOVIČASTO CVIJEĆE - RAZNE VRSTE

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<p><i>Ditylenchus dipsaci</i>, <i>Crocus</i>, <i>Hyacinthus</i>, <i>Tulipa</i>, <i>Camasia</i>, <i>Chionodoxa</i>, <i>Galanthus</i>, <i>Ismene</i>, <i>Muscari</i>, <i>Ornithogalum</i>, <i>Puschkinia</i>, <i>Scilla</i>, <i>Galtonia</i>, <i>Narcissus</i></p>	<p>savijanje, požutjelo i deformisano lišće i stabljike, truljenje luka, smeđi prsteno vi vidljivi na presjeku lukovice</p>					Vizualni pregled bijaka								pregled lukovica nakon žetve	bijni materijal koji pokazuje simptome
<p><i>Ditylenchus destructor</i>: <i>Crocus</i>, <i>Hyacinthus</i>, <i>Iris</i>, <i>Tigrida</i>, <i>Tulipa</i>, <i>Gladiolus</i></p>	<p>deformacija nadzemnih dijelova, slab razvoj cvijeca i zakržljavanje izdanaka; inficirani luk je mekan sa vidljivim smeđim prstenovima mrtvog tkiva, ponekad vidljive rak-rane na lukovicama</p>					vizualni pregled bijaka								pregled lukovica nakon žetve	bijni materijal koji pokazuje simptome

***Lycopersicon esculentum* Mill.**

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I							Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
<i>Viroid vretenastog gomolja krompira</i>	uvijenoš gornjih listova; žutilo lista; nekroza žilica; patuljavnost biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							čitave biljke ili listovi koji pokazuju simptome
							vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima		
<i>Pepino mozaični virus</i>	nekroza, mozaici, meklasto rascvjetavanje vrhova; malformacije; obezbojenje na plodovima	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							čitave biljke ili listovi koji pokazuju simptome; simptomatične plodove
							vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima		
Stolbur krompira MLO	Žutilo i uvrtanje gornjeg lišća; boćna proliferacija; nepravilnosti u nastanku ploda	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Virus žutila i kovrčavosti lista paradajza</i>	Žutilo krajeva lista; prošaranost; slabo cvjetanje i nastanak plodova; opadanje cvjetova; patuljavnost biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							čitave biljke ili listovi koji pokazuju simptome

<i>Virus tačkastog susšenja paradajza</i>	vidljivo tamnjenje, uvijanje i nekrotične pruge i pjege na lišću, stabljikama i višim dijelovima; patuljivost biljaka; uočljive su žute i blijede pjege na koži plodova u sazrijevanju	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom	čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>michiganensis</i>	tamno smeđe pjege na listovima; uvenuće biljaka; crveno-smeđe obezbojenje na presjeku stabljike; biljke često umiru	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom	čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Ralstonia solanacearum</i>	uvenuće najmlađih listova (ponekad uvenuće samo jedne strane), odumiranje biljaka, obezbojenje vaskularnog tkiva	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom	čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Xanthomonas campestris</i> pv. <i>vesicatoria</i>	crne, vodene pjege uočljive na listovima i stabljikama; preuranjeno opadanje lišća; moguća pojava rak-rana na stabljikama	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom	čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Helicoverpa armigera</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogoļjavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom	primjerci štetočina

<p><i>Liriomyza sativae</i>, <i>L. huidobrensis</i>, <i>L. trifolii</i></p>	<p>i odrasla štetočina i larva oštećuju biljku; bjele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve riju koridore (prolaze) u lišću, ostavljajući hodnike (tunele)</p>	<p>vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom</p>	<p>živi primjerak štetočine (larva, puparija, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili jepjiva zamka sa uhvaćenom štetočinom</p>
<p><i>Spodoptera eridiana</i>, <i>S. frugiperda</i>, <i>S. litura</i>, <i>S. litoralis</i></p>	<p>znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogojavanje biljaka</p>	<p>vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom</p>	<p>primjerci štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal</p>
<p><i>Meloidogyne chitwoodi</i>, <i>M. fallax</i></p>	<p>uočljive su male gale promjera nekoliko milimetara na inficiranom korijenju; često nema simptoma na nadzemnim dijelovima biljaka</p>	<p>vizualni pregled biljaka</p>	<p>čitave biljke koje pokazuju simptome, zajedno sa korijenjem</p>
<p><i>Thrips palmi</i></p>	<p>i larve i odrasle štetočine oštećuju biljke; srebrnastost i bronzavost lišća; smanjenje rasta biljke; deformacija plodova</p>	<p>vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom</p>	<p>živi primjerak štetočine, zajedno sa zaraženim dijelovima biljke ili jepjiva zamka sa uhvaćenom štetočinom</p>

Malus Mill.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
Mikoplazma proliferacije jabuke	zaustavljanje rasta vršnog pupoljka (vještčija metla); lišće formira rozetu; kasni cvat; mali plodovi; u jesen obezbojenje lišća koje poprima crvenkastu boju														djelovi mladih izdanaka koji pokazuju simptome (ca. 30 cm dužine); lišće za testiranje na ELISA-u; dječlić korijenja
<i>Anoplophora glabripennis</i> , <i>A. chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa plodova, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama														primjerak štetočina, takođe može uključivati inficirani biljni materijal
<i>Virus prstenastog šarenila duhana</i>	zakržljavanje biljke, hlorotično prstenje na lišću, mali plodovi														lišće koje pokazuje simptome

<i>Erwinia amylovora</i>	bakterija inficira sve nadzemne dijelove biljke; uvenuće i odumiranje rascvjetalih izdanaka i spaljeni mladi izdanci; izdanci ispuštaju sluz; odumiranje lišća i plodova; rak-rane na starijim stabljikama	vizualni pregled biljaka	dijelovi biljke koji pokazuju simptome; važno je da materijal sadrži i granicu između obojelih i zdravih dijelova grančica
<i>Popillia japonica</i>	oštećenja svih dijelova biljaka kao što su listovi, cvjetovi, plodovi i korijenje (znaci hranjenja)	vizualni pregled biljaka	živi primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljke
<i>Monilinia fructicola</i>	bronzaost i sušenje cvjetova i listova, nastanak nekroze (područje izumirućeg tkiva - propadanje kore u kombinaciji sa smolastim omlačenjem) na izdancima i mumifikacija i sušenje voća koje ili opada ili ostaje na drvetu	vizualni pregled biljaka i plodova (uključujući i skladišteno voće)	dijelovi biljaka koji pokazuju simptome
<i>Quadraspidiotus perniciosus</i>	primjerak štetočine je vidljiv na čvrstim dijelovima biljaka kao i na lišću i voću, raspucala kora i curenje smole	vizualni pregled biljaka	živi primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljke

Medicago sativa L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Meloidogyne chitwoodi</i> , <i>M. fallax</i>	prisustvo malih galea na inficiranom korijenju prečnika nekoliko milimetara; često nema simptoma na nadzemnim dijelovima biljke					vizualni pregled biljaka								čitave biljke koje pokazuju simptome, zajedno sa korijenjem i prionulim tlom
<i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>insidiosus</i>	uvenuće biljaka, krajevi lišća uvrnuti na gore; proliferacija stabljika "vještica metla"; smanjenje rasta biljke; patuljavnost; biljke često umiru					vizualni pregled biljaka						ispitivanje sjemena		čitave biljke koje pokazuju simptome
<i>Ditylenchus dipsaci</i>	uvijanje, žutilo o deformacije lišća i stabljika, truljenja latica i lišća					vizualni pregled biljaka						ispitivanje sjemena		čitave biljke koje pokazuju simptome, zajedno sa korijenjem i prionulim tlom

Ornamental plants (e.g. *Argyranthemum*, *Exacum*, *Gerbera*, *Gypsophila*, *Impatiens*, *Leucanthemum*, *Lupinus*, *Tanacetum*, *Verbena*, etc.)

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I							Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
<i>Virus tačkastog sušenja paradajza</i>	tamnjenje, kovrdžanje, nekrotične pjege, hlorotične tačkice, nekroza stabljika, ponekad uvenuće ili odumiranje	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Liriomyza sativae</i> , <i>L. huidobrensis</i> , <i>L. trifolii</i>	i odrasla štetočina i larva oštećuju biljku; bijele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve riju koridore (prolaze) u lišću, ostavljajući hodnike (tunele)	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							živi primjerak štetočine (larva, puparija, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom
<i>Spodoptera eridiana</i> , <i>S. frugiperda</i> , <i>S. litura</i> , <i>S. litoralis</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljke, ogoljavanje biljke	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							živi primjerak štetočine, takođe može uključivati zaraženi biljni materijal
<i>Thrips palmi</i>	i larve i odrasle štetočine oštećuju biljke; srebrnavost i bronzaovost lišća; smanjenje rasta biljke; deformacija plodova	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom							živi primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom

Pelargonium L'Her.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Virus tačkastog sušenja paradajza</i>	nekrotične pruge na stabljikama, tamno obojenojenje listova, kovrdžanje biljke	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Helicoverpa armigera</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogojavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												primjerak štetočine zajedno sa zaraženim materijalom
<i>Spodoptera frugiperda, S. eridiana</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogojavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												primjerak štetočine, može uključivati i zaraženi biljni materijal
<i>Rhizoecus hibisci</i>	smanjenje rasta, uvenuće ili čak propadanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												primjerak štetočine zajedno sa zaraženim materijalom
<i>Virus prstenastog šarenila duhana</i>	patuljavnost biljaka, pjegavnost i kovrdžanje lišća	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Virus prstenastog šarenila paradajza</i>	Na listovima se pojave mrlje u obliku prstenja, tačkice i uvijanje listova, stari listovi imaju oblik kao list hrasta, patuljavnost biljke	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome

Phaseolus L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Meloidogyne chitwoodi</i> , <i>M. fallax</i>	vidljive su male gale na inficiranom korijenju, prečnika par milimetara; često nena simptoma na nadzemnim dijelovima biljaka						vizualni pregled biljaka								biljke koje pokazuju simptome, sa korijenjem
<i>Xanthomonas campestris</i> (<i>axonopodis</i>) pv. <i>phaseoli</i>	u slučaju infekcije mladih mahuna, sjemenke pokazuju znakove truljenja i sušenja, lišće izgleda vodenasto sa pjegama, vremenom postaju smeđi i brzo umiru - plantaža izgleda kao nakon požara; vodene pjege se takođe mogu javiti na mahunama i stabljikama, koje dobiju bronzavu boju i mogu biti prekrivene žutim bakterijskim iscjedkom			testiranje sjemena		vizualni pregled biljaka		testiranje sjemena							biljke ili sjeme koji pokazuju simptome

Pinus L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI										Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak		
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Scirrhia acicola</i>	tamne pjege na iglicama; inficirane iglice venu i rano opadaju; postepeno propadanje grana i čitavog drveta						vizualni pregled bijlaka							dijelovi bijlaka koji pokazuju simptome
<i>Scirrhia pini</i>	žute pjege na starijim iglicama, crvene granične linije oko područja zrenja gijve, nekroza, crvenilo iglica i njihovo opadanje, ograničen rast stabala, umiranje stabala						vizualni pregled bijlaka							dijelovi bijlaka koji pokazuju simptome
<i>Monochamus</i>	znatno oštećenje u obliku longitudinalnih hodnika, larve koje se hrane pod korom; vidljive komore koje sadrže piljevinu, curenje smole vidljivo na mjestima oštećenja mladih izdanaka						vizualni pregled bijlaka							primjerak štetočine
<i>Dendrolimus sibiricus</i>	insekti napadaju živo i u većini slučajeva zdravo drveće različite starosti ; gusjenice se hrane iglicama bijlaka, tako izazivajući defolijaciju drveća; šteta nastaje na mladim šišarkama i pupoljcima						vizualni pregled bijlaka							primjerak štetočine, poželjno sa zaraženim materijalom

<i>Melampsora medusae</i>	iglice postaju obezbojene i nekrotične, i na njihovoj površini se razvija aecia (blijedo-žute spore), a zatim se iglice preuranjeno suše i otpadaju sa drveta; biljka polagano odumire	vizualni pregled biljaka	dijelovi biljaka koji pokazuju simptome
<i>Gibberella circinata</i>	mladice i kalem-grančice koji su pogodeni mogu pokazivati znakove truljenja osnove stabljike kao i izdanaka i korijenja; uvenuće biljaka; hloroza i obezbojenje iglica koje često postaju crvene i smeđe; umiranje mladica i izdanaka (vještičja metla); rak-rane na izdancima i curenje smole	vizualni pregled biljaka	dijelovi biljaka koji pokazuju simptome; čitave biljke ukoliko se radi o malim biljkama
<i>Bursaphelenchus xylophilus</i>	uvenuće biljaka, redukcija ispuštenih esencijalnih ulja i smole, reducirano isparavanje, zatim žutilo i sušenje iglica, odumiranje pojedinačnih grana, a zatim čitavog stabla	vizualni pregled biljaka i drveta	dijelovi drveta sa mrtvih stabala, meko drvo skladišteno u šumama i pilanama; uzorci uzeti sa skladištenog iverja, piljevine, drvnog otpada i materijala za pakovanje načinjenog od drveta; drvni materijal koji sadrži dijelove koji daju naznake hranjenja Monochamus

Platanus Willd.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI							Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak		
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX		X	XI
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama			vizualni pregled biljaka							primjerci štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal
<i>Ceratocystis fimbriata</i> f.sp. <i>platanii</i>	hloroza lišća; raspucavanje kore i obezbojenje; na presjeku inficiranih grana vidljive su vretenaste smeđe pjege			vizualni pregled biljaka							dijelovi biljaka koji pokazuju simptome
<i>Popillia japonica</i>	oštećenja svih dijelova biljaka kao što su lišće, cvjetovi, plodovi i korijenje (znaci hranjenja)			vizualni pregled biljaka							primjerci štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal

Populus L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Melampsora medusae</i>	žučkasto-narandžaste pjege na gornjoj i donjoj strani ivice lista (glijivične spore), lišće preuranjeno opada; stablo polako propada; biljka se lako smrzava			vizualni pregled biljaka											dijelovi biljke koji pokazuju simptome
<i>Quadraspidiotus perniciosus</i>	primjerak štetočine je uočljiv na čvrstim dijelovima biljke kao i na listovima i plodovima, raspucala kora, i curenje smole			vizualni pregled biljaka											živi primjerak štetočine zajedno sa zaraženim dijelovima biljke
<i>Anoplophora glabripennis, A. chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijena, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama			vizualni pregled biljaka						pregled drveta				primjerak štetočine, takođe može uključivati i zaraženi biljni materijal	

Prunus armeniaca L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak		
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II					
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa plodova, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama														vizualni pregled biljaka	primjerci štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal
<i>Plum pox virus</i>	simptomi na lišću i voću - hlorotične pjegice u obliku prstenova, deformacija lišća, deformisano voće sa uočljivom bronzavošću mesnog dijela														vizualni pregled biljaka, uključujući voće	lišće koje pokazuje simptome
<i>Virus prstenastog šarenila paradajza</i>	rozete lišća, obezbojenje, ponekad brazgotine na stabljici														vizualni pregled biljaka	lišće koje pokazuje simptome
<i>Xanthomonas campestris</i> pv. <i>pruni</i>	vodene pjegice na donjoj površini lista, zatim bronzavost na obe strane lista, drveće ponekad pretrpi defolijaciju, tamno smeđe, ulegnute pjegice na plodovima, rak rane na izdancima sa crveno obojenim tkivom														vizualni pregled biljaka	dijelovi biljaka koji pokazuju simptome

<i>Popillia japonica</i>	oštećenje svih dijelova biljke kao što su lišće, cvjetovi, plodovi i korijenje (znaci hranjenja)			vizualni pregled – sadni materijal + voćnjaci		primjerci štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal
<i>Quadraspidiotus perniciosus</i>	primjerak štetočine uočljiv na čvrstim dijelovima biljaka kao i na lišću, plodovima, raspucavanje kore i curenje smole			vizualni pregled biljaka, uključujući voće		primjerci štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal
Mikoplazma hlortičnog umotavanja marelice	uvijenost lišća, hloroza, ponekad odumiranje			vizualni pregled biljaka		1-godišnje grančice dužine ca. 30 cm, koje pokazuju simptome
<i>Longidorus</i> sp., <i>Xiphinema</i> sp.	slab rast, deformacija biljnih organa, mozaik lišća, vidljive nekroze na korijenju, smanjenje rasta bočnog korijenja			uzorkovanje tla		čitave biljke koje pokazuju simptome; uzorci tla uzeti sa polja namijenjeno g za uzgoj materijala za razmnožavanje

Prunus avium L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenje kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, stabla i korijena, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa voća, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetocinima				vizualni pregled biljaka u voćnjacima									primjerak štetočine, može i zajedno sa inficiranim dijelovima biljaka
<i>Longidorus</i> sp., <i>Xiphinema</i> sp.	slab rast, deformacija biljnih organa, mozaik lišća, vidljive nekroze na korijenu, smanjenje rasta bočnog korijenja						vizualni pregled biljaka u rasadnicima						uzrokovanje tla	čitave biljke koje pokazuju simptome; uzorci tla uzeti sa polja namijenjenog za uzgoj materijala za razmnožavanje
<i>Popillia japonica</i>	oštećenje svih dijelova biljke kao što su lišće, cvjetovi, voćke i korijenje (znaci hranjenja)				vizualni pregled biljaka									primjerak štetočine, može i zajedno sa inficiranim dijelovima biljke

Prunus L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debela i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa plodova, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama														primjerci štetočina, takođe može uključivati zaraženi biljni materijal
Mikoplazma hlortičnog umotavanja marelice	infekcija mladih stabala - sistemski; starija stabla - simptomi kovrdžanja lišća, hloroze, kasno opadanje lišća i preuranjeno opadanje plodova														1-godišnje grančice dužine ca. 30 cm, koje pokazuju simptome
<i>Virus boginja šljive</i>	simptomi na listovima i plodovima - hlortične pjegice u obliku prstenova, deformacija lišća, deformisani plodovi uz uočljivo tamnjenje mesnatog dijela, simptomi na košticama														dijelovi biljaka koji pokazuju simptome (lišće, plodovi)
<i>Virus prstenastog šarenila paradajza</i>	rosete lišća; obezbojenje lišća; prošaranost; ponekad brazgotine na stabljici														lišće koje pokazuje simptome

Prunus persica L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI							Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak				
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX		X	XI	XII - II	
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenje kore i listova, uočljive su bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana je osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa plodova, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama												uzorak štetočina, takođe može uključivati inficirani biljni materijal
Mikoplazma hlortičnog umotavanja marelice	inficirana mlada stabla - sistemski; zrelo drveće - simptomi kovrdžanja lišća, hloroze, kasnog opadanja lišća i ranog opadanja plodova							vizualni pregled biljaka					1-godišnje grančice ca. 30 cm dužine, koje pokazuju simptome
<i>Longidorus</i> sp., <i>Xiphinema</i> sp.	slabi rast, deformacije organa biljke, mozaik lišća, nekroza vidljiva na korijenju, smanjen rast bočnog korijenja												čitave biljke koje pokazuju simptome; uzorci zemljišta uzeti sa polja namijenjenih za proizvodnju materijala za razmnožavanje

<i>Monilinia fruticola</i>	bronzavost i sušenje cvjetova i lišća, formiranje nekroze (područje umirućeg tkiva - propadanje kore u kombinaciji sa smolastim omotačem) na izdancima i mumifikacija i sušenje plodova koji opadnu ili ostanu na stablu							vizualni pregled biljaka	dijelovi biljaka koji pokazuju simptome
<i>Virus rosette mozaika breskve</i>	mozaici lišća, patuljivost, sprečavanje rasta							vizualni pregled biljaka	lišće koje pokazuje simptome
<i>Virus boginja šljive</i>	simptomi na lišću i plodovima - hlortične pjegice u obliku prstenova, deformacija lišća, deformisane voćke sa znacima bronzavosti mesnatog dijela							vizualni pregled biljaka	lišće koje pokazuje simptome; u slučaju latentne kontaminacije, takođe sporadično uzeto lišće
<i>Popillia japonica</i>	oštećenje svih dijelova biljke, kao što su lišće, cvjetovi, plodovi i korijenje (znaci hranjenja)							vizualni pregled biljaka	uzorak štetočine, poželjno zajedno sa inficiranim biljnim materijalom
<i>Virus nekrotičnih prstenastih mrija prunusa</i>	nekrotične pjegice na lišću, male, smeđe rupe u lišću, deformacija cvjetova							vizualni pregled biljaka	lišće koje pokazuje simptome
<i>Pseudomonas syringae</i> pv. <i>persicae</i>	maslinasto obezbojenje oko pupoljaka u mirovanju, a zatim bronzave pjegice, ponekad odumiranje pupoljaka i izdanaka, nekrotične pjegice na lišću i plodovima, male rupe u lišću, rak izdanaka							vizualni pregled biljaka	dijelovi biljaka koji pokazuju simptome

<i>Quadraspidiotus perniciosus</i>	primjerak štetočine vidljiv na čvrstim dijelovima biljke i na lišću i plodovima, raspucavanje kore i curenje smole	vizualni pregled biljaka, uključujući i voćke	živi primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljaka
<i>Virus prstenastog šarenila paradajza</i>	žuto-zelene pjege na lišću, lišće ukovrdžano u obliku rozete, mali plodovi, brazgotine na stabljici (brazdanje stabljika)	vizualni pregled biljaka	lišće koje pokazuje simptome
<i>Xanthomonas campestris</i> pv. <i>pruni</i>	vodene pjege na donjoj površini lišta, zatim bronzavost na obe strane lišta; ponekad drveće pretrpi defolijaciju, tamno smeđe, ulegnute pjege na vočkama, rak rane na izdancima sa crveno obojenim tkivom	vizualni pregled biljke	dijelovi biljke koji pokazuju simptome

Prunus triloba Lindl.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa voća, prijevremeno propadanje biljaka nastajenih štetočinama														primjerak štetočine, može uključivati i inficirani biljni materijal
<i>Virus boginja šljive</i>	simptomi nisu uvijek jasni, lišće može biti hlortično sa pjegama ili prstenovima, pogotovo tokom proljeća					vizualni pregled biljaka									lišće koje pokazuje simptome
<i>Virus prstenastog šarenila paradajza</i>	rozete lišća, obezbojenje, ponekad brazgotine na stabljici					vizualni pregled biljaka									lišće koje pokazuje simptome
<i>Xanthomonas campestris</i> pv. <i>pruni</i>	vodene pjege na donjoj površini lista, zatim bronjavost na obe strane lista, drveće ponekad pretrpi defolijaciju, tamno smeđe, ulegnute pjege na plodovima, rak rane na izdancima sa crveno obojenim tkivom														dijelovi biljaka koji pokazuju simptome
<i>Popillia japonica</i>	oštećenje svih dijelova biljaka kao što su lišće, cvjetovi, plodovi i korijenje (znaci hranjenja)														primjerak štetočine, može uključivati i inficirani biljni materijal

<i>Quadraspidiotus permiciosus</i>	primjerak štetočine uočljiv na čvrstim dijelovima biljaka kao i na lišću, plodovima, raspucavanje kore i curenje smole	vizualni pregled biljaka	živi primjerak štetočine zajedno sa inficiranim dijelovima biljke
Mikoplazma hlortičnog umotavanja kajsije	uvijenoš lišća, hloroza, ponekad odumiranje	vizualni pregled biljaka	1-godišnje grančice dužine ca. 30 cm, koje pokazuju simptome

Pseudotsuga menziesii Mirbel

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Bursaphelenchus xylophilus</i>	uvenuće biljaka, redukcija ispuštenih esencijalnih ulja i smole, reducirano isparavanje, zatim žutilo i sušenje iglica, odumiranje pojedinačnih grana, a zatim čitavog stabla				Vizualni pregled biljaka									dijelovi drveta sa mrtvih stabala, meko drvo skladišteno u šumama i pilanama; uzorci uzeti sa skladištenog iverija, piljevine, drvnog otpada i materijala za pakovanje načinjelog d drveta; drvni materijal koji sadrži dijelove koji daju naznake hranjenja <i>Monochamus</i>
<i>Gibberella circinata</i>	mladice i kalem-grančice koji su pogodeni mogu pokazivati znakove truljenja osnove stabljike kao i izdanaka i korijenja; uvenuće biljaka; hloroza i obojbojenje iglica koje često postaju crvene i smeđe; umiranje mladica i izdanaka (vještičja metla); rak-rane na izdancima i curenje smole				Vizualni pregled biljaka									dijelovi biljaka koji pokazuju simptome; čitave biljke ako se radi o malim biljkama
<i>Melampsora medusae</i>	iglice postaju obojbojene i nekrotične, a aecia se razvija na njihovoj površini (bijedo- žute spore), a zatim se iglice prerano osuše i opadnu sa drveta; biljka polako propada				Vizualni pregled biljaka									dijelovi biljaka koji pokazuju simptome
<i>Phytophthora ramorum</i>	bronzavost lišća i osnove stabljike, a zatim postepeno propadanje biljaka, razaranje vaskularnog tkiva, bronzavost drveta				vizualni pregled biljaka									cijele biljke koje pokazuju simptome, sa korijenjem ako je to moguće

Pyrus L., Cydonia Mill.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Anoplophora chinensis</i> (samo kruške)	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa voća, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama														primjerak štetočine, može uključivati i inficirani biljni materijal
Mikoplazma sušenja kruške	obezbojenje listova koje poprima crvenu boju, iznenadno uvenuće čitave biljke														1-godišnje grančice dužine ca. 30 cm, koje pokazuju simptome
<i>Erwinia amylovora</i>	bakterija inficira sve nadzemne dijelove biljke; uvenuće i odumiranje rascvjetalih izdanaka i spaljeni mladi izdanci; izdanci ispuštaju sluz; odumiranje lišća i plodova; rak-rane na starijim stabljikama														dijelovi biljke koji pokazuju simptome; važno je da materijal sadrži i granicu između obojelih i zdravih dijelova grančica

<i>Monilinia fruticola</i>	bronzavost i sušenje cvjetova i listova, nastanak nekroze (područje izumirućeg tkiva - propadanje kore u kombinaciji sa smolastim omotačem) na izdancima i mumifikacija i sušenje plodova koje ili opada ili ostaje na drvetu	vizualni pregled bijaka i voća, uključujući i skladišteno voće			dijelovi bijaka ili voća koji pokazuju simptome
<i>Quadraspidiotus perniciosus</i>	primjerak štetočine je vidljiv na čvrstim dijelovima bijaka kao i na lišću i plodovima, raspucala kora i curenje smole				

Quercus L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I							Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VIII	IX	X		XI
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa voća, prijevremeno propadanje biljaka nastajenih štetočinama					vizualni pregled biljaka				primjerak štetočine, takođe može uključivati inficirani materijal
<i>Cryphonectria parasitica</i>	brojne nekroze i rak-rane na granama i stablima od žuto-narandžaste do crvene boje; uvenuće lišća, pukotine na kori	vizualni pregled biljaka							dijelovi biljke koji pokazuju simptome	
<i>Phytophthora ramorum</i>	bronzavost lišća i osnove stabljike, a zatim postepeno propadanje biljke, razaranje vaskularnog tkiva, bronzavost drveta	Vizualni pregled biljaka							kada se radi o malim biljkama - poželjno cijele biljke koje pokazuju simptome, ako je moguće, zajedno sa korijenjem; za veće drveće- inficirani dijelovi drveta	

Ribes L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Anoplophora glabripennis, A. chinensis</i>	oštećenja kore i lišća , bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijnja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, smanjenje prinosa plodova, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama														primjerak štetočine, takođe može uključivati inficirani biljni materijal
<i>Quadraspidiotus perniciosus</i>	štetočine vidljive na čvrstim dijelovima biljaka,kao i na lišću i plodovima, pukotine u kori i curenje smole														živi primjerci štetočina, zajedno sa inficiranim dijelovima biljaka
<i>Virus prstenastog šarenila paradajza</i>	patuljavnost biljaka, simptomi hloroze na lišću, mali plodovi					vizualni pregled biljaka									čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Popillia japonica</i>	znaci hranjenja na lišću i grančicama														primjerak štetočine, takođe može uključivati inficirani biljni materijal

Rosa L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II				
<i>Quadraspidiotus perniciosus</i>	primjerak štetočine uočljiv na čvrstim dijelovima biljaka kao i na lišću, plodovima, raspucavanje kore i curenje smole														živući primjerak štetočine, zajedno sa zaraženim dijelovima biljaka
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetočinama														primjerci štetočina, takođe može uključivati zaraženi biljni materijal
<i>Popillia japonica</i>	oštećenja na svim dijelovima biljke, kao što su listovi, cvjetovi, plodovi i korijenje (znaci hranjenja)														primjerci štetočina, poželjno zajedno sa zaraženim biljnim materijalom

Rubus L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Virus mozaika arabisa</i>	mrnje, pjegavost lišća, patuljavnost biljaka, deformacije i priraslice (enacije)	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
					vizualni pregled biljaka									
<i>Virus uvijenosti lista trešnje</i>	hlortične pruge, prstenasto šarenilo i linjski mozaik, patuljavnost, odumiranje	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
					vizualni pregled biljaka									
<i>Virus prstenaste pjegavosti maline</i>	prstenasto šarenilo, zakržljavanje, nekroza lišća	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
					vizualni pregled biljaka									
<i>Latentni virus prstenaste pjegavosti jagode</i>	blago šarenilo	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom												čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
					vizualni pregled biljaka									

<i>Virus prstenastog crnila paradajza</i>	hlortične mrlje, prstenasto šarenilo na lišću	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom				čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Virus prstenastog šarenila paradajza</i>	zakržljavanje, smanjenje veličine biljke, hlortični prstenovi, epinastije	vizualni pregled biljaka koje se gaje pod zaštitom				čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Popillia japonica</i>	oštećenja na svim dijelovima biljke kao što su lišće, cvjetovi, voće i korijenje (znaci hranjenja)	vizualni pregled biljaka				primjerak štetočina, poželjno zajedno sa inficiranim materijalom
<i>Quadraspidotus perniciosus</i>	primjerak štetočine uočljiv na čvrstim dijelovima biljaka i na lišću i plodovima, raspucavanje kore i curenje smole	vizualni pregled biljaka				živi primjerak štetočine zajedno sa inficiranim dijelovima biljkama
<i>Longidorus</i> sp., <i>Xiphinema</i> sp.	slab rast, deformacija biljnih organa, mozaik lišća, vidljive nekroze na korijenju, smanjenje rasta bočnog korijenja	uzorkovanje tla				čitave biljke koje pokazuju simptome; uzorci tla uzeti sa polja namijenjenog za uzgoj materijala za razmnožavanje

Salix L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I											Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak	
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Anoplophora chinensis</i>	oštećenja kore i lišća, bušotine u čvrstom tkivu grana, debla i korijenja, povećana osjetljivost na bolesti i druge štetne organizme, prijevremeno propadanje biljaka nastanjenih štetocinima													primjerak štetočine, takođe može uključivati i zaraženi biljni materijal
<i>Phytophthora ramorum</i>	tamnjenje osnovne listova i biljke, a zatim postepeno propadanje biljke, razaranje vaskularnih tkiva, tamnjenje drveta													kod malih biljaka - poželjno je cijele biljke koje pokazuju simptome, ukoliko je moguće zajedno sa korijenjem; za veća stabla - zaraženi dijelovi stabla

Solanaceae Juss.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI								Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
<i>Helicoverpa armigera</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogoļjavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom								primjerak štetočine, poželjno sa zaraženim materijalom
						vizualni pregled biljaka uzgajanih u vanjskim uslovima				
<i>Viroid vretenastog gomolja krompira</i>	kovrdžanje gornjih listova; žutilo listova; nekroza žilica; patuljavnost biljaka; epinastije	vizualni pregled biljaka								čitave biljke ili listovi koji pokazuju simptome
<i>Thrips palmi</i>	i larve i odrasle štetočine oštećuju biljke; srebrnavost i bronžavnost lišća; smanjenje rasta biljke; deformacija plodova	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom								živi primjerak štetočine zajedno sa zaraženim biljkama, ili ljepljive zamke sa štetočinom na njima

Solanum melongena L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Liriomyza sativae</i> , L. <i>huidobrensis</i> , L. <i>trifoli</i>	i odrasla štetočina i larva oštećuju biljku; bijele pjege na lišću promjera od 0.13-0.15 mm; larve riju koridore (prolaze) u lišću, ostavljajući hodnike (tunele)	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												živi primjerak štetočine (larva, puparija, odrasla), zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom
<i>Spodoptera eridiana</i> , S. <i>frugiperda</i> , S. <i>litura</i>	znaci hranjenja na svim dijelovima biljaka, ogoljavanje biljaka	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												primjerci štetočina, takođe može uključivati i inficirani biljni materijal
<i>Thrips palmi</i>	i larve i odrasle štetočine oštećuju biljke; srebnavost i bronzavost lišća; smanjenje rasta biljke	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												živi primjerak štetočine, zajedno sa inficiranim dijelovima biljke ili ljepljiva zamka sa uhvaćenom štetočinom
<i>Ralstonia solanacearum</i>	uvenuće mladog lišća (ponekad uvenuće samo jedne strane), odumiranje biljke, obezbojenje vaskularnog tkiva	vizualni pregled biljaka koje se uzgajaju pod zaštitom												čitave biljke koje pokazuju simptome

***Solanum tuberosum* L. - jestivi krompir**

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Viroid vretenastog gomolja krompira</i>	uvijanje listova, aksilarna proliferacija (vještčija metla), patuljavost biljaka; gomolji su mali, produljeni i vretenasti; klijanje zaraženih gomolja je sporije nego obično		pregled gomolja			vizualni pregled biljaka		pregled gomolja						čitave biljke ili listovi koji pokazuju simptome
<i>Virus frkanja lišća krompira</i>	frkanje lišća, posebno mladog, i njihovo blago obezbojenje					vizualni pregled biljaka								lišće koje pokazuje simptome
Virusi: A, M, S, V, X, Y	mozaici, nekroze, obezbojenja, patuljavost					vizualni pregled biljaka								lišće koje pokazuje simptome

<i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>sepedonicus</i>	najpibicniji simptomi se javljaju na gomoljima - nakon presijecanja uocljivo je pristenasto truljenje koje curi; ponekad je uocljivo raspucavanje koze gomolja; tesko zarazena biljka pokazuje znake uvenuca	pregled gomolja		vizualni pregled biljke	pregled gomolja	gomolji ili citave biljke koje pokazuju simptome
<i>Ralstonia solanacearum</i>	tamno obezbojenje vaskularnog tkiva i bakterijska sluz uocljivi su na presjeku gomolja; gomolj truli; rani simptom zarazene biljke je uvenuce najmladih listova (cesto jednostrano uvenuce biljke) a zatim umiranje biljke; vaskularno tkivo osnove korijena i stabljike su obezbojeni	pregled gomolja		vizualni pregled biljke	pregled gomolja	gomolji ili citave biljke koje pokazuju simptome
<i>Synchytrium endobioticum</i>	karfio laste izrasline zelene boje na gomoljima i nadzemnim dijelovima biljke (blize tlu)			vizualni pregled biljke	pregled gomolja	gomolji ili biljke koji pokazuju simptome, zajedno sa prionulim tlom
analiza tla na prisustvo ostataka sporangija						

<p><i>Meloidogyne chiwoodi</i>, <i>M. fallax</i></p>	<p>oštećenja na gomoljima krompira imaju oblik pljosnatih defamacija koje se javljaju na površini, male nekrotične pjegice prečnika oko 1 mm su uočljive na presjeku gomolja; u teškom slučaju zaraze uočljiva je nekroza gomolja u vidu prstena; često nema simptoma na nadzemnom dijelu biljke</p>	<p>pregled gomolja</p>					<p>pregled gomolja</p>		<p>čitave biljke koje pokazuju simptome, zajedno sa korijenjem</p>
<p><i>Globodera pallida</i>, <i>G. rostochiensis</i></p>	<p>grupno prisustvo patuljivosti biljaka sa slabo razvijenim izdancima i sićušnim listovima; korijen i gomolji zaražene biljke sadrže bijele ili žlatno-žute ženke promjera oko 0.5 mm, ili smeđe sferične ciste promjera 0.57-0.83 mm</p>	<p>pregled gomolja</p>	<p>analiza tla</p>	<p>vizualni pregled biljaka</p>	<p>analiza tla</p>		<p>gomolji ili biljke koji pokazuju simptome, zajedno sa prionulim tlom</p>		

Solanum tuberosum L. - sjemenski krompir

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I							Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
<i>Potato spindle tuber viroid</i>	uvijanje listova, aksilarna proliferacija (vješticija metla), patuljavost biljaka; gomolji su mali, produljeni i vretenasti; klijanje zaraženih gomolja je sporije nego obično		pregled gomolja		vizualni pregled biljaka		pregled gomolja		biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Virus frkanja lišća krompira</i>	frkanje i obezbojenje listova, pogotovo vrhova; ponekad nekroza listova				vizualni pregled biljaka				biljke ili listovi koji pokazuju simptome
Stolbur krompira MLO	žutilo lišća koje prelazi u purpurnu boju, purpurna boja gornjih listova; nadzemni gomolji				vizualni pregled biljaka				biljke koje pokazuju simptome (uključujući i stabljike)

<i>Virus tačkastog sušenja paradajza</i>	kovrđanje, nekrotične pruge na listovima, tamne nekrotične pjege, patuljivost biljaka								biljke ili lišće koji pokazuju simptome
Virusi: A, M, S, V, X, Y	mozaici, nekroze, obezbojenja, patuljivost							pregled gomolja na PVX i PVY	biljke ili lišće koji pokazuju simptome
<i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>sepedonicus</i>	najtipičniji simptomi se javljaju na gomoljima - nakon presijecanja, uočljivo je prstenasto truljenje koje curi; ponekad je uočljivo raspucavanje na koži gomolja; teško zaražena biljka pokazuje znakove uvenuća						pregled gomolja	pregled gomolja	čitave biljke ili gomolji koji pokazuju simptome
<i>Ralstonia solanacearum</i>	tamno obezbojenje vaskularnog tkiva i bakterijska sluz uočljivi su na presjeku gomolja; gomolj truli; rani simptom zaražene biljke je uvenuće najmlađih listova (često jednostrano uvenuće biljke) a zatim umiranje biljke; vaskularno tkivo osnove korijena i stabljike su obezbojeni						pregled gomolja	pregled gomolja	čitave biljke ili gomolji koji pokazuju simptome
								vizualni pregled biljaka	
								vizualni pregled biljaka	
								vizualni pregled biljaka	

<i>Ditylenchus destructor</i>	nema vidljivih simptoma na nadzemnim dijelovima biljke krompira; gomoљи mogu pokazivati tamne šuplje mrlje i prekrivene su naboranom i raspucalom kožom; nakon rasijecanja gomoља vidljivo je tamnjenje tkiva, tik ispod kože; može nastupiti vlažno truljenje	pregled gomoļa					pregled gomoļa	poželjno je da gomoљи uzimaju u proljeće, prije sadnje
<i>Meloidogyne chiwoodi</i> , <i>M. fallax</i>	oštećenja na gomoљima krompira imaju oblik pljosnate deformacija koje se javljaju na površini, male nekrotične pjege prečnika oko 1 mm su uočljive na presjeku gomoļa; u teškom slučaju zaraze uočljiva je nekroza gomoļa u vidu prstena; često nema simptoma na nadzemnom dijelu biljke	pregled gomoļa					pregled gomoļa	čitava biljka koja pokazuje simptome, zajedno sa korijenom
<i>Globodera pallida</i> , <i>G. rostochiensis</i>	grupno prisustvo patuljivosti biljaka sa slabo razvijenim izdancima i sićušnim listovima; korijen i gomoљи zaražene biljke sadrže bjеле ili žlatno-žute ženke promjera oko 0.5 mm, ili smeđe sferične ciste promjera 0.57-0.83 mm	pregled gomoļa	pregled gomoļa	pregled gomoļa	pregled gomoļa	pregled gomoļa	pregled gomoļa	biljke ili njihovi dijelovi koji pokazuju simptome, zajedno sa prionulim tlom

Taxus, *Fraxinus excelsior*, *Viburnum*, *Kalmia latifolia*, *Camellia*, *Leucothoe*, *Syringa vulgaris*, *Magnolia*, *Hamamelis virginiana*,
Pieris, *Rhododendron*, *Calluna vulgaris*

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak		
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II					
<i>Phytophthora ramorum</i>	tamnjenje osnovne listova i biljke, a zatim postepeno propadanje biljke, razaranje vaskularnih tkiva, tamnjenje drveta															kod malih biljaka - poželjno je cijele biljke koje pokazuju simptome, ukoliko je moguće zajedno sa korijenjem; za veća stabla - zaraženi dijelovi stabla

Vitis L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	M J E S E C I												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II			
<i>Virus mosaika arabisa</i>	mrtjavost, pjegavost listova, patuljavnost biljaka, deformacije koje uključuju i enacije			vizualni pregled biljaka										čitave biljke ili lišće koji pokazuju simptome
Žutilo vinove loze dorée MLO	može doći do odrvenjavanja stabljike, koja je tanka, često umire; nekroza pupoljaka i malformacije na stabljikama te raspucavanje kore; listovi mijenjaju boju a krajevi se kovrdžaju; žutilo lišća; tamnjenje i sušenje plodova			vizualni pregled biljaka										mlade grančice i izdanci dužine ca. 30 cm; djelići korijenja
<i>Virus prstenastog šarenila paradajza</i>	prstenasto šarthenilo i mrtjavost na listovima, manji plodovi			vizualni pregled biljaka										čitave biljke ili listovi koji pokazuju simptome
<i>Xylophilus ampelinus</i>	linearne crveno-smeđe pruge; lentikularne pukotine i rak-rane; uvenuće izdanaka; zaraženi izdanci su kraći, deblji i vinovoj lozi zakržljali izgled			vizualni pregled biljaka										čitave biljke ili dijelovi biljke koji pokazuju simptome

Vaccinium L.

ŠTETNI ORGANIZAM	Najčešći simptomi	MJESECI												Materijal koji je potrebno uzeti kao uzorak		
		III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII - II					
<i>Diaporthe vaccinii</i>	nekroza godišnjih izdanaka sa cvjetnim pupoljcima, pukotine na kori, posrebravanje izdanaka; infekcija nastaje putem pupoljaka koji potamne i umiru na kraju sezone rasta; pogođene stabljike uvenu a cvjetovi postanu crveni; gljivica izaziva propadanje izdanaka i truljenje voćki															dijelovi biljaka ili čitave biljke pokazuju simptome
<i>Phytophthora ramorum</i>	bronzavost lišća i stabljika u osnovi, a zatim postepeno propadanje biljaka, razaranje vaskularnog tkiva, bronzavost drveta															čitave biljke pokazuju simptome (važno: zajedno sa korijenjem!)
<i>Virus prstenastog šarenila dughana</i>	patuljavost biljaka, hlorotični prstenovi na lišću															čitave biljke ili lišće pokazuju simptome

<i>Quadraspidothous perniciosus</i>	primjerak štetočine je uočljiv na čvrstim dijelovima biljke kao i na listovima i plodovima, raspucala kora, i curenje smole			vizualni pregled biljaka			primjerak štetočine, zajedno sa zaraženim biljnim materijalom
<i>Daktulosphaira vitifoliae</i>	deformacije na korijenu ("čvornovatost" i "tuberoznost"); zaštitne gale na poleđini listova vinove loze; povoljni uslovi za razvoj sekundarne gljivične infekcije			vizualni pregled biljaka			primjerak štetočine, zajedno sa zaraženim biljnim materijalom
<i>Popillia japonica</i>	oštećenja svih dijelova biljaka kao što su listovi, cvjetovi, plodovi i korijenje (znaci hranjenja)			vizualni pregled biljaka			primjerak štetočine, zajedno sa zaraženim biljnim materijalom

PRILOG 4

SPISAK ŠTETNIH ORGANIZAMA NA BILJKAMA VOĆA

Spisak sadrži štetne organizme koji se najčešće javljaju na sljedećim biljnim vrstama: *Actinidia chinensis*, *Amelanchier*, *Arachis hypogea*, *Aronia*, *Chaenomeles*, *Citrus*, *Corylus*, *Cotoneaster*, *Crataegus*, *Cydonia*, *Eriobotrya*, *Eucalyptus*, *Fortunella*, *Fragaria*, *Gossypium*, *Humulus lupulus*, *Juglans*, *Malus*, *Mangifera*, *Mespilus*, *Morus*, *Musa*, *Padus*, *Palmaceae*, *Persea*, *Phoenix*, *Poncirus*, *Prunus*, *Pyracantha*, *Pyrus*, *Ribes*, *Robinia pseudoacacia*, *Rubus*, *Vaccinum* i *Vitis*.

Spisak ne sadrži organizme koji se smatraju uobičajenima ili nereguliranim.

Br.	Vrsta bilja	Najvažniji relevantni štetni organizmi
1.	<i>Actinidia chinensis</i>	<i>Monilinia fructicola</i> <i>Popilia japonica</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
2.	<i>Amelanchier</i> spp.	<i>Acleris</i> spp. <i>Choristoneura</i> spp. <i>Erwinia amylovora</i> <i>Gymnosporangium</i> spp. <i>Monilinia fructicola</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
3.	<i>Arachis hypogea</i>	<i>Bean golden mosaic virus</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Dacus cucurbitae</i> <i>Diabrotica undecimpunctata howardi</i> <i>Helicoverpa armigera</i> <i>Helicoverpa zea</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
4.	<i>Aronia</i> spp.	<i>Choristoneura</i> spp. <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
5.	<i>Chaenomeles</i> spp.	<i>Acleris</i> spp. <i>Choristoneura</i> spp. <i>Erwinia amylovora</i> <i>Gymnosporangium</i> spp. <i>Monilinia fructicola</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>

7.	<i>Corylus</i> spp.	<i>Anisogramma anomala</i> <i>Choristoneura</i> spp. <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
8.	<i>Cotoneaster</i> spp.	<i>Acleris</i> spp. <i>Choristoneura</i> spp. <i>Erwinia amylovora</i> <i>Popilia japonica</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
9.	<i>Crataegus</i> spp.	<i>Acleris</i> spp. <i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Enarmonia prunivora</i> <i>Erwinia amylovora</i> <i>Gymnosporangium</i> spp. <i>Phyllosticta solitaria</i> <i>Popilia japonica</i> <i>Rhagoletis pomonella</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
10.	<i>Cydonia</i> spp.	<i>Alternaria alternata</i> <i>Anastrepha fraterculus</i> <i>Anastrepha ludens</i> <i>Carposina niponensis</i> <i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Dacus zonatus</i> <i>Enarmonia packardii</i> <i>Erwinia amylovora</i> <i>Grapholita inopinata</i> <i>Guignardia piricola</i> <i>Gymnosporangium</i> spp. <i>Monilinia fructicola</i> Pear decline phytoplasma <i>Popilia japonica</i> <i>Pterandrus rosa</i> <i>Tachypterellus quadrigibbus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
11.	<i>Eriobotrya</i> spp.	<i>Anoplophora chinensis</i> <i>Erwinia amylovora</i> <i>Monilinia fructicola</i>
12.	<i>Eucalyptus</i> spp.	<i>Gonipterus scutellatus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
13.	<i>Fortunella</i> spp.	<i>Aleurocanthus</i> spp. <i>Anastrepha fraterculus</i> <i>Anastrepha suspensa</i> <i>Anoplophora chinensis</i> <i>Aonidella citrina</i>

	<p><i>Fortunella</i> spp.</p>	<p>Blight and blight-like <i>Cercospora angolensis</i> <i>Circulifer heamatops</i> <i>Circulifer tenellus</i> Citrus greening bacterium <i>Citrus mosaic badnavirus</i> <i>Citrus ringspot virus</i> <i>Citrus tatter leaf capillovirus</i> <i>Citrus tristeza closterovirus</i> Citrus variegated chlorosis Citrus vein enation woody gall <i>Dacus tryoni</i> <i>Dacus tsuneonis</i> <i>Diaphorina citri</i> <i>Elsinoe</i> spp. <i>Eotetranychus lewisi</i> <i>Guignardia citricarpa</i> <i>Hishomonus phycitis</i> Leprosis <i>Leucaspis japonica</i> Prirodno širenje psorosis-a <i>Phoma tracheiphila</i> <i>Radopholus citrophilus</i> <i>Saissetia nigra</i> <i>Satsuma dwarf nepovirus</i> <i>Scirothrips aurantii</i> <i>Scirothrips citri</i> <i>Scirothrips dorsalis</i> <i>Spiroplasma citri</i> <i>Toxoperda citricida</i> <i>Trioza erytrae</i> <i>Unaspis citri</i> Witches' broom phytoplasma <i>Xanthomonas campestris</i> (all strains pathogenic for <i>Citrus</i>) <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i></p>
--	--------------------------------------	---

14.	<i>Fragaria</i> spp.	<i>Anthonomus bisignifer</i> <i>Anthonomus signatus</i> <i>Aphelenchoides besseyi</i> <i>Arabidopsis mosaic virus</i> <i>Colletotrichum acutatum</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Hirschmaniella</i> spp., osim <i>H. gracilis</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Phytophthora fragariae</i> var. <i>fragariae</i> <i>Popillia japonica</i> <i>Raspberry ringspot virus</i> <i>Strawberry crinkle cytorhabdovirus</i> <i>Strawberry latent C virus</i> <i>Strawberry latent ringspot virus</i> <i>Strawberry mild yellow edge potyvirus</i> <i>Strawberry vein banding caulimovirus</i> Strawberry witches' broom phytoplasma <i>Tomato black ring virus</i> <i>Xanthomonas fragariae</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
15.	<i>Gossypium</i> spp.	<i>Anthonomus grandis</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Glomerella gossypii</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Hirschmaniella</i> spp., osim za <i>H. gracilis</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Phymatotrichopsis omnivora</i> <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
16.	<i>Humulus lupulus</i>	<i>Verticillium albo-atrum</i> <i>Verticillium dahliae</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
17.	<i>Juglans</i> spp.	<i>Anastrepha fraterculus</i> <i>Choristoneura</i> spp. <i>Dacus dorsalis</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Popillia japonica</i> <i>Rhagoletis complete</i> <i>Rhagoletis suavis</i>

		<i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
18.	<i>Malus</i> spp.	<i>Acleris</i> spp. <i>Alternaria alternata</i> <i>Anastrepha fraterculus</i> <i>Anastrepha ludens</i> <i>Anastrepha obliqua</i> <i>Anastrepha suspensa</i> <i>Anoplophora chinensis</i> <i>Anoplophora glabripennis</i> Apple proliferation phytoplasma <i>Carposina niponensis</i> Cherry rasp leaf virus (American) <i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Dacus dorsalis</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Dacus zonatus</i> <i>Enarmonia packardii</i> <i>Enarmonia prunivora</i> <i>Erwinia amylovora</i> <i>Grapholita inopinata</i> <i>Guignardia piricola</i> <i>Monilinia fructicola</i> <i>Phyllosticta solitaria</i> <i>Phymatotrichopsis omnivore</i> <i>Popilia japonica</i> <i>Pterandrus rosa</i> <i>Rhagoletis pomonella</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Tachypterellus quadrigibbus</i> Tobacco ringspot virus Tomato ringspot virus <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
	<i>Malus</i> spp.	
19.	<i>Mangifera</i> spp.	<i>Anastrepha fraterculus</i> <i>Anastrepha ludens</i> <i>Anastrepha obliqua</i> <i>Anastrepha suspensa</i> <i>Dacus dorsalis</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Dacus zonatus</i> <i>Pterandrus rosa</i> <i>Sternochetus mangiferae</i>
20.	<i>Mespilus</i> spp.	<i>Erwinia amylovora</i>

21.	Morus spp.	<i>Anoplophora glabripennis</i> <i>Choristoneura</i> spp. <i>Popilia japonica</i> <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
22.	Musa spp.	<i>Dacus dorsalis</i> <i>Opogona sacchari</i> <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i> <i>Radopholus citrophilus</i> <i>Radopholus similis</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
23.	Padus spp.	<i>Acleris</i> spp. <i>Choristoneura</i> spp. <i>Popilia japonica</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
24.	Palmaceae	Cadang-cadang viroid Palm lethal yellowing phytoplasma <i>Rhynchophorus ferrugineus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
25.	Persea spp.	<i>Anastrepha fraterculus</i> <i>Anastrepha ludens</i> <i>Anastrepha suspensa</i> <i>Dacus dorsalis</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Pterandrus rosa</i> <i>Radopholus citrophilus</i> <i>Radopholus similis</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
26.	Phoenix spp.	<i>Anastrepha suspensa</i> <i>Dacus cucurbitae</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Dacus zonatus</i> <i>Fusarium oxysporum</i> f. sp. <i>Albedinis</i> <i>Paysandisia archon</i> <i>Rhizoecus hibisci</i> <i>Rhynchophorus ferrugineus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>

27.	Poncirus spp.	<p><i>Aleurocanthus</i> spp. <i>Anoplophora chinensis</i> <i>Aonidella citrina</i> Blight and blight-like <i>Cercospora angolensis</i> <i>Circulifer heamatops</i> <i>Circulifer tenellus</i> Citrus greening bacterium <i>Citrus mosaic badnavirus</i> <i>Citrus tatter leaf virus</i> <i>Citrus tristeza closterovirus</i> Citrus variegated chlorosis Citrus vein enation woody gall <i>Diaphorina citri</i> <i>Elsinoe</i> spp. <i>Guignardia citricarpa</i> <i>Hishomonus phycitis</i> Leprosis <i>Leucaspis japonica</i> Naturally spreading psorosis <i>Phoma tracheiphila</i> <i>Radopholus citrophilus</i> <i>Radopholus similis</i> <i>Saissetia nigra</i> <i>Satsuma dwarf nepovirus</i> <i>Scirothrips aurantii</i> <i>Scirothrips citri</i> <i>Scirothrips dorsalis</i> <i>Spiroplasma citri</i> <i>Toxoperda citricida</i> <i>Trioza erytrae</i> <i>Unaspis citri</i></p>
		<p>Witches' broom phytoplasma <i>Xanthomonas campestris</i> (all strains pathogenic for <i>Citrus</i>) <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i></p>
28.	<i>Prunus cerasus</i>, <i>P. avium</i>, <i>P. incisa</i>, <i>P. sargentii</i>, <i>P. serrula</i>, <i>P. serrulata</i>, <i>P. speciosa</i>, <i>P. subhirtella</i>, <i>P. yedoyensis</i> i njihovi hibridi	<p><i>Acleris</i> spp. Cherry rasp leaf virus (American) <i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Heliothis armigera</i> Little cherry pathogen Peach mosaic virus (American) Peach rosette phytoplasma Peach X-disease phytoplasma Peach yellows phytoplasma Plum line pattern virus (American) Plum pox virus <i>Popilia japonica</i> Tobacco ringspot virus Tomato ringspot virus <i>Xanthomonas campestris (arboricola) pv. pruni</i></p>

<p>29.</p>	<p><i>Prunus persica</i>, <i>P. persica</i> var. <i>nectarina</i></p>	<p><i>Acleris</i> spp. <i>Anastrepha fraterculus</i> <i>Anastrepha ludens</i> <i>Anastrepha obliqua</i> <i>Anastrepha suspensa</i> Apricot chlorotic leafroll phytoplasma <i>Cherry rasp leaf virus</i> (American) <i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Dacus dorsalis</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Dacus zonatus</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Longidorus diadecturus</i> <i>Peach mosaic virus</i> (American) Peach phony rickettsia <i>Peach rosette mosaic virus</i> Peach rosette phytoplasma Peach X-disease phytoplasma Peach yellows phytoplasma <i>Plum line pattern virus</i> (American) <i>Plum pox virus</i> <i>Popilia japonica</i> <i>Pseudomonas syringae</i> pv. <i>Persicae</i> <i>Quadrascipidiotus perniciosus</i> <i>Tomato ringspot virus</i> <i>Xanthomonas campestris</i> (<i>arboricola</i>) pv. <i>pruni</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i> <i>Xylella fastidiosa</i></p>
<p>30.</p>	<p><i>Prunus</i> spp.</p>	<p><i>Acleris</i> spp. <i>Anastrepha fraterculus</i> <i>Anastrepha ludens</i> <i>Anastrepha obliqua</i> <i>Anastrepha suspensa</i> <i>Anoplophora chinensis</i> (only on <i>P. lurocerasus</i>) <i>Anoplophora glabripennis</i> <i>Apiosporina morbosa</i> Apricot chlorotic leafroll phytoplasma <i>Aromia bungii</i> <i>Carposina niponensis</i> <i>Cherry rasp leaf virus</i> (American) <i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Dacus cucurbitae</i> <i>Dacus dorsalis</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Dacus zonatus</i> <i>Enarmonia packardii</i> <i>Enarmonia prunivora</i> <i>Giugnardia piricola</i> <i>Grapholita inopinata</i> <i>Heliothis armigera</i></p>

	Prunus spp.	<p>Little cherry pathogen <i>Longidorus diadecturus</i> <i>Monilinia fructicola</i> <i>Pardalaspis quinaria</i> <i>Pardalaspis rosa</i> <i>Peach mosaic virus</i> (American) Peach phony rickettsia <i>Peach rosette mosaic virus</i> Peach rosette phytoplasma Peach X-disease phytoplasma Peach yellows phytoplasma <i>Phymatotrichopsis omnivora</i> <i>Plum line pattern virus</i> (American) <i>Plum pox virus</i> <i>Popilia japonica</i> <i>Quadraspidotus perniciosus</i> <i>Rhacochlaena japonica</i> <i>Rhagoletis cingulata</i> <i>Rhagoletis completa</i> <i>Rhagoletis fausta</i> <i>Rhagoletis indifferens</i> <i>Rhagoletis pomonella</i> <i>Tachypterellus quadrigibbus</i> <i>Tomato ringspot virus</i> <i>Xanthomonas campestris (arboricola) pv. pruni</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i> <i>Xylella fastidiosa</i></p>
31.	Pyracantha spp.	<p><i>Choristoneura</i> spp. <i>Erwinia amylovora</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i></p>
32.	Pyrus spp.	<p><i>Acleris</i> spp. <i>Alternaria alternata</i> <i>Anastrepha fraterculus</i> <i>Anastrepha ludens</i> <i>Anastrepha obliqua</i> <i>Anastrepha suspensa</i> <i>Anoplophora chinensis</i> <i>Carposina niponensis</i> <i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Dacus dorsalis</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Enarmonia packardii</i> <i>Erwinia amylovora</i> <i>Grapholita inopinata</i> <i>Guignardia piricola</i> <i>Gymnosporangium</i> spp. <i>Monilinia fructicola</i> <i>Numonia pyrivorella</i> Pear decline phytoplasm</p>

		<i>Phyllosticta solitaria</i> <i>Popilia japonica</i> <i>Pterandrus rosa</i> <i>Quadraspidotus perniciosus</i> <i>Rhagoletis pomonella</i> <i>Tachypterellus quadrigibbus</i> <i>Venturia nashicola</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
33.	<i>Ribes</i> spp.	<i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Cronartium</i> spp. <i>Epochra canadensis</i> <i>Rhagoletis ribicola</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
34.	<i>Robinia pseudoacacia</i>	<i>Anoplophora chinensis</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
35.	<i>Rubus</i> spp.	<i>Arabis mosaic virus</i> <i>Aphelenchoides bessey</i> <i>Black raspberry latent virus</i> <i>Cherry leaf roll virus</i> <i>Choristoneura</i> spp. <i>Dacus tryoni</i> <i>Liriomiza trifolii</i> <i>Liriomiza huidobrensis</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Popilia japonica</i> <i>Prunus necrotic ringspot virus</i> <i>Pterandrus rosa</i> <i>Raspberry leaf curl virus (American)</i> <i>Raspberry ringspot virus</i> <i>Strawberry latent ringspot virus</i> <i>Tomato black ring virus</i> <i>Tomato ringspot virus</i> <i>Xanthomonas fragariae</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
36.	<i>Vaccinium</i> spp.	<i>Acleris</i> spp. <i>Blueberry leaf mottle virus</i> <i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Diaporthe vacinii</i> <i>Rhagoletis mendax</i> <i>Tobacco ringspot virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
37.	<i>Vitis</i> spp.	<i>Blueberry leaf mottle virus</i> <i>Carneocephala fulgida</i> <i>Daktulaosphaira vitifoliae</i> <i>Draeculocephala minerva</i>

PRILOG 5
SPISAK ŠTETNIH ORGANIZAMA NA BILJKAMA POVRĆA

Popis sadrži štetne organizme koji će se najvjerojatnije pojaviti na sljedećim biljnim vrstama:

Allium, Anthurium, Apium graveolens, Araceae, Asparagus, Aster, Begonia, Brassica, Cactaceae, Calathea, Capsicum, Chrysanthemum/Dendranthema, Cichorium, Crocus, Cucumis, Dahlia, Daucus carota, Dianthus, Dracaena, Euphorbia pulcherrima, Fragaria, Fuchsia, Gerbera, Gypsophila, Hibiscus, Hyacinthus, Impatiens, Lactuca sativa, Leucanthemum, Lycopersicon esculentum, Marantaceae, Narcissus, Nicotiana, Paeonia, Pelargonium, Phaseolus, Puschkinia, Rhododendron, Rosa, Saintpaulia, Solanaceae, Solanum melongena, Tulipa, Vaccinium, Verbena i Yucca.

Popis ne sadrži organizme koji se smatraju uobičajenim ili nereguliranim.

Br.	Vrsta biljaka	Najvažniji relevantni štetni organizmi
1.	<i>Allium cepa</i> i ostali <i>Allium</i>	<i>Ditylenchus dipsaci</i> <i>Helicoverpa armigera</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Spodoptera frugiperda</i>
2.	<i>Anthurium</i> spp.	<i>Opogona sacchari</i> <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i> <i>Radopholus citrophilus</i> <i>Radopholus similis</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i>
3.	<i>Apium graveolens</i>	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i>
4.	Araceae	<i>Radopholus citrophilus</i> <i>Radopholus similis</i> <i>Myndus crudus</i> <i>Opogona sacchari</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i>
5.	<i>Asparagus</i> spp.	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i>

		<i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Meloidogyne chitwoodi</i> <i>Meloidogyne fallax</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i>
6.	Aster spp.	<i>Amauromyza maculosa</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i>
7.	Begonia spp.	<i>Amauromyza maculosa</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Opogona sacchari</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
8.	Brassica spp.	<i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Nacobbus aberrans</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
9.	Cactaceae	<i>Nacobbus aberrans</i> <i>Opogona sacchari</i>

		<i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
10.	<i>Calathea</i> spp.	<i>Opogona sacchari</i> <i>Radopholus citrophilus</i> <i>Radopholus similis</i>
11.	<i>Capsicum</i> spp.	<i>Amauromyza maculosa</i> <i>Anastrepha suspensa</i> <i>Andean potato mottle virus</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Dacus cucurbitae</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Meloidogyne chitwoodi</i> <i>Meloidogyne fallax</i> <i>Nacobbus aberrans</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Opogona sacchari</i> <i>Pardalaspis cyanescens</i> <i>Pepper mild tigre' virus</i> <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i> <i>Pterandrus rosa</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tobacco ringspot virus</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xanthomonas campestris</i> pv. <i>vesicatoria</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
12.	<i>Chrysanthemum</i> spp./ <i>Dendranthema</i> spp.	<i>Amauromyza maculosa</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Chrysanthemum stunt viroid</i> <i>Didymella ligulicola</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Puccinia horiana</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i>

		<i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
13.	<i>Cichorium</i> spp.	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Meloidogyne chitwoodi</i> <i>Meloidogyne fallax</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i>
14.	<i>Crocus</i> spp.	<i>Ditylenchus dipsaci</i>
15.	<i>Cucumis melo</i>	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Dacus cucurbitae</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Lettuce infectious yellows virus</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Squash leaf curl virus</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i>

16.	<i>Cucumis sativus</i>	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Dacus cucurbitae</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Hiirschmaniella</i> spp., except for <i>H. gracilis</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Longidorus diadecturus</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tobacco ringspot virus</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> (nieeuropejskie) <i>Xiphinema californicum</i>
-----	------------------------	--

17.	<i>Dahlia</i> spp.	<i>Amauromyza maculosa</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Meloidogyne chitwoodi</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
18.	<i>Daucus carota</i>	<i>Meloidogyne chitwoodi</i> <i>Meloidogyne fallax</i> <i>Nacobbus aberrans</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
19.	<i>Dianthus</i> spp.	<i>Amauromyza maculosa</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Erwinia chrysanthemi</i> pv. <i>dianticola</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Phialophora cinerescens</i> <i>Pseudomonas (Burkholderia) caryophylli</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
20.	<i>Dracaena</i> spp.	<i>Opogona sacchari</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
21.	<i>Euphorbia pulcherrima</i>	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Euphorbia mosaic virus</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i>

		<i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Opogona sacchari</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i>
22.	<i>Fragaria</i> spp.	<i>Anthonomus bisignifer</i> <i>Anthonomus signatus</i> <i>Aphelenchoides besseyi</i> <i>Arabis mosaic virus</i> <i>Colletotrichum acutatum</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Hirschmaniella</i> spp., except for <i>H. gracilis</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Phytophthora fragariae</i> var. <i>fragariae</i> <i>Popilia japonica</i> <i>Raspberry ringspot virus</i> <i>Strawberry crinkle cytorhabdovirus</i> <i>Strawberry latent C virus</i> <i>Strawberry latent ringspot virus</i> <i>Strawberry mild yellow edge potexvirus</i> <i>Strawberry vein banding caulimovirus</i> Strawberry witches' broom phytoplasma <i>Tomato black ring virus</i> <i>Xanthomonas fragariae</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
23.	<i>Fuchsia</i> spp.	<i>Aculops fuchsiae</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
24.	<i>Gerbera</i> spp.	<i>Amauromyza maculosa</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
25.	<i>Gypsophila</i> spp.	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i>

	<i>Gypsophila</i> spp.	<i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
26.	<i>Hibiscus</i> spp.	<i>Hirschmaniella</i> spp., except for <i>H. gracilis</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
27.	<i>Hyacinthus</i> spp.	<i>Ditylenchus destructor</i> <i>Ditylenchus dipsaci</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
28.	<i>Impatiens</i> spp.	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>

29.	<i>Lactuca sativa</i>	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Meloidogynechitwoodi</i> <i>Meloidogynefallax</i> <i>Nacobbus aberrans</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
30.	<i>Leucanthemum</i> spp.	<i>Amauromyza maculosa</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Chrysanthemum stunt viroid</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>

31.	<i>Lycopersicon esculentum</i>	<i>Anastrepha suspensa</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Clavibacter michiganensis</i> subsp. <i>michiganensis</i> <i>Cowpea mild mottle</i> <i>Dacus dorsalis</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Dacus zonatus</i> <i>Diabrotica undecimpunctata howardi</i> <i>Florida tomato virus</i> <i>Globodera pallida</i> <i>Globodera rostochiensis</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Meloidogyne chitwoodi</i> <i>Meloidogyne fallax</i> <i>Nacobbus aberrans</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Potato spindle tube viroid</i> <i>Potato stolbur phytoplasma</i> <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i> <i>Pterandrus rosa</i> <i>Rhagoletis pomonella</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Tomato yellow leaf curl virus</i> <i>Xanthomonas campestris</i> pv. <i>vesicatoria</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
32.	Marantaceae	<i>Opogona sacchari</i> <i>Radopholus citrophilus</i> <i>Radopholus similis</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
33.	<i>Narcissus</i> spp.	<i>Ditylenchus dipsaci</i> <i>Tobacco ringspot virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>

34.	<i>Nicotiana</i> spp.	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Pseudomonas(Ralstonia) solanacearum</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tobacco ringspot virus</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i>
35.	<i>Paeonia</i> spp.	<i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
36.	<i>Pelargonium</i> spp.	<i>Amauromyza maculosa</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothisarmigera</i> <i>Heliothiszea</i> <i>Liriomyzabryoniae</i> <i>Liriomyzahuidobrensis</i> <i>Liriomyzasativae</i> <i>Liriomyzatrifolii</i> <i>Rhizoecus hibisci</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato ringspot virus</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
37.	<i>Phaseolus</i> spp.	<i>Bean golden mosaic virus</i> <i>Cowpea mild mottle virus</i> <i>Curtobacterium flaccumfaciens</i> pv. <i>flaccumfaciens</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xanthomonas campestris (axonopodis)</i> pv. <i>phaseoli</i>
38.	<i>Puschkinia</i> spp.	<i>Ditylenchus dipsaci</i> <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i>
39.	<i>Rhododendron</i> spp.	<i>Choristoneura</i> spp. <i>Phymatotrichopsis omnivora</i> <i>Phytophthora ramorum</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>

40.	Rosa spp.	<i>Acleris</i> spp. <i>Anoplophora chinensis</i> <i>Anoplophora malasiaca</i> <i>Choristoneura</i> spp. <i>Enarmonia prunivora</i> <i>Phymatotrichopsis omnivora</i> <i>Popiia japonica</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
41.	Saintpaulia spp.	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Opogona sacchari</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> Tomato spotted wilt virus <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
42.	Solanaceae	<i>Anastrepha fraterculus</i> Andean potato latent virus Andean potato mottle virus Arracacha virus B, oca strain <i>Bemisia tabaci</i> <i>Dacus cucurbitae</i> <i>Dacus tryoni</i> <i>Dacus zonatus</i> <i>Diabrotica undecimpunctata howardi</i> <i>Globodera pallida</i> <i>Globodera rostochiensis</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Leptinotarsa decemlineata</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Meloidogyne chitwoodi</i> <i>Meloidogyne fallax</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Opogona sacchari</i> <i>Pardalaspis cyanescens</i> <i>Phoma andina</i> Potato black ringspot virus Potato leafroll virus Potato spindle tuber viroid

		<p>Potato stolbur phytoplasma <i>Potato virus T</i> <i>Potato viruses A, M, S, V, X i Y</i> <i>Potato yellowing virus</i> <i>Premnotrypes</i> spp. <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i> <i>Puccinia pittieriana</i> <i>Septoria lycopersici</i> var. <i>malagutti</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Synchytrium endobioticum</i> <i>Thecaphora solani</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i></p>
43.	<i>Solanum melongena</i>	<p><i>Andean potato latent virus</i> <i>Andean potato mottle virus</i> <i>Arracacha virus B, oca strain</i> <i>Bemisia tabaci</i> <i>Cowpea mild mottle virus</i> <i>Dacus cucurbitae</i> <i>Dacus zonatus</i> <i>Diabrotica undecimpunctata howardi</i> <i>Globodera pallida</i> <i>Globodera rostochiensis</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Leptinotarsa decemlineata</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Meloidogyne chitwoodi</i> <i>Meloidogyne fallax</i> <i>Naupactus leucoloma</i> <i>Opogona sacchari</i> <i>Pardalaspis cyanescens</i> <i>Potato black ringspot virus</i> <i>Premnotrypes</i> spp. <i>Pseudomonas (Ralstonia) solanacearum</i> <i>Puccinia pittieriana</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Thrips palmi</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i></p>

44.	<i>Tulipa</i> spp.	<i>Ditylenchus dipsaci</i>
45.	<i>Vaccinum</i> spp.	<i>Acleris</i> spp. <i>Blueberry leaf mottle virus</i> <i>Choristoneura</i> spp. <i>Conotrachelus nenuphar</i> <i>Diaporthe vacinii</i> <i>Rhagoletis mendax</i> <i>Tobacco ringspot virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
46.	<i>Verbena</i> spp.	<i>Bemisia tabaci</i> <i>Heliothis armigera</i> <i>Heliothis zea</i> <i>Liriomyza bryoniae</i> <i>Liriomyza huidobrensis</i> <i>Liriomyza sativae</i> <i>Liriomyza trifolii</i> <i>Spodoptera eridania</i> <i>Spodoptera frugiperda</i> <i>Spodoptera littoralis</i> <i>Spodoptera litura</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>
47.	<i>Yucca</i> spp.	<i>Opogona sacchari</i> <i>Tomato spotted wilt virus</i> <i>Xiphinema americanum</i> <i>Xiphinema californicum</i>

PRILOG 7

USLOVI ZA ODOBRENJE NAUČNIH I ISTRAŽIVAČKIH DJELATNOSTI

Kontrolna lista izolacijskih uslova u laboratoriji i stakleniku za organizme klasifikovana je kako zahtijevaju sigurnosni nivoi (SN) 1, 2 ili 3.

Izolacijski uslovi za organizme su podijeljeni u tri sigurnosne kategorije: SN1, SN2 i SN3 (SN3 kao najviši):

SN1 su uslovi potrebni za organizme koji se ne prenose vodom ili zrakom. SN1 pokrivaju, pored ostalog, rizik u vezi s kontaktom, ili premještanje ljudi ili životinja koje žive u tlu, repromaterijala, biljaka ili biljnih ostataka.

SN2 su uslovi potrebni za organizme koji se mogu prenositi vodom, ali ne i zrakom. SN2 pokrivaju, pored ostalog, rizik vezano za širenje gljivičnih spora koje nisu prenosive zrakom, nematoda, gljivičnih vektora i onih spomentuiah pod SN1.

SN3 su uslovi koji su potrebni za organizme koji se prenose zrakom. SN3 pokrivaju, između ostalog, rizike vezano za širenje krilatih beskičmenjaka, peludi, sjemenki, gljivičnih spora i onih spomenutih pod SN2.

U kontrolnoj listi:

P: Preporučeno (ovo se odnosi na infrastrukturu ili uslove korištenja koje treba razmotriti za specifične izolacijske nivoe);

O: opcionalno;

NP: nije prikladno – nema važnost ili nije relevantno.

Infrastruktura i uslovi korištenja	Laboratorija			Staklenik		
	SN1	SN2	SN3	SN1	SN2	SN3
Infrastruktura (fizičke mjere)						
<i>Stanje prostorije za izolaciju</i>						
• Prostorno odvojena od aktivnosti koje nisu sadržane	P	P	P	P	P	P
• Prostorno odvojena od ostalih objekata	–	–	O	–	O	P
• Prostorno odvojena od usjeva ili biljaka domaćina koji se nalaze izvana	–	–	–	O	O	P
• Smještene tako da se umanju mogućnost slučajne ili namjerne štete	–	–	–	O	O	P
<i>Zidovi</i>						
• Čvrsti, bez pukotina (uključujući okolne cijevi i kanale)	–	P	P	–	P	P
• Perivi	P	P	P	P	P	P
<i>Vrsta poda ili klupe</i>						
• Nepropustljivi	P	P	P	O	P	P
• Podobni za dekontaminaciju	P	P	P	P	P	P
• Kontrolisani sistem odvoda	O	P	P	O	P	P
<i>Površine i namještaj</i>						
• Materijali otporni na hemikalije	P	P	P	P	P	P
• Glatke površine bez pukotina	O	P	P	O	P	P
<i>Otvori i ventilacija</i>						
• Dupla vrata s pretkomorom između	–	O	P	–	O	P

Infrastruktura i uslovi korištenja	Laboratorija			Staklenik		
	SN1	SN2	SN3	SN1	SN2	SN3
• Hermetička vrata (četke, plombe)	–	O	P	–	O	P
• Automatsko zatvaranje vrata	O	O	P	O	O	P
• Automatsko zaključavanje vrata	–	O	P	–	O	P
• Ručno zaključavanje vrata (ručno zaključavanje ne bi trebalo biti dozvoljeno za SN3)	P	P	NP	P	P	NP
• Prozori opremljeni mrežicama koje odgovaraju organizmu koji je izolovan	–	–	–	–	–	P
• Hermetički prozori (npr. nepropustljivi)	–	O	P	–	O	P
• Neprobojni prozori ili s duplim staklima	O	O	P	O	O	P
<i>Cijevi & kanali</i>						
• Nepropusni	–	P	P	–	P	P
<i>Mehanička (prisilna) ventilacija</i>						
• Negativni pritisak (minimalno 6 mm vode)	–	–	P	–	–	P
• Stalno strujanje zraka (udaljeno od izlaza iz prostorija)	–	O	P	–	O	P
• Ispušteni zrak filtriran HEPA filterom (ili ekvivalentno)	–	–	P	–	–	P
• Ispušteni zrak filtriran standardnim filterom	O	NP	–	–	NP	
Zaštitna odjeća						
• Prostorija za presvlačenje	O	P	P	O	P	P
<i>Radna odjeća</i>						
• Prepoznatljiv, uočljiv mantil	P	P	P	P	P	P
• Specijalne cipele ili kaljače	O	P	P	O	P	P
• Specijalna kapa	–	–	P	–	–	P
• Dezinfekcija odjeće unutar jedinice ili korištenje jednokratne odjeće	–	–	P	–	–	P
Izolacija beskičmenjaka i posebna oprema						
• Zapečaćen kavez za uzgoj s odgovarajućom veličinom mrežice (rad s rukavima)	–	O	P	–	O	P
• Dekontaminacija opreme na licu mjesta (npr. zamrzivač, autoklav)	P	P	P	P	P	P
• Mikrobiološki sigurnosni kabinet za mikroorganizme	O	P	P	–	–	–
• UV-zračenje u komorama protiv pora i ljepljive ili feromonske zamke za insekte	–	–	P	–	–	P
Oprema za hitne slučajeve						
Detektori dima	O	O	P	O	O	P
Automatski alarm pri padu negativnog pritiska	–	–	P	–	–	P
Provalni alarm	O	O	O	O	O	O
Izvor električne energije u pripravnosti za hitne slučajeve (s automatskim uključivanjem) – agregat	–	O	P	–	O	P
Čišćenje i sigurnost						
Redovno čišćenje izolacijskih prostorija	P	P	P	P	P	P

Infrastruktura i uslovi korištenja	Laboratorija			Staklenik		
	SN1	SN2	SN3	SN1	SN2	SN3
<i>Tuševi</i>						
Uz ili unutar izolacijskih prostorija	–	O	P	–	O	P
Umivaonici unutar izolacijskih prostorija ili korištenje jednokratnih rukavica	P	P	P	P	P	P
Pranje ruku na izlasku iz izolacijskih prostorija	P	P	P	P	P	P
Zabranjeno jedenje, pijeње ili pušenje	P	P	P	P	P	P
Pristup						
<i>Pristup izolacijskim prostorijama</i>						
• Odgovarajuće oznake koje upućuju na ograničen pristup	P	P	P	P	P	P
• Ograničen na ovlašteno osoblje	P	P	P	P	P	P
• Ograničeno kretanje osoblja	P	P	P	P	P	P
• Posjete javnosti zabranjene ili pod striktnom kontrolom	P	P	P	P	P	P
<i>Područja oko izolacijskih prostorija</i>						
• Zabranjen/ograničen pristup	O	O	O	O	O	O
• Bez biljaka domaćina	–	–	–	–	O	O
Odlaganje otpada i dekontaminacija						
Vodeni otpad prikupljen odvojeno i podvrgnut dekontaminaciji prije odlaganja	O	P	P	O	P	P
Uništavanje organizama nakon naznačene upotrebe osim ako su u pitanju naučne svrhe	P	P	P	P	P	P
Potvrda da je materijal slobodan od rizika od ŠO						
Dekontaminacija materijala koji napušta prostorije	P	P	P	P	P	P
Uklanjanje organizama u odgovarajućim kontejnerima						
Kontrola štetnih organizama						
Kontrola glodara, ptica, insekata i grinja	P	P	P	P	P	P
Procedure i dokumentacija						
Dostupan priručnik o procedurama (uključujući sve procedure spomenute u ovoj tabeli)	P	P	P	P	P	P
Vidljiva ovlaštenja državne organizacije za zaštitu bilja (NPPO-a)	O	O	O	O	O	O
Vođenje evidencija						
Evidentiranje svih aktivnosti u izolacijskim prostorijama	P	P	P	P	P	P
Izveštavanje NPPO-a u slučaju nesreće	P	P	P	P	P	P
Kvalifikacije i obuka osoblja						
Kvalifikovano osoblje	P	P	P	P	P	P
Redovna obuka osoblja	P	P	P	P	P	P

PRILOG 8
ZAPISNIK O PREGLEDU

1. Naziv i adresa posjećene institucije:

.....
.....
.....
.....

2. Ime inspektora:

.....
.....

3. Datum pregleda:

.....
.....

4. Pojediniosti izvođenja:

a) Specifični detalji karantenskog organizma / biljke / biljnog proizvoda / ostalih objekata (znanstveni naziv, životna faza, tip i količina materijala):

.....
.....
.....
.....

b) Ime osobe koja nadgleda ove aktivnosti:

.....
.....

c) Opis istraživanja (svrha i područje):

.....
.....
.....
.....

d) Predloženi način tretiranja ili uništavanja materijala po završetku svake faze aktivnosti:

.....
.....
.....

e) Predloženi način dekontaminacije ili dezinfekcije korištene opreme:

.....
.....
.....

5. Potrebni nivo sigurnosti.....

6. Rezultati pregleda:

Infrastruktura i uslovi korištenja	OK	Nije OK	Ne zahtijeva se	Komentari
Infrastruktura (fizičke mjere)				
<i>Stanje prostorije za izolaciju</i>				
• prostorno odvojena od aktivnosti koje nisu sadržane				
• prostorno odvojena od ostalih objekata				
• prostorno odvojena od usjeva ili biljaka domaćina koji se nalaze izvana				
• smještene tako da se umanju mogućnost slučajne ili namjerne štete				
<i>Zidovi</i>				
• čvrsti, bez pukotina (uključujući okolne cijevi i kanale)				
• perivi				
<i>Vrsta poda ili klupe</i>				
• nepropustljivi				
• podobni za dekontaminaciju				
• kontrolisani sistem odvoda				
<i>Površine i namještaj</i>				
• materijali otporni na hemikalije				
• glatke površine bez pukotina				
<i>Otvori i ventilacija</i>				
• dupla vrata s pretkomorom između				
• hermetička vrata (četke, plombe)				
• automatsko zatvaranje vrata				
• automatsko zaključavanje vrata				
• ručno zaključavanje vrata (ručno zaključavanje ne bi trebalo biti dozvoljeno za SN3)				
• prozori opremljeni mrežicama koje odgovaraju organizmu koji je izolovan				
• hermetički prozori (npr. nepropustljivi)				

Infrastruktura i uslovi korištenja	OK	Nije OK	Ne zahtijeva se	Komentari
• neprobojni prozori ili s duplim staklima				
<i>Cijevi i kanali</i>				
• nepropusni				
<i>Mehanička (prisilna) ventilacija</i>				
• negativni pritisak (minimalno 6 mm vode)				
• stalno strujanje zraka (udaljeno od izlaza iz prostorija)				
• ispušteni zrak filtriran HEPA filterom (ili ekvivalentno)				
• ispušteni zrak filtriran standardnim filterom				
Zaštitna odjeća				
• prostorija za presvlačenje				
<i>Radna odjeća</i>				
• prepoznatljiv, uočljiv mantil				
• specijalne cipele ili kaljače				
• specijalna kapa				
• dezinfekcija odjeće unutar jedinice ili korištenje jednokratne odjeće				
Izolacija beskičmenjaka i posebna oprema				
• zapečaćen kavez za uzgoj s odgovarajućom veličinom mrežice (rad sa rukavima)				
• dekontaminacija opreme na licu mjesta (npr. zamrzivač, autoklav)				
• mikrobiološki sigurnosni kabinet za mikroorganizme				
Oprema za hitne slučajeve				
• detektori dima				
• automatski alarm pri padu negativnog pritiska				
• provalni alarm				

Infrastruktura i uslovi korištenja	OK	Nije OK	Ne zahtijeva se	Komentari
• izvor električne energije u pripravnosti za hitne slučajeve (s automatskim uključivanjem) – agregat				
Čišćenje i sigurnost				
• redovno čišćenje izolacijskih prostorija				
<i>Tuševi</i>				
• uz ili unutar izolacijskih prostorija				
• umivaonici unutar izolacijskih prostorija ili korištenje jednokratnih rukavica				
• pranje ruku na izlasku iz izolacijskih prostorija				
• zabranjeno jedenje, pijeње ili pušenje				
Pristup				
<i>Pristup izolacijskim prostorijama</i>				
• odgovarajuće oznake koje upućuju na ograničen pristup				
• ograničen na ovlašteno osoblje				
• ograničeno kretanje osoblja				
• posjete javnosti zabranjene ili pod striktnom kontrolom				
• posjete javnosti zabranjene ili pod striktnom kontrolom				
<i>Područja oko izolacijskih prostorija</i>				
• zabranjen/ograničen pristup				
• bez biljaka domaćina				
Odlaganje otpada i dekontaminacija				
• vodeni otpad prikupljen odvojeno i podvrgnut dekontaminaciji prije odlaganja				
• uništavanje organizama nakon naznačene upotrebe osim ako su u pitanju naučne svrhe				
• potvrda da je material slobodan od rizika od štetočina				
• dekontaminacija materijala koji napušta prostorije				

Infrastruktura i uslovi korištenja	OK	Nije OK	Ne zahtijeva se	Komentari
• uklanjanje organizama u odgovarajućim kontejnerima				
Kontrola štetnih organizama				
• kontrola glodara, ptica, insekata i grinja				
Procedure i dokumentacija				
• dostupan priručnik o procedurama (uključujući sve procedure pomenute u ovoj tabeli)				
• vidljiva ovlaštenja državne organizacije za zaštitu bilja (NPPO-a)				
Vođenje evidencija				
• evidentiranje svih aktivnosti u izolacijskim prostorijama				
• izvještavanje NPPO-a u slučaju nesreće				
Kvalifikacije i obuka osoblja				
• kvalifikovano osoblje				
• redovna obuka osoblja				

Komentar.....
.....
.....
.....

.....
(potpis predstavnika institucije)

.....
(potpis inspektora)

PRILOG 9

OBAVIJEST O UVOZU MATERIJALA ZA NAUČNE I ISTRAŽIVAČKE SVRHE

1. Naziv i adresa graničnog prelaza (engl.BIP).....
2. Naziv i adresa institucije koja uvozi
3. Specifične pojedinosti karantenskog organizma /biljke/biljnog proizvoda/drugog objekta (znanstveni naziv, životna faza, tip i količina materijala)
4. Mjesto porijekla licenciranog materijala
5. Rezultati kontrole na graničnom prelazu (dokumenti)

.....
Datum

.....
Potpis inspektora

PRILOG 10

OBAVIJEST O ZADRŽAVANJU POŠILJKE ILI ŠTETNOG ORGANIZMA KOJI SE UNOSI U BOSNU I HERCEGOVINU U IZOLIRANOM STANJU

1. POŠILJATELJ (IZVOZNIK) a) Naziv: b) Adresa: c) Zemlja:	2. EVIDENCIJA O ZADRŽAVANJU a) Referentni broj: Zahtjev za prosljeđivanje obavijesti: ☐ b. državama članicama EU ☐ c. EPPO-u
3. PRIMATELJ (UVOZNIK) a) Ime: b) Adresa: c) Zemlja: d) Zemlja + e) Odredište	4. a) Organizacija za zaštitu bilja u: Bosni i Hercegovini b) Za: 5. a) Zemlja + b) Mjesto izvoza: 6. a) Zemlja + b) Mjesto porijekla:
7. PRIJEVOZ a) Način(i) prijevoza: b) Prijevozno(-a) sredstvo(-a): c) Oznaka:	9. IDENTIFIKACIJA POŠILJKE a) Vrsta dokumenta: b) Broj dokumenta: c) Zemlja d) Mjesto izdavanja: e) Datum izdavanja:
8. MJESTO ULASKA:	
10. OPIS ZADRŽANOG DIJELA POŠILJKE a) Vrsta pakovanja/kontejnera: b) Prepoznatljive oznake na pakovanju/kontejneru: c) Broj pakovanja/kontejnera: d) Bilje, biljni proizvodi i drugi regulisani objekti: e) Robna skupina:	11. a) Netotežina/volumen/broj jediničnih pakiranja u pošiljci: b) Mjerna jedinica: 12. a) Netotežina/volumen/broj jediničnih pakiranja u zadržanom dijelu: b) Mjerna jedinica: 13. a) Netotežina/volumen/broj jediničnih pakiranja u zaraženom dijelu: b) Mjerna jedinica:
14. RAZLOG/RAZLOZI ZADRŽAVANJA a) Razlog/razlozi: b) Naučni naziv štetnog organizma: c) Opseg zaraze:	
15. PODUZETE MJERE a) Mjera/mjere: b) Opseg mjere/mjera: UVEDEN KARANTINSKI NADZOR c) Datum početka: d) Očekivani završetak: e) Stvarni datum završetka: f) Zemlja + g) Mjesto karantena:	16. NAPOMENE
17. INFORMACIJA O ZADRŽAVANJU a) Mjesto/kontrolna tačka: b) Zvanična služba: c) Datum:	18. POŠILJATELJ OBAVIJESTI a) Nadležno tijelo + b) Službeni pečat: c) Ovlaštena osoba: d) Datum: